Grey Scale #13
R G B WH GR BL C M Y K
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19
DANES PICTA .COM

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

KATEDRA ORGANIZACJI I MOBILIZACJI WOJSK

BIBLIOTEKA NIEJAWNA Akademii Obrony Narodowej Nr ewid. I-244/S
ZASTRZEŻONE
POUFNE
Egz. nr ...
JAWNE
I-244/S
BIBLIOTEKA NIEJAWNA Akademii Obrony Narodowej Nr ewid. ...
BIBLIOTEKA SŁOWNA Nr ewid. II/370/S

Płk dr Waldemar GÒRECKI

PLANOWANIE OPERACYJNEGO I MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA SIŁ ZBROJNYCH /WOJSK OKRĘGU WOJSKOWEGO/ "R O Z W I N I Ę C I E"

/studium teoretyczne/

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM Akademii Obrony Narodowej Nr ewid. II 60886

WARSZAWA 1995

Colour Chart #13
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres
DANES PICTA .COM

A K A D E M I A O B R O N Y N A R O D O W E J

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA ORGANIZACJI I MOBILIZACJI WOJSK

JAWNE
ZASTRZEŻONE
POUFNE
Egz.nr 1

BIBLIOTEKA NIEJAWNA
Nr ewid. 55-244/S
II
Akademii Obrony Narodowej

140306 Anna KOLEK
Podst. prot. przek. Nr uch 647
z dn. 21.02.2006

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid. 370/S
II
Akademii Obrony Narodowej

Płk dr Waldemar GÓRECKI

PLANOWANIE OPERACYJNEGO I MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA SIŁ ZBROJNYCH (WOJSK OKRĘGU WOJSKOWEGO)

"R O Z W I N I Ę C I E"

(studium teoretyczne)

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 60886
II
Akademii Obrony Narodowej

Podlega zwrotowi na czytelnię
31.01.2023 Ja Kalinowski

WARSZAWA 1995

OD AUTORA

Zaprezentowana Czytelnikowi praca studyjna na temat planowania strategicznego (operacyjnego i mobilizacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych (wojsk)*) nie stanowi prawd, zasad i reguł całościowych. Ani też nie pretenduje do wyczerpania problemu. Jest to tylko próba wstępnego zarysowania tej nadzwyczaj bogatej, niezwykle rozległej i nie zawsze do końca w pełnym zakresie zbadanej jednej z podstawowych funkcji dowodzenia, jaką jest planowanie operacyjne i mobilizacyjne. Dlatego też niektóre zagadnienia mogą budzić zastrzeżenia, a nawet wywoływać sprzeciw. Może to mieć miejsce i z tego powodu, że niektóre problemy są całkowicie nowe, a zatem nie posiadające należytej oprawy i podstawy teoretycznej, czyli nie zawsze są osadzone na/w miarę pełnych badaniach podstawowych. Ponadto niektóre z nich zostały jedynie zasygnalizowane lub przedstawione bez pełnego i należytego oraz przekonywującego i jednoznacznie brzmiącego uzasadnienia. Inne natomiast, niekiedy bardzo istotne, zostały po prostu pominięte, głównie ze względu na klauzulę tajności oraz ramy zakreślone tematem studium i ograniczeniem jego objętości.

Mam jednak nadzieję, że niniejsza praca studyjna przynajmniej w pewnym stopniu pobudzi Czytelnika do zainteresowania się problematyką planowania operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia SZ (OW), tematu tak bardzo współcześnie aktualnego. Może także spowoduje Jego krytyczną refleksję oraz stanie się bodźcem do własnych twórczych przemyśleń i poszukiwań. Problemy i zagadnienia stanowiące przedmiot rozważań są zawsze otwarte i czekają na coraz to pełniejsze opracowania.

Waldemar GÓRECKI

---

*) Problematykę operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych (wojsk) autor przedstawił w pracy studyjnej pt.:Mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie wojsk w ramach strategicznego rozw.Sił Zbrojnych RP"Rozwinięcie",AON W-wa 1994.

1. OGÓLNE ZASADY PLANOWANIA STRATEGICZNEGO (OPERACYJNEGO)

1.1. Prakseologiczne podstawy planowania (organizowania) działania

Rozpatrywanie skomplikowanych problemów kierowania i zarządzania siłami zbrojnymi - zmusza do korzystania z dorobku całego zespołu dyscyplin naukowych, o różnym stopniu abstrakcji, ogólnie nazywanych ergologicznymi. Jedną z nich jest prakseologia - nauka o zasadach sprawnego działania, która formułuje uogólnienia o charakterze uniwersalnym, dotyczące racjonalnego działania w ogóle.

Każde racjonalne działanie przebiega według pewnego schematu, zwanego cyklem zorganizowanego działania. Praktyka dowiodła, że cykl ten odnosi się do przejawów wszelkiej działalności ludzkiej, a więc do sfery produkcji, badań naukowych itp., w tym również działalności obronnej. Do faz cyklu organizacyjnego zalicza się:

1) Dokładne uwiadomienie sobie (a w razie działania zbiorowego - przez kierownictwo) konkretnego celu działania i powzięcie decyzji w sprawie jego realizacji;

2) Określenie konkretnych warunków, metod i środków działania, związanych z dążeniem do osiągnięcia zamierzonego celu, to znaczy:

- ustalenie zadań oraz podział ich na części, co z kolei umożliwia dokładne zrealizowanie, wskazanie warunków oraz metod i środków umożliwiających ich realizację;

- wybór najlepszych - w określonych warunkach, miejscu i czasie - metod i środków działania;

- rzeczowe i czasowe uporządkowanie metod i środków działania, czyli ułożenie planu (łącznie z zaprojektowaniem struktury organizacji);

3) Przygotowanie ludzi i środków do realizacji planu;

4) Wykonanie czynności przewidzianych w planie;

5) Kontrola wykonania, w której należy uwzględnić:

- realizację celu;

- analizę wykonania poszczególnych zadań cząstkowych umożliwiającą ustalenie odchyleń od planu;

- wnioski i propozycje.

Przebieg cyklu organizacyjnego można przedstawić także graficznie (rys. 1).

Etapy cyklu organizacyjnego

1.	Ustalenie celu
2.	Przewidywanie:
	a) analiza,
	b) zaplanowanie.
3.	Przygotowanie:
	a) sił i środków,
	b) ludzi i ich współpracy.
4.	Wykonanie według planu
5.	Kontrola:
	a) przebiegu,
	b) wyników.

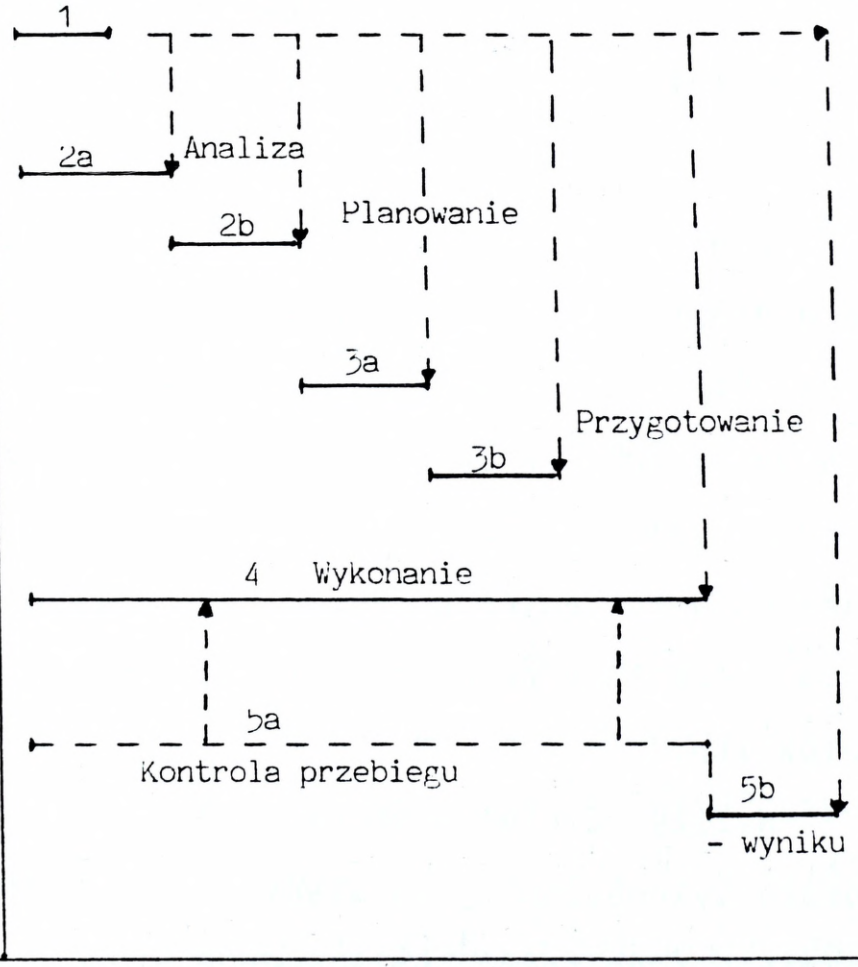

Rys. 1. Schemat cyklu organizacyjnego (J.Frąckiewicz: Organizacja pracy i kierownictwa, s. 49)

Uwzględnienie tych faz w praktycznym działaniu zespołowym umożliwia eliminowanie czynności zbędnych, wykonywanych zarówno przez komórki organizacyjne, jak i całą instytucję.

Planowanie lub inaczej organizowanie działania, to nic innego jak obmyślanie sposobu działania, dostosowanego do celu i ustalonych zadań (lub okoliczności) danego zespołu lub instytucji. Obmyślanie sposobu - to projekt działania; projekt uzupełniony decyzją - to plan. Prakseologia formułuje następujące cechy dobrego planu: 1) celowy; 2) wykonalny; 3) zgodny wewnętrznie; 4) operatywny (rozumiany jako środek, narzędzie posługiwania się nim); 5) elastyczny, giętki i zwrotny; 6) odpowiednio szczegółowy; 7) odpowiednio długoterminowy; 8) wykonalny w terminach ustalonych; 9) zupełny; 10) racjonalny (ugruntowany poznawczo); 11) sprawny i 12) komunikatywny.*)

Wymienione walory planu mają dodatnie i ujemne strony. Do cech dodatnich można zaliczyć to, że każdy planista i każda inna osoba (wykonawca) może niezależnie od rodzaju i celu, jaki zamierza osiągnąć, sprawdzić poprawność sporządzonego planu. Ujemną stroną tych walorów jest to, że nie formułują one konkretnych wskazań dotyczących poszczególnych planów (opracowywanych na różnych szczeblach organizacyjnych, obejmujących różny zakres zadań, celów itp.).

Należy również mieć na uwadze to, że najlepiej zbudowany plan pomaga wykonawcom tylko wtedy, kiedy każdy z nich zna w niezbędnym zakresie jego treść, umie i chce stosować się do jego wskazań, rozumie założenia i widzi ich zgodność ze stanami rzeczywistymi.

---

*) Por. S.Piotrowski, Teoria dowodzenia ...., AON, Warszawa 1992.

W realizacji planu znajdują zastosowanie zarówno zasady, jak i wytyczne sprawnego działania. Warto tu tylko zaakcentować, że istotnym postulatem w sensie sprawnościowym jest taka realizacja planu, aby znalazły zastosowanie kolejno lub równocześnie wykorzystywane środki działania w celu osiągnięcia wytyczonych zadań.

Cykl zorganizowanego działania zamyka się kontrolą wykonania, którą należy rozumieć nie jako zespół wyodrębnionych czynności, ale także jako bieżący nadzór w toku wykonywania planu, "doregulowywanie" niezbędnych elementów oraz ogólną ocenę efektów działania, wnioski i wytyczne dalszych zadań.

1.2. Zasady planowania strategicznego (operacyjnego)

Planowanie strategiczne rozwinęło się głównie w organizacjach gospodarczych.*) Jest ono także z powodzeniem wykorzystywane przez organizacje publiczne (w tym siły zbrojne), których działalność nie jest obliczona na zysk. Modele podejmowania decyzji strategicznych, zasady strategicznego myślenie o przyszłości organizacji, studia senariuszowe, diagnostyka i kontrola strategiczna i inne stanowić powinny wyposażenie intelektualne i instrumentalne stojące do dyspozycji kierownictwa organizacji gospodarczych i publicznych (kierownictwa MON, Sztabu Generalnego WP, dowódców OW i RSZ).

Organizacje, które chcą odnieść sukces muszą: ustalić cele działalności, określić swoją bieżącą sytuację, zidentyfikować czynniki sprzyjające i przeszkadzające w realizacji zamierzonych celów oraz powinny opracować plan lub zbiór działań prowadzących do osiągnięcia celu. Opracowany plan powinien mieć różne warianty, które podlegają ocenie, a następnie dokonuje się wyboru tego, któ-

---

*) Organizacją - w znaczeniu rzeczowym - nazywamy całość zorganizowaną lub jednostkę organizacyjną,będącą wynikiem świadomego procesu organizowania. W opracowaniu przez organizację rozumie się siły zbrojne (wojsko).

ry pozwala przy minimalnych nakładach zrealizować w pełni zakładane cele. System planowania strategicznego - załącznik 14.

Planowanie jest procesem myślowym, którego istotą jest przygotowanie przyszłego działania. Plany wyznaczają cele i kierunki działania. Planowanie w organizacji (dalej w siłach zbrojnych, OW) pozwala na lepszą efektywność działania, ponieważ przemyślane i przygotowane działania dają lepsze efekty niż działalność samorzutna i spontaniczna. Planowanie jest jedną z podstawowych czynności wykonywanych przez kierowników (dowódców, szefów) przy współudziale tych, których ono dotyczy - wykonawców. Planowanie odbywa się na wszystkich szczeblach organizacyjnych (dowodzenia). Kierownictwo (MON, Sztab Generalny WP) wytycza strategię całej organizacji (SZ). Opracowane przez nich plany dotyczą z reguły cdległej przyszłości.

Kierownicy (dowódcy) niższych szczebli zajmują się planowaniem działalności komórek organizacyjnych (wojsk) którymi kierują. Zakres problemów, jakie mają oni do rozstrzygnięcia, jest mniejszy niż w planach opracowywanych przez wyższy szczebel. Planowanie nie kończy się z chwilą ustalenia planu; przez cały okres realizacji i kontroli planu może być potrzeba jego modyfikacji. Zadaniem planu jest zmniejszenie niepewności i ryzyka wynikających z przyszłych, nieznanych warunków działania. W organizacji (SZ) opracowuje się dwa rodzaje planów: plan strategiczny i plan operacyjny.

Plan strategiczny jest to plan obejmujący swym zasięgiem dłuższy okres, co najmniej kilkuletni. W planie strategicznym zostaje wyrażona strategia organizacji (SZ), czyli sposób przygotowania i prowadzenia działań zmierzających do realizacji zamierzonego celu w określonych warunkach, które są kształtowane przez otoczenie organizacji (SZ). Strategia organizacji (SZ) obejmuje również spo-

sób reakcji organizacji (SZ) na zmieniające się warunki otoczenia. Planowanie strategiczne obejmuje tylko zagadnienia podstawowe (nie może ono zawierć zbyt dużo szczegółów). Wytycza granice planowania szczegółowego i podejmowania codziennych decyzji i działań, a ponadto ułatwia koncentrację sił i środków na realizację najważniejszych celów.

Sposób wcielania w życie planu strategicznego określają plany operacyjne. Mogą to być: jednorazowe plany operacyjne (programy, projekty), które przestają być aktualne w momencie osiągnięcia tych celów (niepowtarzalnych lub rzadko powtarzalnych - np. plan przegrupania wojsk OW); plany operacyjne trwale obowiązujące, określające w sposób jednoznaczny postępowanie w takich sytuacjach, które się często powtarzają. Stosowanie tych planów może mieć negatywne skutki, które polegają na schematycznym zachowaniu osób w sytuacjach niestandardowych.

Różnica pomiędzy planowaniem strategicznym a planowaniem operacyjnym polega na tym, że planowanie strategiczne koncentruje się na robieniu właściwych rzeczy, planowanie operacyjne zaś na robieniu ich we właściwy sposób.*)

Skuteczne zarządzanie organizacją (kierowanie SZ) wymaga opracowania jej (ich) strategii, a ponadto wymaga podejmowania bieżących działań, które pozwolą na jej realizację.

W warunkach sił zbrojnych planowanie strategiczne i operacyjne są jednym z głównych przedsięwzięć ich przygotowania do wojny oraz jej prowadzenia.

Mnogość skomplikowanych problemów przyszłej wojny wymaga szczególnie twórczego podejścia do planowania zarówno strategicz-

---

*) J.Stoner, Ch.-Wankel, Kierowanie, PWE, Warszawa 1992, s. 100.

nego jak i operacyjnego, w tym operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych (wojsk). Równolegle z tym trzeba również doskonalić metody (głównie informatyczne) planowania. Tym bardziej, że stan wiedzy w tym względzie jest już dostatecznie wysoki.

2. PLANOWANIE OPERACYJNEGO I MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA SIŁ ZBROJNYCH II RZECZYPOSPOLITEJ

Powstanie na gruzach trzech zaborczych mocarstw i pierwsze lata niepodległej Polski stawiały przede wszystkim, obok wielu innych ważnych problemów, zadanie zapewnienia jej trwałego bezpieczeństwa i obronności.

Główne założenia polityki obronnej państwa i długofalowych zadań dla sił zbrojnych zostały wytyczone przez naczelne władze polityczne i wojskowe w pierwszych latach II Rzeczypospolitej.*) Jakkolwiek sprecyzowane wówczas generalne założenia określały, że Polska ma dwóch wrogów, tj. Niemcy i Rosję Radziecką, to w poszczególnych okresach owe założenia różnie były interpretowane i realizowane. Zaznaczyły się tu wyraźnie trzy okresy: pierwszy - lata 1921-1926, gdy dojrzewało założenie, że należy się przygotować do wojny na dwa fronty; drugi - lata 1926-1935, gdy zaczęto wysuwać i utrwalać tezę, jakoby główne niebezpieczeństwo groziło ze wschodu; trzeci - druga połowa lat trzydziestych, gdy pod wpływem wzrastającego zagrożenia Polski ze strony Niemiec w kołach wojskowych zaczęło dominować przeświadczenie, że głównie z zachodu należy spodziewać się agresji.

Teza o dwóch wrogach obowiązywała przez cały okres międzywojennego dwudziestolecia. Stała się ona niejako wyznacznikiem w zawieraniu umów politycznych i sojuszów wojskowych, wytyczną do prac obronnych i sztabowych, jak również planowania operacyjnego i mobilizacyjnego. Przejawiała się w licznych dokumentach i wariantach:

---

*) Expose ministra spraw wojskowych w Sejmie z 8.03.1921 r., CAW, Akta Dep.Piech., MSWojsk., t.60 oraz referat szefa Sztabu Gen. z 27.03.1923 r., CAW, Akta GISZ, t. 859/3.

"R" (Rosja), "N" (Niemcy) lub "R" + "N". Znalazło to odbicie w planie operacyjnym "Wschód" i planie mobilizacyjnym "S", w których dominowała zasada priorytetu "wschodu" nad "zachodem" oraz planie operacyjnym "Zachód" i planie mobilizacyjnym "W" o priorytecie "Zachodu".

2.1. Siły Zbrojne II Rzeczypospolitej

Określone założenia polityczno-doktrynalne rzutowały także na pokojową strukturę organizacyjną i stan liczebny Wojska Polskiego.

Całość sił zbrojnych składała się z wojsk lądowych i marynarki wojennej. Lotnictwo i obrona przeciwlotnicza stanowiły integralną część obu rodzajów sił zbrojnych. Ich stan liczebny w latach 1921-1926 wynosił około 17 000 oficerów, 30 000 podoficerów zawodowych i nadterminowych oraz około 230 000 szeregowych. Pod względem liczby wojska Polska znajdowała się w czołówce ówczesnych krajów europejskich. Dość wysokie stany pokojowe Wojska Polskiego, uzależnione były nie zagrożeniem, lecz zobowiązaniem Polski wobec Francji.*)

W roku 1921 Sztab Generalny ustalił strukturę organizacyjną wojska okresu pokojowego na 30 dywizji piechoty, 11 brygad kawalerii, 10 pułków artylerii ciężkiej i kilka oddziałów artylerii specjalnej, 6 pułków lotniczych i pułk czołgów.

Marynarkę wojenną tworzyły: flota wojenna, dywizjon lotnictwa morskiego,jednostki obrony wybrzeża i flotylla pińska.

Odrębną częścią sił zbrojnych był Korpus Ochrony Pogranicza (KOP) utworzony w 1924 r., liczący od 1924 r. 6 brygad (około 16 000 żołnierzy). KOP przeznaczony był głównie do zadań osłonowych

---

*) Pierwsza polsko-francuska konwencja wojskowa z 19.02.1921 r. przewidywała wystąpienie obu stron (wykonanie wspólnego uderzenia na Berlin) w wypadku mobilizacji niemieckich sił zbrojnych lub pogwałcenia przez Niemcy układu wersalskiego.

wzdłuż granicy wschodniej. Na wypadek wojny KOP miał - we współdziałaniu z pozostałymi siłami zbrojnymi - osłaniać mobilizację i strategiczne rozwinięcie wojsk własnych oraz w wypadku wojny z Niemcami wystawić odpowiednią liczbę związków taktycznych i oddziałów dla wojsk operacyjnych.

Terytorium państwa podzielono (pod względem wojskowym) na dziesięć okręgów korpusów. Na obszarze każdego okręgu stacjonowały przeważnie trzy dywizje piechoty, brygada kawalerii, pułk artylerii ciężkiej, oddziały broni specjalnych (lotnictwo, broń pancerna) i służb (saperzy, łączność) oraz bronie pomocnicze - żandarmeria, tabory. Ogólnie biorąc związki taktyczne były rozmieszczone równomiernie na terytorium całej Rzeczypospolitej (pokojowa dyslokacja polskich sił zbrojnych - załącznik nr 5).

Struktura organizacyjna Wojska Polskiego w ciągu następnych kilkunastu lat ulegała różnym przemianom, stany zaś liczebne (limitowane odpowiednimi ustawami i budżetem wojska) utrzymywały się w zasadzie w wyznaczonych granicach.

Szybki rozwój technicznych rodzajów broni, a szczególnie wojsk pancernych i lotnictwa w armiach europejskich, zwłaszcza wielkich sąsiadów spowodował, że na początku lat trzydziestych Wojsko Polskie traciło swą pozycję w Europie. Dokonana przez Sztab Główny w końcu 1935 i na początku 1936 r. analiza stanu wojska i studia porównawcze wykazały, że poważnie ustępowało ono głównym armiom europejskim. Zacofanie naszych sił zbrojnych w stosunku do innych armii okazało się wielostronne: doktrynalne, techniczne, organizacyjne i liczebne pod względem ograniczonych możliwości mobilizacyjnych.

Na gruncie tej oceny podjęte zostały wysiłki w celu umocnienia i unowocześnia naszej armii. Ich wyrazem i podstawą do praktycznych kroków w tym kierunku był opracowany w 1936 r. plan modernizacji i rozbudowy wojska.

Wyniki trzech pierwszych lat realizacji planu okazały się, mimo najlepszych chęci i dużych wysiłków jego twórców, niewystarczające.

W rezultacie stan liczebny sił lądowych w marcu 1939 r. wynosił około 283 000 żołnierzy. W tym 18 000 oficerów i ponad 43 000 podoficerów. Zorganizowane one były w: 30 dywizji piechoty, 11 brygad kawalerii, 1 brygadę pancerno-motorową, 2 brygady saperów, 33 bataliony Obrony Narodowej, 11 pułków artylerii i 14 samodzielnych dywizjonów artylerii, 80 baterii artylerii przeciwlotniczej, 57 eskadr lotniczych oraz samodzielne jednostki rodzajów wojsk i służb.

Ogólnie biorąc, pokojowa struktura organizacyjna Wojska Polskiego niewiele się poprawiła. Nasycenie nową techniką było niewystarczające. Szczególnie niekorzystnie przedstawiał się stan motoryzacji wojska.

Wojenna struktura organizacyjna polskich przedwrześniowych sił zbrojnych określona została po raz pierwszy w planie mobilizacyjnym "S" 1925/1926,*) obowiązującym od 1926 r. Plan "S" z pewnymi poprawkami i uzupełnieniami obowiązywał do kwietnia 1938 r., tzn. do czasu wprowadzenia w życie nowego planu mobilizacyjnego "W".**)

W syntetycznym ujęciu plan określał organizację zmobilizowanych sił zbrojnych następująco:

a) Siły lądowe: 30 dywizji piechoty czynnych, 10 dywizji piechoty rezrewowych, samodzielna brygada piechoty, 11 brygad kawalerii, zmotoryzowana brygada kawalerii i brygada pancerno-motorowa.

---

*) "S" od pierwszej litery nazwiska autora planu, ówczesnego szefa Oddziału I Sztabu Generalnego płk. Sadowskiego.

**) "W" to pierwsza litera nazwiska ówczesnego szefa Oddziału I Sztabu Głównego (w 1928 r. Sztab Generalny przekształcono w Sztab Główny) płk. Wiatra (por. podrozdz. 2.6).

W skład oddziałów pozadywizyjnych wchodziło ponad 50 batalionów piechoty (w tym 5 batalionów fortecznych i 35 batalionów obrony narodowej), 38 dywizjonów artylerii, 29 kompanii czołgów, 10 zestawów pociągów pancernych, 105 baterii i plutonów artylerii przeciwlotniczej.

b) Siły powietrzne: 4 eskadry samolotów bombowych, 17 eskadr samolotów liniowych, 15 eksadr samolotów myśliwskich, 18 eskadr samolotów rozpoznawczych i 1 morski dywizjon lotniczy.

c) Siły morskie: ogółem jednostek pływających było 63 (w tym 4 kontrtorpedowce, 5 okrętów podwodnych, 6 trałowców). W skład jednostek obrony wybrzeża wchodziły: morski dywizjon lotniczy, 2 morskie dywizjony artylerii przeciwlotniczej, pododdziały zabezpieczenia. Flotylla pińska miała 4 uzbrojone statki parowe, 2 kanonierki, 60 uzbrojonych motorówek.

d) Sztaby i służby: Sztab Główny, Ministerstwo Spraw Wojskowych, 7 sztabów armii, organy administracji wojskowej.

Ogólny stan osobowy zmobilizowanych sił zbrojnych wynosił: według wariantu I 46 000 oficerów i 1 300 000 szeregowych, według wariantu II 46 000 oficerów i 1 400 000 szeregowych, według wariantu III około 1 700 000 oficerów i szeregowych.

Wariant II w odniesieniu do liczebności sił zbrojnych, odpowiadał w ogólnych zarysach wielkości mobilizowanej armii polskiej według planu "S" wynoszącej 1 471 910 ludzi.

Różnice ilościowe pomiędzy poszczególnymi wariantami wynikały ze stanu (możliwości) materiałowego zabezpieczenia mobilizowanych sił zbrojnych. Posiadane na przełomie kwietnia - maja 1939 r. uzbrojenie i sprzęt zapewniały wyposażenie armii według wariantu I. Realizacja wariantu III przewidziana była na 1940 r.

Poza wymienionymi wielkościami stan wyszkolonych rezerw osobowych wynosił 50 000 oficerów i 2 000 000 szeregowych w wieku do 40 lat.

W sumie - polskie siły zbrojne nie były w stanie zabezpieczyć Rzeczypospolitej skutecznej obrony przed coraz groźniejszym i zdecydowanym agresorem niemieckim (Przed rozpoczęciem mobilizacji, latem 1939 r. niemieckie siły zbrojne liczyły około 1,7 mln żołnierzy, natomiast po mobilizacji we wrześniu 1939 r. wzrosły do 4,8 mln. Z tego przeciwko Polsce użyto około 1 850 000 żołnierzy, 2 800 czołgów, około 2 000 samolotów, 2 pancerniki, 9 niszczycieli, 14 okrętów podwodnych).

Szanse polskich sił zbrojnych podczas działań osłonowych jak i operacji i bitew w pierwszej fazie wojny, mimo przygniatającej przewagi wroga i przy ograniczonych środkach materiałowych, zależały od tego, w jakim stopniu uda się w planie operacyjnego rozwinięcia poprawić niekorzystny stosunek sił polskich do szerokości frontu na całym teatrze wojny oraz aby tak rozwinąć siły, by nie zmarnować olbrzymiego wysiłku włożonego w przygotowanie ich do mobilizacyjnego rozwinięcia.

2.2. Plany wojny obronnej z Niemcami

Pierwsze plany obrony przeciw Rzeszy Niemieckiej wiązały się w okresie międzywojennym z sojuszem francusko-polskim. W latach 1921-1922 Sztab Generalny opracował wstępne plany trzech działań zaczepnych o charakterze prewencyjnym: plan operacyjny "Prusy Wschodnie", plan operacyjny "Bałtyk" i plan operacyjny "Śląsk". Całość wspólnych działań przeciwko Niemcom ujęta została w planie "Foch". Wynikające z niego zadania dla Polski przewidywały utworze-

nie strategicznego zgrupowania uderzeniowego w sile 20 dywizji piechoty i skoncentrowanie go w około 100 km pasie. Na skutek ochłodzenia stosunków francusko-polskich w 1923 r. wymienione plany nie zostały poddane szczegółowej analizie ani sprawdzone w czasie gier wojennych.

Od 1924 r. przedstawiciele polskiego kierownictwa wojskowego, przesunęli punkt ciężkości przygotowań wojennych na przygotowania przeciwko wschodniemu sąsiadowi. W następstwie polityki wschodniej Piłsudskiego studia i prace nad planem zachodnim były coraz bardziej redukowane, ustały one niemal całkowicie na początku lat trzydziestych. W takich warunkach doszło do podpisania 26.01.1934 r. układu o nieagresji z Niemcami. Jego ujemne następstwa odczuwalne były przede wszystkim w dziedzinie obronności państwa.

Wbrew manifestowanemu oficjalnie przez czynniki polityczne zadowoleniu z podpisania układu, w kołach wojskowych narastało zaniepokojenie sygnalizowanymi postępami zbrojeń i rozbudową sił zbrojnych w Niemczech. W 1935 r. na polecenie nowego Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych Sztab Główny przystąpił do opracowania Studium "Niemcy". Podobne zadania otrzymali inspektorzy armii mający swe odcinki operacyjne na zachodzie. Również francuskie koła polityczne i wojskowe zaczęły dostrzegać groźne następstwa militaryzacji Niemiec (7.03.1936 r. wojska hitlerowskie wkroczyły do Nadrenii). Zmusiło to je do zaktywizowania wysiłków na rzecz odrodzenia sojuszu z Polską.

W 1936 r. pod wpływem inicjatywy francuskiej podjęto przerwane prace nad ramowym planem wojny z Niemcami i nowym planem operacyjnym. Zarówno ramowy plan wojny, jak i plan operacyjny miały być w głównych założeniach zgodne ze studium "Niemcy" z czerwca 1936 r.

Studium zakładało główne uderzenie Niemiec na Polskę. Polska miała wytrzymać główny napór niemiecki (przez czas nieokreślony) i przygotować sobie warunki do strategicznej ofensywy w łączności z Francją.

Koncepcja operacyjna przewidywała rozwinięcie pięciu armii: siły główne (trzy armie) w ogólnym rejonie Toruń - Poznań - Kutno; dwa zgrupowania pomocniczne (po jednej armii) na północ i południe od Warszawy. Siły te wysunięte znacznie przed środkową Wisłę miały prowadzić działania obronne. Działania zaczepne były brane pod uwagę tylko na kierunku Prus Wschodnich (W wypadku głównego uderzenia na Francję Polska miała zająć Prusy Wschodnie).

Ramowy plan wojny oraz zarys planu operacyjnego, bez jakichkolwiek kalkulacji czasowych, nadal opierał się na perspektywie ofensywy francuskiej na Zachodzie pomimo, że zobowiązania francuskie co do sposobu i czasu rozpoczęcia działań zaczepnych w wypadku napaści sił zbrojnych Niemiec na Polskę były bardzo mgliste. Nie przeprowadzono również gry wojennej, aby sprawdzić możliwość realizacji zadań i określić - chociażby w przybliżeniu - czas, przez który armie polskie będą musiały odpierać główne uderzenie sił niemieckich.

W takiej sytuacji w dniu 28.01.1938 r. gen. Kutrzeba złożył marszałkowi Rydzowi-Śmigłemu nowe opracowanie znane w historiografii kampanii wrześniowej 1939 r. jako "memorandum gen. Kutrzeby". Doszedł on mianowicie do wniosku, że mając na uwadze konieczność dłuższej obrony (6-8 tygodni) z przeważającymi siłami niemieckimi, trzeba oprzeć całe polskie ugrupowanie o fortyfikacje stałe, lżejsze i tańsze od francuskiej linii Maginota. Załogę fortyfikacji stanowić miały oddziały wojskowe zorganizowane na wzór Obrony Narodowej, natomiast wojska operacyjne byłyby przewidziane jako odwody

rozmieszczone za obszarem umocnionym (granicznym). By wykonać to zadanie trzeby było zaplanować rozwinięcie wszystkich sił polskich w ramach mobilizacji skrytej, a więc opracować nowy plan mobilizacyjnego rozwinięcia i koncentracji sił polskich (plan operacyjnego rozwinięcia), z uwzględnieniem aktualnej sytuacji polityczno-militarnej (następstwem której było zajęcie przez Niemcy - wiosną 1938 roku - Austrii a następnie Sudetów oraz wystąpienie z żądaniami terytorialnymi wobec Polski).

Gen. Kutrzeba zaprojektował ugrupowanie operacyjne na całym teatrze działań w sile 40 dywizji piechoty, 11 brygad kawalerii i 2 brygad zmotoryzowanych. Ugrupowanie operacyjne przewidywało 6 armii i 3 grupy operacyjne w pierwszym rzucie strategicznym oraz jedną armię odwodową. Ugrupowanie gen.Kutrzeby było więc ugrupowaniem defensywno-ofensywnym, na co wskazywało rozmieszczenie związków operacyjnych i ich liczebność oraz położenie wobec "bram wypadowych" (Zarys fortyfikacji i plan rozwinięcia sił - załącznik nr 4).

Przedstawione przez gen. Kutrzebę memorandum nie znalazło jednak zrozumienia u Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych. Stwierdzenia tam zawarte nie wpłynęły niestety na planowanie obronne ani go nie zdynamizowały. W dalszym ciągu obowiązywała przyjęta wcześniej teza o głównym zagrożeniu Polski ze wschodu. M.in. dlatego aż do wiosny 1939 r. wysiłek planowania operacyjnego koncentrował się na przygotowaniach do ewentualnej wojny z Rosją Radziecką. Przekonanie, iż Związek Sowiecki przy pierwszej korzystnej okazji uderzy na Polskę i wkroczy do Europy Zachodniej, by ją zrewolucjonizować, stanowiło wykładnię poglądów kierownictwa politycznego państwa i najwyższych władz wojskowych.*) Prace nad planem "Wschód" były konty-

---

*) W.Stachiewicz, Relacja, MiD WIH, I/3/47, s. 8-10.

nuacją kilkuletnich studiów operacyjnych i, zgodnie z wytycznymi Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych, zostały w zasadzie zakończone 4.02.1939 r.

Podobna zasada priorytetu "Wschodu" nad "Zachodem" obowiązywała w dziedzinie przygotowania terenu przyszłych działań wojennych. Wszystkie niemal prace fortyfikacyjne do wiosny 1939 r. wykonywano we wschodniej Polsce (polecenie zredukowania prac fortyfikacyjnych na wschodzie inspektorzy armii na odcinkach wschodnich otrzymali dopiero 14 lipca). Znaczna część umocnień miała charakter ciągłych pozycji obronnych o dużym znaczeniu operacyjnym. Do 1938 r. obowiązywał również plan mobilizacyjny "S" (zabezpieczający plan operacyjny "Wschód") opracowany jeszcze w 1925/1926 r., który posiadał wiele wad i zaniedbań, zwłaszcza w części dotyczącej materiałowego zabezpieczenia mobilizacji. Wszelkie próby zmierzające do wnoszenia poprawek i bieżącego uzupełniania planu napotykały wyraźny zakaz kierowniczych władz wojskowych w myśl decyzji marszałka Piłsudskiego.

Dopiero latem 1935 r. (po śmierci Piłsudskiego) podjęto prace nad nowym planem mobilizacyjnym "W", który miał wejść w życie jesienią 1937 r. Prace nad nim zostały jednak znacznie opóźnione, zaczął obowiązywać dopiero 30.04.1938 r. na mocy zarządzenia ministra spraw wojskowych.

Poza planem mobilizacyjnym "W" nie podjęto jednak innych czynności w dziedzinie strategiczno-operacyjnych przygotowań państwa do obrony. Rozpoczęto je dopiero wobec wyraźnych oznak zagrożenia ze strony Niemiec (m.in. zajęcie przez Niemcy Czechosłowacji).

Generalny Inspektor Sił Zbrojnych w drugiej połowie lutego 1939 r. wydał szefowi Sztabu Głównego wytyczne do prac nad planem

zachodnim określając ogólny zamiar, wstępny podział sił i środków oraz zadań dla poszczególnych armii.

4 marca 1939 r. Sztab Główny przystąpił do prac nad planem obronnym "Zachód". W Sztabie Głównym utworzono trzy grupy pracy: I grupa miała opracować zagadnienia cywilne i mobilizacyjne w odniesieniu do ministerstw cywilnych; II grupa pracować miała nad zagadnieniami ściśle operacyjnymi; III grupa opracować miała operacyjny plan kwatermistrzowski.

W marcu 1939 r. zapadły decyzje strategiczne, powzięte przez czynniki państwowe precyzujące cel wojny obronnej, po pierwsze: stawić natychmiast i zdecydowanie opór zbrojny bezpośredniej agresji Niemiec, po drugie: doprowadzić do natychmiastowego i automatycznego czynnnego wystąpienia państw zachodnich z chwilą rozpoczęcia działań wojennych przeciw Polsce.*)

Cel ten był podstawą do sformułowania przez marszałka Rydza-Śmigłego celu operacji (strategicznej), który w wydanej w maju 1939 r. instrukcji określony został następująco: "zadając Niemcom jak największe straty, broniąc pewnych koniecznych do prowadzenia wojny obszarów, wykorzystując nadarzające się sposobności do przeciwuderzeń odwodami - nie dać się rozbić przed rozpoczęciem działań sprzymierzonych na Zachodzie... Po zaangażowaniu się sprzymierzonych sił w sposób zdecydowany i poważny, gdy nacisk na froncie osłabnie, działać zależnie od położenia ..."**)

Założenia strategiczne przyszłego planu opierały się na przesłankach natury polityczno-ekonomicznej zaczerpniętych niewątpliwie z "memorandum" gen.Kutrzeby. Znacznym zmianom i rozszerzeniu uległy natomiast podstawy operacyjne. Wynikało to z przyjętego przez mar-

---

*) M.Porwit., Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 r. Czytelnik, W-wa 1983, s. 72-73.

**) PSZ t.I, cz.I, s.271-272.

szałka Rydza-Śmigłego założenia, że rozpoczęcie ofensywy francuskiej nastąpi po 2 tygodniach od rozpoczęcia agresji niemieckiej na Polskę*) (gen.Kutrzeba oceniał, że armie polskie będą musiały walczyć w osamotnieniu przez 6-8 tygodni). Takie założenie rodziło konieczność obrony za wszelką cenę zachodnich obszarów kraju, najbardziej zasobnych pod względem ludzkim i materiałowym.

Sformułowany cel operacji początkowego okresu wojny z Niemcami stał się podstawą dla Sztabu Głównego do opracowania planu operacyjnego "Zachód".

2.3. Plan operacyjny "Zachód"

1) Operacyjna część planu "Z" - rozwinięcie sił zbrojnych

Jednym z najważniejszych założeń planu operacyjnego "Z" była ocena spodziewanych niemieckich uderzeń lądowych. Sztab Główny, rozważając wariant uderzenia przeciwnika na całym froncie słusznie ocenił rejony rozmieszczenia głównych zgrupowań wojsk niemieckich i kierunki ich uderzeń: głównych z niemieckiego Pomorza i z Dolnego Śląska w ogólnym kierunku na Warszawę oraz pomocniczych - z Prus Wschodnich i Górnego Śląska. Dość trafnie oceniono również siły niemieckie, które w wypadku wojny zostaną użyte przeciw Polsce.

Aby przeciwstawić się skutecznie uderzeniom niemieckim postanowiono, w pierwszej fazie działań, stoczyć bitwę obronną w zachodniej części Polski, osłaniając obszary kraju niezbędne do prowadzenia mobilizacji powszechnej i rozwinięcia sił z tej mobilizacji. Podstawowe siły miały być wysunięte ku granicom z Niemcami, począwszy od Puszczy Augustowskiej do Nowego Sącza. Działania pierwszej

---

*) W maju 1939 r. w rmach polsko-francuskich rozmów sztabowych ustalono, że Francuskie Siły Zbrojne rozpoczną automatycznie działania ofensywne przeciwko Niemcom o ograniczonych celach trzeciego, a główne piętnastego dnia od rozpoczęcia wojny.

fazy musiały trwać od 7 do 14 dni, jeżeli miały osłonić mobilizację powszechną. Te ramy czasowe nie zostały jednak nigdzie określone.

Wnioski z oceny przeciwnika oraz przyjęta koncepcja pierwszej operacji obronnej stanowiły podstawę zamiaru operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Do stoczenia pierwszej bitwy obronnej przeznaczył marszałek Rydz-Śmigły (w marcu 1939 r.) sześć związków operacyjnych (pięć armii i jedną samodzielną grupę operacyjną), w lipcu siódmy oraz zaplanował trzy związki operacyjne do odwodu: dwie grupy operacyjne i jedną, jak na ówczesne możliwości, bardzo silną armię. W sierpniu doszedł do tego jeszcze jeden odwód ogólny i Korpus Interwencyjny. Samodzielny rejon obrony miała stanowić Obrona Wybrzeża. Szczupłe siły lotnicze zostały podzielone na lotnictwo dyspozycyjne Naczelnego Wodza i lotnictwo przydzielone do armii. W ten sposób powstać miało według pierwszej koncepcji 9, ostatecznie aż 12 związków operacyjnych, podległych bezpośrednio Wodzowi Naczelnemu.

Plan operacyjny "Zachód", uwzględniając przede wszystkim dużą przewagę liczebną i materiałową agresora, zakładał ofensywny charakter działań. Na 1600-kilometrowym froncie planowano rozwinięcie wzdłuż i w głąb 7 armii, SGO "Narew" i 3 odwody Naczelnego Wodza, liczące łącznie 1 350 000 ludzi zorganizowanych w 10 grup operacyjnych, 39 dywizji piechoty, 11 brygad kawalerii, 3 brygady górskie, 2 brygady pancerno-motorowe i inne jednostki. Na każdą armię przewidywano pas obrony szerokości 100-200 km, a na dywizję 15-50 km (przewidywane uderzenia niemieckie i planowane polskie ugrupowanie operacyjne w sierpniu 1939 r. - załącznik nr 1).

Konieczność szybkiego prowadzenia przygotowań obronnych zmuszała polskie kierownictwo wojskowe do improwizacji w metodach i

kolejności prac. Plan operacyjny, oparty jedynie na ogólnych założeniach, nie był opracowany szczegółowo w sztabach i nie sprawdzony podczas ćwiczeń czy gry wojennej. Dotyczył przy tym tylko operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych i bitwy o utrzymanie głównej pozycji obrony. Kolejne etapy były jedynie przewidywane, a opracowanie ich miało nastąpić w okresie późniejszym. Decydujące w tej sprawie było stanowisko Generalnego Inspektora, który uznał, że jednoczesne opracowanie wszystkich zagadnień związanych z planem spowoduje rozproszenie wysiłków, a ponadto rzekomo zdekonspiruje całość zamierzeń polskich. Takie stanowisko było z gruntu niesłuszne. Powaga sytuacji wymagała opracowania całego planu przy uwzględnieniu środków, jakie były w dyspozycji.

Biorąc pod uwagę warunki w jakich przystąpiono do opracowania planu operacyjnego "Z" podstawową metodą przyjętą w planowaniu była metoda równoległa. Przyszli dowódcy armii I rzutu, z wyjątkiem nie istniejącej początkowo Armii "Karpaty" otrzymali swe zadania na piśmie w dniu 13.03.1939 r., dowódca armii "odwodowej" podobno jeszcze wcześniej, ale ustnie; dowódca Armii "Karpaty" - dnia 11.07.1939 r.*) Zadania odwodu "Wyszków" były tylko rozważane w Sztabie Głównym i w Armii "Modlin", zadania pozostałych odwodów nie były rozpatrywane. Nie otrzymały również zadań marynarka wojenna i lotnictwo.

Wraz z zadaniami otrzymali dowódcy polecenie opracowania wstępnego planu działania i użycia sił, ustalenia rejonów rozmieszczenia związków taktycznych i wskazania rejonów wyładowczych jak też zaplanowania zniszczeń i prac fortyfikacyjnych. Plany te były doskonalone i częściowo zmieniane w ciągu 5 miesięcy aż do wybuchu

---

*) Wyznaczeni dowódcy armii otrzymali jedynie wyciągi z opracowanych fragmentów planu "Z", zawierające bardzo ogólne wytyczne dotyczące zadań, wskazówki wykonawcze i ogólne informacje o przydziale sił i środków oraz planowanym składzie organizacyjnym.

wojny (plany działania polskich związków operacyjnych - załącznik nr 2).

Równolegle do zarządzeń wykonawczych Generalnego Inspektora w dziedzinie ściśle operacyjnej poczyniono pierwsze kroki zmierzające do podniesienia gotowości bojowej wojska. 23 marca Ministerstwo Spraw Wojskowych zarządziło częściową mobilizację alarmową (objęła cztery dywizje piechoty: 9, 20, 26, 30; Nowogrodzką BK oraz część jednostek pozadywizyjnych). Następnie część zmobilizowanych już jednostek przetransportowano do rejonów ich przyszłych działań.

Opierając się na koncepcji operacyjnej przyszłego planu "Z" przystąpiono do opracowania jego części składowych. Sztab Główny napotkał od razu poważne trudności w pracy. Zaimprowizowane wytyczne Generalnego Inspektora z 23 marca nie określały, niestety, wielu zamierzeń niezbędnych do opracowania zadań w zakresie transportu, fortyfikacji, łączności, zaopatrzenia, planu użycia lotnictwa i innych.

2) Plan koncentracji i plan transportowy

Plan koncentracji i plan transportowy były dwoma ważnymi częściami planu operacyjnego "Zachód" (w zakresie operacyjnego rozwinięcia wojsk) i wzajemnie ze sobą powiązane.

Plan koncentracji ustalał rejony względnie miejsca rozmieszczenia jednostek wojskowych wydzielonych do tworzonych związków operacyjnych (armii, odwodów) na podstawie wniosków dowódców tych związków, stosownie do potrzeb wynikających z planów operacyjnych, jak również jednostek dyspozycyjnych Naczelnego Wodza.

W 1939 r. opracowano dwa plany koncentracji: plan wstępny z marca 1939 r. i plan ostateczny w dniu 1 września (bez Korpusu Interwencyjnego), obydwa w ogólnych zarysach, gdyż określały tylko

rejony rozmieszczenia dywizji piechoty i brygad kawalerii (plan z września także brygad górskich i kilku jednostek piechoty mniejszych od dywizji). W szkicu do planu transportowego podano rejony wyładowcze według planu koncentracji z marca 1939 r.

Plan koncentracji z września zawierał w stosunku do planu wstępnego duże zmiany. Zmieniono mianowicie w ciągu 4 miesięcy (od maja) przydziały 12 dywizji piechoty i 4 brygad kawalerii. Zmiany te (nazwano je poprawkami do planu operacyjnego) wynikały z określonej sytuacji militarnej. Koncentracja wojsk niemieckich na obszarze Czech i Słowacji oraz w Prusach Wschodnich wymagała przesunięcia odwodu głównego bardziej na południe, utworzenia Armii "Karpaty" oraz wzmocnienia Armii "Kraków"; na północy natomiast zorganizowania dodatkowej odwodowej grupy operacyjnej w sile trzech dywizji piechoty. Ponadto 13 sierpnia utworzono Korpus Interwencyjny (w składzie dwóch dywizji piechoty pierwotnie przeznaczonych do odwodu Naczelnego Wodza "Kutno") i skierowanie go do obszaru operacyjnego Armii "Pomorze". Większość zmian musiała mieć wpływ na opracowanie nowego planu transportowego, gdyż dotyczyły jednostek przewożonych koleją (plan koncentracji z września 1939 r. - załącznik nr 3).

Plan transportowy określał, w jakich terminach poszczególne jednostki zostaną przewiezione ze ściśle określonych rejonów lub stacji załadowczych ściśle określonymi liniami kolejowymi do ściśle określonych rejonów lub stacji wyładowczych. Osiągnięcie rejonu lub miejsca koncentracji następowało marszem.

Prace nad planem transportowym, w myśl wytycznych szefa Sztabu Głównego z 4.03.1939 r., zamierzano rozpocząć dopiero we wrześniu tego roku. Nowa sytuacja wymagała jednak natychmiastowego podjęcia prac.*)

---

*) Do właściwych prac nad planem transportowym przystąpiono w drugiej połowie kwietnia lub w maju.

Plan transportowy był uwarunkowany niekorzystnym układem i stanem kolei państwowych, np. koleje polskie stać było w 1936 r. na dokonanie 237 przewozów dziennie, gdy niemieckie - 900 przewozów dziennie. Na 100 km² powierzchni kraju przypadło 5,2 km linii kolejowych, w Niemczech 11,6 km. O małych możliwościach transportowych świadczyło wymownie zaledwie siedem stałych mostów kolejowych przez Wisłę i ich lokalizacja. Jeszcze gorzej przedstawiał się stan dróg kołowych o twardej nawierzchni.

Do przewiezienia wszystkich jednostek wojskowych rozwiniętych w czasie mobilizacji skrytej i powszechnej potrzeba było 3000 pociągów. Po odliczeniu potrzeb innych przewozów (np. transportów z zaopatrzeniem materiałowym i do ewakuacji) oraz niezbędnej rezerwy można było sformować 800 pociągów. Każdy z pociągów musiał zatem dokonywać 3-4 nawrotów. Przeciętny przejazd z nawrotem trwał 4 dni.

Plan transportowy musiał uwzględniać dwa warianty przewozów. Wariant I planu obejmował przewiezienie jednostek wojskowych rozwijanych w czasie mobilizacji skrytej, wśród nich 16 dywizji piechoty i 7 brygad kawalerii oraz oddzielnie jednostek wojskowych rozwijanych w czasie mobilizacji mieszanej i powszechnej, w tym 8 dywizji piechoty. Mówiąc obrazowo, w wariancie tym były dwa rozkłady jazdy. Wariant II planu transportowego obejmował łączne przewiezienie wszystkich jednostek wojskowych rozwijanych w czasie mobilizacji, bez względu na sposób jej przeprowadzenia w jednym rozkładzie jazdy.

W warunkach 1939 r. zdecydowano, że z braku czasu trzeba opracować tylko jeden wariant planu transportowego i to wariant II. Pozwalał on bowiem na przewiezienie wszystkich jednostek w stosunkowo krótkim czasie, nie biorąc oczywiście pod uwagę zakłóceń, jakie mogły spowodować działania niemieckiego lotnictwa bombowego.

Spóźnione rozpoczęcie planowania koncentracji i przewozów*) spowodowało, że wybrano bardziej niekorzystną wersję przewozów. Autorzy planu operacyjnego (w części dotyczącej rozwinięcia wojsk) w niczym nie ułatwili opracowania planu transportowego, ale utrudnili go dużą liczbą zmian w przeznaczeniu dywizji piechoty bądź brygad kawalerii do związków operacyjnych. Np. w dniu 30 sierpnia rozwiązano Korpus Interwencyjny. 27 DP została przekazana Armii "Pomorze", 13 DP miała transportami operacyjnymi powrócić na przewidziane miejsce w Armii "Prusy".

Opóźnienie prac nad planem transportowym było spowodowane także koniecznością stopniowego wnoszenia poprawek i uzupełnień do planu mobilizacyjnego "W".**) W większości dotyczyły one nowo powstających jednostek, które miały być wprowadzone do planu transportowego.

3) Plan fortyfikacji, zniszczeń i robót inżynieryjnych

Z podobnych powodów, które spowodowały opóźnienie prac nad planem transportowym, nie podjęto wcale prac nad planem szczególnie ważnym - planem fortyfikacyjnym. Rozkaz opracowania tego planu wydał szef Sztabu Głównego na początku maja 1939 r., ale bez wiążących i konkretnych wytycznych.

Fortyfikacje i zniszczenia miały odegrać doniosłą rolę w planie operacyjnym. Wykonanie fortyfikacji i zatopień oraz przygotowanie zniszczeń, głównie mostów, tuneli, wiaduktów nałożono na dowódców armii I rzutu (w czerwcu zmobilizowano część oddziałów saper-

---

*) Brak konkretnych decyzji w podziale sił i środków oraz składzie związków operacyjnych I rzutu, a szczególnie odwodów NW, spowodował prawie dwumiesięczną zwłokę w pracach nad planem transportowym.

**) Polegały one na powiększeniu liczby jednostek przewidzianych do rozwinięcia w ramach mobilizacji alarmowej (skrytej).

skich). Prace fortyfikacyjne rozpoczęto dopiero w lipcu, na podstawie doraźnych zarządzeń i rozkazów wydawanych w różnym czasie*). Do wybuchu wojny wykonano je zaledwie w połowie. Podstawową przyczyną ich opóźnienia był brak całościowego planu fortyfikacyjnego.

4) Plan łączności

Do opracowania planu łączności na wypadek wojny z Niemcami przystąpiono w końcu marca 1939 r. Podstawowym jego elementem był plan łączności przewodowej, który uwzględniał przede wszystkim sieć Ministerstwa Poczt i Telegrafów. Opracowany jeszcze w 1936 r. (a więc w czasie, gdy nie było jeszcze planu operacyjnego "Z") nie przedstawiał praktycznej wartości w wypadku konfliktu zbrojnego, a dane dotychczasowego planu łączności przewodowej okazały się mało przydatne do nowego.

Plan łączności radiowej uwzględniał przede wszystkim organizację i pracę sieci wojskowych.

Przewodową i radiową łączność operacyjną uzupełniały ruchome siły i środki. Tworzyła je przy Naczelnym Dowództwie grupa oficerów łącznikowych, dysponująca specjalnie przeznaczonymi do tego celu samochodami i samolotami.

Praca nad planem łączności, rozpoczęta w marcu 1939 r., do wybuchu wojny nie została ukończona. Plan ten, jako wtórny dokument planu operacyjnego, przewidywał jedynie organizację i pracę łączności na okres pierwszego etapu operacji. Opracowany w bardzo krótkim czasie wykazywał szereg luk i usterek. Nie zapewniał systemu dowodznia w wypadku konieczności opuszczenia głównej pozycji obron-
-nej i zorganizowania oporu w głębi kraju. Nie przewidziano osi

---

*) 15.06. wydano rozkaz do opracowania planu zniszczeń, 24.06. zaś rozkaz do rozpoczęcia budowy umocnień polowych.

przesunięć stanowisk dowodzenia i miejsc ich pracy, które należało odpowiednio wcześniej przygotować pod względem łączności, jak również wykorzystania odwodu sił i środków do zabezpieczenia łączności powstających sztabów nowych związków operacyjnych.

5) Plan kwatermistrzowski

Plan kwatermistrzowski był dokumentem zabezpieczającym plan operacyjny w zakresie organizacji zaopatrzenia i ewakuacji w pierwszym etapie wojny. Do jego opracowania przystąpiono w końcu marca lub na początku kwietnia 1939 r.

Podstawą systemu dowozu i ewakuacji na szczeblu operacyjnym był transport kolejowy, w nieznacznym procencie uzupełniany transportem samochodowym. Możliwości tego transportu były jednak niewielkie, skoro do tego celu przewidziano tylko 33 kolumny samochodowe.

Baza materiałowa, na której plan kwatermistrzowski opierał zaopatrzenie walczących wojsk, była niewspółmiernie mała i ograniczona w stosunku do potrzeb armii oraz niewydolna w warunkach prawie absolutnej izolacji Polski od zaopatrzenia z zewnątrz.

Połowa zgromadzonych na okres wojny zapasów materiałowych i żywności znajdowała się w składach armijnych, i tak:

- zapasy żywności zgromadzone w składach armijnych starczały na 15 dni. Z zapasu tego oddziały posiadały zapas mobilizacyjny na 5 dni. Po 10 dniach gromadzenie zapasów przechodziło w kompetencje ministerstw cywilnych. Nadwyżka 5-dniowa stanowiła rezerwę;

- zapasy amunicji w składach armii przewidziane były na 15 dni. Oddziały miały 4 jednostki ognia na swych środkach transportowych (prawie wyłącznie o zaprzęgu konnym);

- materiały saperskie przekazane armiom obejmowały: 180 ton materiałów wybuchowych, 1200 ton drutu kolczastego, 80 000 min przeciwpancernych;

- zapasy MPS armii starczały na 15 dni. Oddziały lotnictwa miały zapas mobilizacyjny 7-dniowy, inne 5-dniowy.

Po 15 dniach zoapatrzenie do związków operacyjnych nadchodzić powinno z magazynów i składnic centralnych, według planu zaopatrzenia. Te jednak znajdowały się poza strefą planowanej ewakuacji; plan wycofania*) bowiem organizacyjnie uwzględniał ewakuację z pasa przyległego do północnych i zachodnich granic Polski o głębokości nie większej niż 150 km, co zaś do ewakuacji terenów położonych w głębi Polski istniały tylko ogólne przewidywania (brak było zabezpieczenia ewakuacji w odpowiedni transport). Plan ewakuacji nie uwzględniał również wycofania większości zakładów przemysłowych, w tym całego COP, pozostających poza pasem planowanej ewakuacji. Jedynie przewidywano ich przesunięcie w głąb kraju przed upływem miesiąca. Stawiało to pod znakiem zapytania możliwości zaopatrywania walczących wojsk z bieżącej produkcji wojennej.

Ewakuacja rannych i materiałowa odbywać się miała do specjalnie przeznaczonych w tym celu ośrodków (szpitali ewakuacyjnych i dalej do szpitali wojennych) w głębi kraju.

Plan szpitalnictwa i ewakuacji sanitarnej przygotował wydzielenie 60 000 łóżek, co oceniano jako pokrycie 60 % potrzeb. Środki przewidziane do ewakuacji (rannych z polowych szpitali armijnych ewakuować miano transportem głównie o zaprzęgu konnym do stacji ewakuacyjnych, dalej transportem kolejowym i częściowo samochodowym) były niewystarczające.

---

*) Plan wycofania (ewakuacji) był oddzialnym dokumentem opracowanym przez Sztab Główny.

Ogólnie rzecz biorąc, plan kwatermistrzowski zapewniał planowe i w miarę pełne zaopatrzenie walczących armii tylko w pierwszych 15 dniach wojny. Podczas następnych należało spodziewać się poważnych zakłóceń w zaopatrzeniu, po upływie miesiąca dowóz jego ustałby całkowicie.

6) Plan użycia lotnictwa

Plan użycia lotnictwa zawierał tylko ogólne wytyczne podziału lotnictwa i zadań, nie związane konkretnie ani miejscem, ani czasem z określonymi rejonami działań operacyjnych. Nie uwzględniał wcale zagadnień współdziałania z wojskami lądowymi, bazowania jednostek lotniczych oraz ich zaopatrzenia (wytyczne w tym zakresie przekazano wykonawcom dopiero 28 lipca). Biorąc pod uwagę jego ogólnikowość nie można tego planu nazwać planem użycia lotnictwa. Na jego opracowanie zabrakło czasu.

7) Plan obrony przeciwlotniczej*)

Planem operacyjnym najpełniej opracowanym, uwzględniającym stosunkowo wszechstronnie możliwości oraz stan sił i środków był plan obrony przeciwlotniczej. Wynikało to z tego, że do jego opracowania wykorzystano plan obrony przeciwlotniczej planu operacyjnego "Wschód". Był on bowiem tak przygotowany, że po stosunkowo niewielkich poprawkach i uzupełnieniach można go było wykorzystać także w organizacji obrony przeciwlotniczej kraju na wypadek wojny z Niemcami.

Podstawą obrony przeciwlotniczej była obrona bierna obejmująca całe niemal społeczeństwo, wszystkie instytucje, urzędy, zakłady przemysłowe, organizacje i inne. Czynna obrona przeciwlotnicza, ze

---

*) Plan obrony przeciwlotniczej i plan użycia lotnictwa opracowywała ta sama grupa oficerów Sztabu Lotniczego przy Sztabie Głównym.

względu na brak odpowiedniej ilości uzbrojenia, szczególnie dział przeciwlotniczych, nie mogła sprostać wymogom. Ograniczono ją z konieczności do obiektów najważniejszych: Warszawa, Śląsk, Wybrzeże. Obronę ważniejszych węzłów komunikacyjnych zapewniały przede wszystkim przeciwlotnicze karabiny maszynowe.

Poważnym mankamentem planu obrony przeciwlotniczej była nie do końca przemyślana organizacja dowodzenia OPL, np. dowództwo OPL obszaru kraju zostało utworzone dopiero 2 września oraz brak sprawnego systemu dozorowania i powiadamiania.

8) **Plan ochrony obszarów operacyjnych** - nie został w dostatecznym stopniu opracowany, za mało przeznaczono na ten cel sił i środków.

9) Ze względu na decyzję wycofania z Bałtyku i skierowania do Wielkiej Brytanii dywizjonu niszczycieli, a także przewidywane przebicie się okrętów podwodnych do Wielkiej Brytanii lub schronienie w portach neutralnych - nie opracowano **planu użycia Marynarki Wojennej.**

W istniejących warunkach planowanie operacyjne, w tym i operacyjnego rozwinięcia wojsk było niezwykle utrudnione również na szczeblach operacyjnych. W sztabach niektórych związków operacyjnych oficerowie przystępujący do prac nad planem nie znali nawet podstawowych elementów decyzji dotyczących własnej armii, nie mówiąc już o zadaniach swoich najbliższych sąsiadów. Nadmiernie uczulone w sprawach zachowania wszelkich prac i zamierzeń w tajemnicy Naczelne Dowództwo kontaktów takich kategorycznie zabroniło. Toteż na szczeblu armii rezultaty planowania operacyjnego w porównaniu z planowaniem na szczeblu najwyższym były jeszcze gorsze.

Podstawowy dokument, jakim jest plan operacji, miał w każdej niemal armii inny charakter i inny zakres zadań.

2.4. Ocena koncepcji operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych w planie operacyjnym "Zachód"

W świetle przebiegu bitew pierwszej fazy wojny z Niemcami można stwierdzić, że koncepcja operacyjnego rozwinięcia polskich sił zbrojnych była sprzeczna z zasadami sztuki wojennej. Rozmieszczenie większości wojsk na lewym brzegu Wisły, gdy prawy brzeg stanowił większe zagrożenie podważyło swobodę działania. Ograniczył swobodę działania i jakiekolwiek możliwości częściowego rozbicia nieprzyjaciela pomysł linearnej obrony na umocnionych pozycjach, i to bardzo słabymi siłami.*) Pozycji tych miało bronić 14 lub 15 dywizji piechoty, 3 brygady górskie, zgrupowanie pułków z dwóch dywizji, 42 słabo uzbrojone bataliony Obrony Narodowej. Miało je osłaniać 8 brygad kawalerii. Jak na 1700 km frontu - siły niewielkie. Odwody armii obejmowały 10 lub 9 dywizji, 2 brygady kawalerii i brygadę zmotoryzowaną. Aż 15 dywizji i 1 brygada kawalerii były w odwodzie Naczelnego Wodza.

Zapomniano całkowicie o podstawowej zasadzie, że należy tworzyć duże zgrupowania sił na głównych kierunkach operacyjnych, każde pod jednym dowództwem. Liczebność i właściwe rozmieszczenie dużych zgrupowań wojsk zapewniłoby im siłę, a ich związkom taktycznym możliwość wzajemnego zabezpieczenia skrzydeł. Duże, trafnie określone luki między takimi zgrupowaniami byłyby dużo mniej groźne od małych

---

*) Zasadniczą intencją takiego ugrupowania było założenie, aby nie być słabym na żadnym w zasadzie kierunku operacyjnym, niezależnie od jego znaczenia. W praktyce oznaczało to rezygnację z aktywnych działań obronnych na rzecz obrony biernej.

luk rozciągniętego wszerz ugrupowania linearnego. Zapomniano o normach taktycznych w obronie. Powiększyły się one dwu i trzykrotnie. Możliwości operacyjne Naczelnego Wodza i dowódców armii zostały znacznie ograniczone. Fatalny plan ugrupowania obronnego doprowadził do rozrzedzenia sił (na wszystkich kierunkach operacyjnych frontu obronnego skład sił i środków obrony był niemal identyczny), wskutek czego Niemcy uzyskali na poszczególnych kierunkach taką przewagę, która uniemożliwiała w praktyce jakiekolwiek próby przeciwdziałania ze strony polskiej.

Zdając sobie sprawę ze słabości armii marszałek Rydz-Śmigły ingerował w szczegóły wykonawcze armii nie tylko w okresie planowania, lecz i w pierwszych dniach wojny. Gdy zarządzono mobilizację skrytą, dowódcy armii domagali się zezwolenia na przyjęcie ugrupowania operacyjnego. Generalny Inspektor w rozkazie z dnia 25.08. 1939 r. wyjaśnił, że mobilizacja ma charakter prewencyjny, że nie należy ujawniać za wcześnie ostatecznego ugrupowania operacyjnego oraz określił poszczególnym armiom, kótre oddziały mogą być rozwinięte w wyznaczonych rejonach, a które mają się skoncentrować za przewidzianą pozycją. Nie wydając wytycznych, musiał ingerować osobiście. Wchodząc w kompetencje podległych dowództw armii pozbawiał ich inicjatywy.

Przyjęcie ugrupowania operacyjnego przez wszystkie armie I rzutu zarządzono dopiero w dniu 29 sierpnia. Jedynie Armia "Poznań" miała nadal pozostawić część 14 DP i całą 25 DP w rejonie garnizonów, a Armia "Kraków" 6 DP w rejonie Wadowic. Dnia 30 sierpnia rozwiązano Korpus Interwencyjny, o czym była już mowa. Realizacja tego rozkazu nastąpiła 1 września już w czasie działań wojennych.

Można dopatrywać się w tych zarządzeniach ratowania półśrodkami przyjętej w planie operacyjnym "Zachód" koncepcji operacyjnego rozwinięcia wojsk, która wymagała radykalnych zasadniczych zmian.

Radykalną zmianę mogło przynieść tylko zrezygnowanie z wielkiej Armii "Prusy". Zamiast niej można było utworzyć realny odwód za Armią "Łódź" i urealnić zadania Armii "Kraków" oraz stworzyć realną, a nie fikcyjną Armię "Karpaty". Wszystkie te zmiany były możliwe do wykonania w oparciu o plan transportowy przez wydłużenie lub skrócenie przewozów na z góry ustalonych trasach komunikacyjnych. Jedna tylko dywizja (5 DP) wymagała zmiany kierunku jazdy.

Spóźnione rozpoczęcie budowy fortyfikacji, głównie schronów i zatopień, dało niedostateczne wyniki. Ogólnie można stwierdzić, że wysiłek prac inżynieryjnych był za krótki. Nie wykorzystano 3,5 miesiąca (od 23 marca, kiedy to zarządzono pierwszą mobilizację skrytą i rozwinięto 4 dywizje piechoty, jedną brygadę kawalerii i pewną liczbę jednostek samodzielnych). Nie przeprowadzono żadnych prac fortyfikacyjnych nad środkową Wisłą i nad Sanem.

Przykłady te świadczą, że podejmowane przez Naczelnego Wodza decyzje nie powinny trzymać się kurczowo jednego, jedynego rozwiązania i że możliwość korekty planu operacyjnego dotycząca rozwinięcia wojsk była realna przed rozpoczęciem przewozów. Będąc "naddowódcą" wielu armii stracił z pola widzenia to, co z racji swego stanowiska powinien był robić, tj. ogólne śledzenie wydarzeń (np. czy założone hipotezy niemieckich uderzeń sprawdzają się co do kierunków i sił na tych kierunkach) i wyprzedzające je przeciwdziałanie (powinien był powstać w dniach 1-2 września nowy plan operacji obronnej na pierwszą fazę wojny). Jak wiemy nic podobnego nie nastąpiło. Naczelny Wódz wydawał swe decyzje na podstawie zaistniałych

faktów, co jest błędem nawet na szczeblu operacyjno-taktycznym. I dlatego prawie wszystkie decyzje były spóźnione (za wyjątkiem decyzji obrony Warszawy wydanej 3 września). Nie wypracował Naczelny Wódz nowej koncepcji, lecz z uporem ratował plan operacyjny "Zachód". Koncepcja planu "Z" łamała się od 1 września. Załamała się definitywnie dnia 5 września, w chwili, gdy utracono swobodę działania na najwyższym szczeblu.*)

2.5. Ogólna charakterystyka planów mobilizacyjnych

Prace związane z opracowaniem pierwszego planu mobilizacyjnego zostały zapoczątkowane bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych. Korzystano głównie z doświadczeń sprzed pierwszej wojny światowej. Do 1926 r. poważny wpływ na kształtowanie się zasad przygotowania i przeprowadzenia mobilizacji wywierała również francuska misja wojskowa. Siłą rzeczy zasady te były już przestarzałe i nie mogły odpowiadać ówczesnym warunkom prowadzenia wojny.

Opracowany i wprowadzony w życie w 1926 r. plan mobilizacyjny "S" zawierał wiele niedociągnięć oraz praktycznie był nierealny, ponieważ nie uwzględniono w nim faktycznych możliwości zaspokojenia materiałowych potrzeb mobilizacyjnych. Można powiedzieć, że był to nie tyle plan mobilizacyjny, co program rozbudowy Wojska Polskiego.

Pierwszym poważnym krokiem w doskonaleniu systemu mobilizacyjnego oraz dostosowaniu go do polskich warunków i ówczesnych wymagań był, opracowany w lutym 1927 r. przez Sztab Generalny, projekt "Wytycznych dla przygotowań mobilizacyjnych". Nakazywały one uaktual-

---

*) Marszałek Rydz-Śmigły odebrał sobie samemu możliwość operatywnego dowodzenia, mając w bezpośrednim podporządkowaniu 7 armii czynnych, jedną odwodową i trzy odwody ogólne.

nienie obowiązującego planu mobilizacyjnego. Nie zostały one jednak tak jak zamierzano, wprowadzone w życie, ale prace badawcze prowadzono aż do 1935 r. Szczególnie ujemnie na realność i aktualność planu "S" zaciążył rozkaz J.Piłsudskiego z 1931 r., który zabraniał Sztabowi Głównemu uaktualniania planu.

W połowie lat trzydziestych organizacja pokojowa wojska była już tak przestarzała, że przestawienie jej na strukturę wojenną stało się praktycznie niewykonalne. Opracowanie nowego planu mobilizacyjnego było więc przedsięwzięciem koniecznym, ponieważ plan "S" był już w poważnym stopniu zdezaktualizowany. Uzyskane wnioski z prowadzonych badań i ćwiczeń mobilizacyjnych, przeprowadzonych w latach 1930-1935 zostały wykorzystane podczas opracowywania kolejnego planu mobilizacyjnego.

Jesienią 1935 r. przystąpiono do opracowania nowego planu mobilizacyjnego oznaczonego kryptonimem "W". Plan ten zapewniał sprawne przejście sił zbrojnych ze struktury pokojowej na wojenną. Obejmował tylko te jednostki, które praktycznie mogły być rozwinięte w czasie mobilizacji.

Główną jego cechą była elastyczność. Oznacza to, że opracowano jeden plan mobilizacyjny, który dzięki swej strukturze wewnętrznej mógł być uruchomiony zarówno w wypadku realizacji planu operacyjnego "Wschód", jak też "Zachód" (omówiony w podrozdziale 2.3.). Siły zbrojne miały osiągać gotowość bojową stopniowo, w sposób skryty, w miarę wzrostu zagrożenia bezpieczeństwa państwa, w wyniku mobilizacji dowolnie wybranych jednostek na całym obszarze kraju, bądź też na terenie jednego lub kilku DOK (Dowództwo Okręgu Korpusu). Jeśli powstałaby konieczność użycia sił zbrojnych niespodziewanie, można było postawić wszystkie jednostki wojskowe w stan pełnej gotowości bojowej, na jeden rozkaz mobilizacyjny.

2.6. Plan mobilizacyjny "W"

1) Ogólne założenia planu mobilizacyjnego "W"

Wszystkie czynności mobilizacyjne rozłożono na trzy okresy: okres czynności wstępnych, mobilizacji alarmowej osłony i mobilizacji powszechnej.*)

Czynności wstępne zamierzano zrealizować w okresie wzmożonego napięcia politycznego, w którym miały być wydane zarządzenia przygotowawcze umożliwiające sprawne osiągnięcie gotowości bojowej, uruchomienie środków mających wzmocnić ochronę granic oraz realizację niektórych przedsięwzięć mobilizacji alarmowej.

Podczas mobilizacji alarmowej planowano zmobilizowanie około 3/4 wojsk, w tej liczbie 38 związków taktycznych (24 dywizje piechoty, 2 dywizje rezerwowe, 11 brygad kawalerii i 1 brygadę pancerno-motorową). Mobilizacja alarmowa odbywała się w sposób skryty, bez jej ogłaszania (pod pozorem ćwiczeń i manewrów wojskowych), na podstawie indywidualnego powołania żołnierzy rezerwy. Jednostki przewidziane do zmobilizowania w trybie alarmowym podzielono na sześć grup oznaczonych różnymi kolorami.

Grupa "zielona" miała na celu wzmocnienie oddziałów granicznych i służby bezpieczeństwa.

W grupie "brązowej" mobilizowało się lotnictwo, obrona przeciwlotnicza, część wojsk kolejowych, elementy dowodzenia i łączności, artyleria pozycyjna (fortyfikacyjna). Wszystkie jednostki tej grupy osiągały gotowość marszową w ciągu 12-18 godzin.

Jednostki grupy "brązowej", podobnie jak "zielonej" mogły być mobilizowane już w pierwszym okresie (czynności wstępne).

---

*) W.Łężny, Kształtowanie się polskiego modelu mobilizacji sił zbrojnych, MON, Warszawa 1973, s.39.

W grupie "czerwonej" mobilizowały się oddziały osłonowe granicy wschodniej, w grupie "niebieskiej" takież oddziały granicy zachodniej, w grupie "żółtej" odwód osłony.

Osobna grupa oznaczona kolorem "czarnym" obejmowała Korpus Interwencyjny (dowództwo korpusu, 1-4 dywizje piechoty, 1 brygada kawalerii zmotoryzowanej). Miały one interweniować w wypadku nieprzyjacielskich działań w celu ograniczonym.

Sposób mobilizacji jednostek ostatnich czterech kolorów był identyczny. Jednostki tych grup osiągały gotowość marszową w trybie alarmowym, w czasie od 12 do 72 godzin.

Tak pomyślany plan mobilizacji alarmowej zapewniał maksymalną szybkość, tajność i elastyczność. Mobilizacja mogła objąć jednocześnie wszystkie grupy lub każdego koloru oddzielnie. Mogła dotyczyć wszystkich okręgów korpusu lub tylko niektórych.

Ten doskonały plan mobilizacji alarmowej miał niestety ograniczony zasięg, obejmował tylko część sił zbrojnych. W celu zmobilizowania całości sił zbrojnych należało uruchomić mobilizację powszechną.

W ramach mobilizacji powszechnej miały być zmobilizowane wszystkie jednostki, które nie zostały objęte mobilizacją alarmową (7 dywizji piechoty, większość artylerii ciężkiej, służby, oddziały marszowe i ośrodki zapasowe).

Aby uniknąć masowego napływu rezerwistów w pierwszych dniach mobilizacji powszechnej, obwieszczanej plakatami, zaplanowano jej przeprowadzenie w dwóch rzutach. W pierwszym rzucie mobilizowano jednostki ze stanem gotowości do szóstego dnia od oznaczonego dnia, w drugim rzucie ze stanem gotowości od siódmego do dwunastego dnia, a nawet później.

Według odrębnych zasad mobilizowano jednostki Obrony Narodowej (zależnie od potrzeb zarówno w mobilizacji alarmowej, jak i powszechnej).

Plan "W" wszedł w życie w kwietniu 1938 roku. Ułatwiał uporządkowanie zasobów osobowych i materiałowych, urealnienie tabel mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych oraz łagodził następstwa nieprzygotowania planu operacyjnego "Zachód".

2) Realizacja planu mobilizacyjnego "W" w 1939 roku

Mobilizacyjne rozwinięcie Polskich Sił Zbrojnych w 1939 roku rozpoczęło się w trzeciej dekadzie marca i trwało do pierwszych dni września. Mobilizacja i koncentracja wojsk odbywała się fazami. W okresie tym przeprowadzono kilka skrytych, częściowych mobilizacji połączonych z przebazowaniem wojsk.

Całość przedsięwzięć mobilizacyjnych, wykonanych w okresie przygotowawczym do wojny (między 23 marca a 31 sierpnia) realizowano w czterech fazach.

Na skutek zaostrzającej się sytuacji polityczno-militarnej, w dniu 23 marca - pierwsza faza - została zarządzona mobilizacja alarmowa dla części sił zbrojnych, w ramach której na terenie OK IX (Brześć) zmobilizowano: 3 dywizje piechoty, 1 brygadę kawalerii oraz jednostki samodzielne. Jednostki te przewieziono transportem kolejowym do rejonów położonych w pobliżu północno-zachodniej granicy. Zmobilizowano również 4 bataliony i 8 szwadronów KOP.

W ramach marcowych zarządzeń mobilizacyjnych rozwinięto również zalążki pięciu sztabów armii: "Pomorze", "Poznań", "Łódź", "Kraków" i "Modlin" oraz SGO "Narew", a w lipcu utworzono zalążek sztabu armii "Karpaty".

W ramach skrytej mobilizacji zarządzonej 13 sierpnia - druga faza - zmobilizowano Korpus Interwencyjny (dowództwo korpusu, 2 dywizje piechoty oraz oddziały pozadywizyjne), który został przetransportowany do rejonu: Bydgoszcz - Toruń - Inowrocław. Jenocześnie zmobilizowano 1 brygadę kawalerii oraz oddziały łączności i plutony specjalistyczne, wchodzące w skład dywizji rozlokowanych w zachodnich okręgach korpusu.

Na skutek gwałtownego wzrostu napięcia w sytuacji międzynarodowej oraz daleko posuniętych przedsięwzięć mobilizacyjnych poczynionych w Niemczech, w dniu 23 sierpnia - trzecia faza - zarządzono mobilizację jednostek "zielonych" i "brązowych" (bez grupy "wojska kolejowe") oraz pozostałych czterech kolorów we wszystkich okręgach korpusów graniczących z Niemcami. Mobilizacja objęła 12 dywizji piechoty i 7 brygad kawalerii.(Ze względu na obawę wystąpień ludności ukraińskiej mobilizacją skrytą zarządzoną 23 sierpnia nie objęto OK Lwów i Przemyśl).

27 sierpnia zarządzono skrytą mobilizację dalszych 12 dywizji piechoty, 1 brygady kawalerii oraz 1 brygady motorowej i oddziałów Obrony Narodowej.

Ogółem w tej fazie zmobilizowano: 20 dywizji piechoty, 4 dywizje rezerwowe, 8 brygad kawalerii, 1 brygadę motorową, 73 bataliony Obrony Narodowej, lotnictwo, flotę wojenną i wiele oddziałów samodzielnych. W ten sposób wyczerpano wszystkie założone możliwości przeprowadzenia mobilizacji skrytej. Pozostało już tylko ogłoszenie mobilizacji powszechnej.

W ramach mobilizacji powszechnej - czwarta faza - miały być zmobilizowane: Sztab Główny Naczelnego Wodza, drugie rzuty sztabów

dowództw armii oraz pozostałe jednostki, a mianowicie: 4 dywizje piechoty, 5 dywizji rezerwowych, brygada motorowa "Warszawa", około 40 % jednostek samodzielnych oraz prawie wszystkie jednostki marszowe i ośrodki zapasowe. Na skutek znanych okoliczności, pierwszy dzień mobilizacji ustalono na 31 sierpnia. Była ona, w porównaniu do Niemiec, opóźniona o pięć dni i przebiegała w niezwykle trudnych warunkach, zbiegła się niemal z początkiem działań wojennych.

1 września, w dniu wybuchu wojny, mobilizacja polskich sił zbrojnych była przeprowadzona zaledwie w 66 %, a koncentracja wojska tylko w 45 %.*) Opóźnienie mobilizacji i koncentracji wojsk (spowodowane głównie brakiem gotowego planu transportowego i jego niekorzystnym modelem) dało armii niemieckiej możliwość rozbijania częściami i tak znacznie słabszej armii polskiej.

3) Ocena planu mobilizacyjnego "W"

Przyjęte w planie mobilizacyjnym "W" rozwiązania koncepcyjne, wynikające z konkretnej sytuacji oraz dostosowane do warunków i możliwości Polski, w pełni uzasadniają określenie ich mianem polskiego modelu mobilizacji.

Na szczególną uwagę zasługują te ich cechy i ustalenia, które do dzisiaj nie straciły na aktualności.**) Należą do nich zwłaszcza następujące:

- elastyczność i giętkość mobilizacyjnego rozwijania sił zbrojnych, które mogło być realizowane w ramach mobilizacji skrytej pod pozorem ćwiczeń wojskowych i manewrów oraz mobilizacji powszechnej przeprowadzonej w sposób jawny;

---

*) Druga wojna światowa 1939-1945, Informator, MON 1962.

**) Wiele z tych rozwiązań znalazło zastosowanie w planach mobilizacyjnych opracowanych w Polsce po II wojnie światowej.

- rozłożenie wysiłku mobilizacyjnego na trzy okresy: okres czynności wstępnych, mobilizacji alarmowej wojsk osłony, która mogła być realizowana etapami według zawczasu określonych zestawów (kolorów) oraz mobilizacji powszechnej (rzutami);

- zróżnicowanie jednostek wojskowych pod względem gotowości bojowej oraz określenie odpowiednich zasad ich rozwijania i zabezpieczenia potrzeb mobilizacyjnych;

- rozśrodkowanie jednostek mobilizowanych poprzez dużą liczbę jednostek mobilizujących oraz przekazanie części zadań mobilizacyjnych resortom cywilnym. Ogółem zadania mobilizacyjne miało realizować 601 jednostek wojskowych i KOP oraz 75 jednostek organizacyjnych gospodarki narodowej;

- przyjęcie zasady, że jednostki mobilizujące powinny mobilizować jednostki jednorodne;

- przechowywanie w magazynach jednostek mobilizujących pełnych należności sprzętu i wyposażenia przewidzianego dla jednostek mobilizowanych;

- terytorialne zaspokajanie potrzeb mobilizacyjnych oraz bezpośrednie stawiennictwo żołnierzy rezerwy w jednostkach wojskowych. Żołnierze rezerwy otrzymali karty mobilizacyjne w kolorze mobilizowanej jednostki. Do jednostek rozwijanych w ramach mobilizacji powszechnej żołnierzy rezerwy powoływano za pomocą obwieszczeń o mobilizacji.

Trafność i dojrzałość koncepcji mobilizacyjnego rozwinięcia Wojska Polskiego oraz wartość rozwiązań przyjętych w planie mobilizacyjnym "W" znalazły potwierdzenie w czasie praktycznej realizacji przedsięwzięć mobilizacyjnych w 1939 roku.

Obiektywnych, rzeczywistych przyczyn opóźnienia mobilizacji Wojska Polskiego należy szukać w warunkach politycznych i ekonomicznych, a nie w systemie mobilizacyjnym, który w swych założeniach stwarzał możliwości wcześniejszego, pełnego mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

3. SIŁY ZBROJNE III RZECZYPOSPOLITEJ (założenia organizacyjne)

1) Siły Zbrojne RP czasu pokoju

Głównym elementem systemu obronnego Rzeczypospolitej Polskiej są siły zbrojne.*) Nowe założenia operacyjne Wojska Polskiego oraz inne niż poprzednio warunki ich realizacji wymagają bardzo istotnych zmian w siłach zbrojnych. Dlatego prowadzone są prace nad nowym modelem wojska ("MODEL - 2000"). Planuje się zmniejszenie jego liczebności oraz przeobrażenia strukturalne, przesunięcia dyslokacyjne i modernizację techniczną.

Przewiduje się, że Wojsko Polskie składać się będzie z trzech rodzajów sił zbrojnych: wojsk lądowych (wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej), sił powietrznych oraz marynarki wojennej.

W wojskach lądowych zorganizowanych w jedenaście związków taktycznych (dywizji) i kilkanaście związków taktycznych mniejszych od dywizji (np. BPG, BDSz, BA, BOT), wprowadzana jest struktura korpuśna - na poziomie operacyjnym i brygadowa oraz batalionowa - na poziomie taktycznym. Część wojsk lądowych (DKP, BDSz) przewidziana jest do tzw. sił pierwszej kolejności użycia.

Siły powietrzne mają w swoim składzie trzy (dwa) korpusy obrony powietrznej i jeden korpus lotniczy.

Marynarka wojenna zorganizowana jest w związki taktyczne, w tym dwie (jedną) flotylle obrony wybrzeża, jedną flotyllę uderzeniowych sił okrętowych i jedną brygadę lotnictwa marynarki wojennej.

---

*) W skład systemu obronnego państwa wchodzą ponadto pozamilitarne ogniwa obronne: ochrony państwa, gospodarczo-obronne i ochrony ludności oraz systemu kierowania obronnością.

Podział terytorium kraju na cztery okręgi wojskowe (na czas "W" okręg wojskowy wydziela związek operacyjny - korpus) stopniowo doprowadzi do równomiernego rozmieszczenia wojsk na całym obszarze Polski. Oznacza to wzmocnienie wschodnich okręgów wojskowych - warszawskiego i krakowskiego.

W wyniku zmian dyslokacyjnych uzyskano następujący podział potencjału bojowego: 40 % w zachodniej strefie operacyjnej, 30 % w centralnej strefie operacyjnej i 30 % we wschodniej strefie operacyjnej (por. załącznik 6a i 6 b). Z kolei zmiany strukturalne pozwoliły osiągnąć bardziej korzystną relację potencjału bojowego do potencjału zabezpieczenia wyrażającą się procentowo jak 66 % do 34 %.

Stosownie do umów międzynarodowych (Paryż, Wiedeń), zmieniających się potrzeb operacyjno-strategicznych oraz możliwości ekonomicznych kraju ograniczono liczebność Wojska Polskiego wg etatu czasu "P" do 250 000 żołnierzy.*) Planowane w kolejnych latach zamierzenia organizacyjno-kadrowe będą miały głównie na celu zwiększenie stopnia uzawodowienia armii. Przewiduje się następujący udział poszczególnych grup osobowych w zakładanym stanie (do poziomu niewiele przekraczającego 200 000 żołnierzy) liczebnym sił zbrojnych okresu pokoju: 30 % kadry zawodowej,**) 10 % służby kontraktowej i 20 % służby nadterminowej. Pozostałą liczbę 100 000 będą stanowili żołnierze zasadniczej służby wojskowej, odbywanej w wymiarze 12 miesięcy. Pozwoli to na uzawodowienie sił zbrojnych w granicach 60 % (z 40 % obecnie).

---

*) W latach 1990-1995 zmniejszono stan liczebny sił zbrojnych niemal o połowę.

**) Obecnie w siłach zbrojnych występuje 106 000 etatowych stanowisk służbowych żołnierzy zawodowych: 47 000 oficerskich (44%), 32 000 chorążych i 27 000 podoficerskich.

Przyjęty model sił zbrojnych w czasie pokoju (w liczbie 250 000 - 300 000 żołnierzy*) umożliwia następujące ich rozwinięcie (tabela 1):

- wojsk lądowych (operacyjnych) - do liczby 180 000 żołnierzy, co stanowić będzie 60 % całości sił zbrojnych. Wliczając do wojsk lądowych jednostki obrony terytorialnej (w stadium organizacji znajduje się pięć brygad wojsk OT), których wskaźnik może wynosić do 20 % całości sił zbrojnych, uzyskamy dla wojsk lądowych wskaźnik 80 %. Wojska lądowe byłyby rozwinięte do ponad 33 % w stosunku do etatu czasu wojennego;

- sił powietrznych - do liczby 40 000 żołnierzy, co stanowić będzie 13 % w stosunku do całości sił zbrojnych. Siły powietrzne mogą być rozwinięte w czasie pokoju w 57 % w stosunku do etatu czasu wojennego;

- marynarki wojennej, jako najmniej liczebnego rodzaju sił zbrojnych - do 20 000 żołnierzy. Powinna ona być rozwinięta w 80 % w stosunku do etatu czasu wojennego;

- wojsk obrony terytorialnej**) - do liczby 50 000 żołnierzy. W czasie pokoju wojska te będą rozwinięte w około 8 % w stosunku do etatu wojennego. Po mobilizacji będą się składały z osiemnastu brygad, rozmieszczonych na obszarach poszczególnych okręgów wojskowych. Liczebność SZ RP czasu "P" i "W" przedstawia tabela 1.

---

*) Ustalenia układu CFE-1 określają liczebność naszych sił zbrojnych na 234 000 żołnierzy (bez marynarki wojennej).

Uważa się, że w razie korzystnego rozwoju sytuacji międzynarodowej i utworzenia euroatlantyckiego systemu wspólnego bezpieczeństwa liczebność sił zbrojnych w każdym kraju europejskim może być zmniejszona do 0,3 - 0,5 % ludności danego kraju. Oznaczałoby to, że u progu XXI wieku Polska mogłaby mieć armię liczącą około 150 000 żołnierzy.

**) W przyszłości wojska obrony terytorialnej mają tworzyć Gwardię Narodową opartą na milicyjnym systemie organizacji i uzupełniania wojsk.

Tabela 1

Liczebność rodzajów sił zbrojnych*)

Siły zbrojne czasu pokoju: 250 000 - 300 000 żołnierzy		
Wojska operacyjne: 210 000 - 240 000, co stanowi 84-80 % całości sił zbrojnych		
Rodzaje SZ	**Liczba żołnierzy**	**Procent**
Wojska lądowe	160 000 - 180 000	64-60
Siły powietrzne	35 000 - 40 000	14-13
Marynarka wojenna	15 000 - 20 000	6-6,4
Wojska OT	30 000 - 50 000	12-16,6
IC MON	10 000	4-4

Liczba żołnierzy w poszczególnych okręgach wojskowych (RSZ)

Wyszczególnienie		**Pomorski OW**	**Śląski OW**	**Warszawski OW**	**Krakowski OW**	**Siły powietrzne**	**MW**
Liczba żołnierzy w czasie:	pokoju (300000)	75000	60000	55000	50000	40000	20000
	wojny (1330000)	300000	300000	300000	330000	70000	25000

*) Perspektywiczny model systemu obronnego RP "Kierunki",AON W-wa 1992.

W sumie Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej czasu pokojowego powinny być ukompletowane w granicach 22-25 % w stosunku do stanu przewidywanego na czas wojny. Taki stan ukompletowania oraz ich struktura organizacyjna zapewnia:

- utrzymanie stałej gotowości bojowej i mobilizacyjnej, uruchomienie i przeprowadzenie mobilizacji oraz osiągnięcie pełnej gotowości bojowej;

- gromadzenie i szkolenie rezerw osobowych na potrzeby mobilizacyjne i wojenne;

- utrzymanie, modernizację i rozbudowę infrastruktury wojskowej, w tym obiektów koszarowych, magazynów, systemów łączności i obiektów szkoleniowych;

- utrzymanie w gotowości do wykorzystania uzbrojenia, sprzętu technicznego, wyposażenia i zapasów materiałowych.

Zgodnie z ustaleniami wiedeńskiej konferencji rozbrojeniowej Polska może mieć: 1730 czołgów, 2150 transporterów opancerzonych (w tym 1700 bojowych wozów piechoty), 1610 jednostek artyleryjskich o kalibrze powyżej 100 mm, 130 śmigłowców uzbrojonych w broń rakietową, 460 samolotów bojowych. Oznaczało to konieczność zredukowania mniej więcej o połowę podstawowych typów uzbrojenia. Jednocześnie z redukcją dokonuje się modernizacji technicznej naszych sił zbrojnych.

Jednym z kierunków modernizacji technicznej jest sukcesywne zastępowanie czołgów śmigłowcami bojowymi. Prowadzić to będzie do pożądanego przekształcenia wojsk lądowych w powietrzno-lądowe.

2) Siły Zbrojne RP czasu wojny

Rozwinięcie sił zbrojnych w czasie pokoju stanowi jedynie zalążek do ich powiększenia na okres zagrożenia i wojny. Strukturalny model sił zbrojnych czasu pokojowego zawiera w sobie elementy organizacji wojennej przez uwzględnienie w nim zadań mobilizacyjnych poszczególnych okręgów wojskowych, rodzajów sił zbrojnych i wojsk oraz ich jednostek organizacyjnych.

Osiągnięcie przez Siły Zbrojne RP składu i stanu liczebnego czasu "W" (około 1 330 000 żołnierzy) nastąpi w drodze ich mobilizacyjnego rozwinięcia i zrealizowania przedsięwzięć przewidzianych dla osiągnięcia pełnej gotowości bojowej.

Po zakończeniu mobilizacyjnego rozwinięcia poszczególne rodzaje sił zbrojnych będą liczyły:

- wojska lądowe - 535 000 żołnierzy, co stanowi 40,3 % całości sił zbrojnych;

- siły powietrzne - 70 000 żołnierzy, stanowiących 5,2 % ogółu sił zbrojnych czasu wojny;

- marynarka wojenna w liczbie 25 000 żołnierzy, podporządkowana operacyjnie dowódcy pomorskiego okręgu wojskowego - około 2 % stanu sił zbrojnych;

- jednostki (siły) wojsk obrony terytorialnej w liczbie 700 000 żołnierzy, połowę stanu etatowego sił zbrojnych.

Struktura organizacyjna oraz stan etatowy Sił Zbrojnych RP czasu wojny powinny zapewnić (w czasie działań wojennych):

- obronę obszaru RP zgodnie z założeniami i planem operacyjnym SZ RP;

- systematyczne uzupełnianie wojsk, które poniosły straty w stanie osobowym, uzbrojeniu i wyposażeniu;

- formowanie nowych jednostek wojskowych;

- szkolenie rezerw osobowych, zwłaszcza w deficytowych SW;

- szkolenie kadr dowódczych i sztabowych;

- wszechstronne zabezpieczenie wojsk (logistyczne i medyczne);

- zabezpieczenie funkcjonowania systemu dowodzenia.

Przejście sił zbrojnych ze struktury organizacyjnej i stanu czasu pokoju na wojenne oraz ich strategiczne (operacyjne) rozwinięcie (w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny) realizowane jest według wcześniej opracowanych planów: mobilizacyjnego i operacyjnego SZ RP. Opracowanie tych planów stanowi istotę planowania strategicznego (operacyjnego i mobilizacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych (wojsk).

W n i o s k i:

1. Siły zbrojne czasu pokoju, oparte na systemie kadrowym są w wysokim stopniu skadrowane. Stan ukompletowania poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, wojsk i jednostek wojskowych jest znacznie zróżnicowany. Ich wielkość uwarunkowana jest możliwościami ekonomicznymi państwa oraz określonymi limitami etatowymi.
2. Wielkość sił zbrojnych czasu wojny określona jest potrzebami zapewnienia bezpieczeństwa państwa w okresie wzrostu zagrożenia jego bezpieczeństwa i w czasie wojny.
3. Liczebność i struktura organizacyjna sił zbrojnych czasu wojny sugerują, że będą one składały się z dwóch różnych co do charakteru działań i możliwości bojowych komponentów: wojsk operacyjnych, ulegających potrojeniu w stosunku do etatów czasu pokojowego (wynika to z ograniczonego limitu sprzętu bojowego - CFE-1) i wojsk obrony terytorialnej, pomyślanych jako masowa terytorialna formacja zbrojna, których stan liczebny w stosunku do etatu czasu pokojowego zwiększa się kilkanaście razy.
4. Przejście sił zbrojnych ze stuktury organizacyjnej i etatu czasu pokojowego na wojenne realizowane jest przez ich mobilizacyjne rozwinięcie, które z kolei uwarunkowane jest założeniami operacyjnego ich wykorzystania (użycia) w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny.

4. PLANOWANIE STRATEGICZNEGO (OPERACYJNEGO I MOBILIZACYJNEGO) ROZWINIĘCIA SIŁ ZBROJNYCH III RZECZYPOSPOLITEJ

Realizacja założeń nowej doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej, reorganizacja sił zbrojnych*) i związane z tym zmiany w dyslokacji jednostek wojskowych, radykalne zmiany w sytucaji politcznej, zwłaszcza w Europie Środkowej i całkowicie odmienny charakter militarnego zagrożenia naszego kraju spowodowały konieczność przewartościowania poglądów na problematykę rozwinięcia sił zbrojnych i wojsk i jego planowanie.

W Leksykonie Wiedzy Wojskowej**) zamieszczono następującą wykładnię strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych - "jedno z podstawowych przedsięwzięć umożliwiających zorganizowane rozpoczęcie działań wojennych. W jego zakres wchodzą: przejście sił zbrojnych ze stanu pokojowego na wojenny, rozwinięcie wojsk na teatrze działań wojennych oraz strategiczne przewozy sił (wojsk) i środków materiałowych ... Rozwinięcie sił zbrojnych na TDW uzyskuje się dzięki utworzeniu zgrupowań (sił) na poszczególnych kierunkach działań wojennych. W tym celu niezbędne jest: zajęcie rejonów wyjściowych przez wojska pierwszego rzutu strategicznego, ugrupowanie się ich stosownie do przewidywanych zadań, wprowadzenie drugiego rzutu strategicznego w rejon przewidywanych działań, przebazowanie lotnictwa na lotniska polowe i utworzenie niezbędnych jego zgrupowań

---

*) Przyjęty model SZ RP zakłada przekształcenie struktury sił zbrojnych w armię o kształcie lądowo-powietrznym z mocnym komponentem morskim oraz rozbudowanymi siłami OT. W ramach restrukturyzacji SZ w ciągu ostatnich 5 lat: sformowano 362 nowe jednostki wojskowe; przeformowano - 270 i rozformowano 1006 jednostek. Łącznie 1638 różnego rodzaju przedsięwzięć organizacyjnych.

**) Leksykon Wiedzy Wojskowej, MON 1979, s. 415.

na TDW, zajęcie przez marynarkę wojenną wyznaczonych rejonów i utworzenie zgrupowań odpowiednio do przewidywanych zadań, rozwinięcie tyłów i systemu kierowania siłami zbrojnymi ...".

Nieco odmienną w treści definicję formułuje Stanisław Koziej, który uważa, że "strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych ma na celu przestawienie ich ze stanu pokojowego na wojenny oraz przyjęcie ugrupowania strategicznego odpowiadającego celom i warunkom konkretnej wojny, zwłaszcza jej początkowego okresu. Elementami składowymi strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych jest podwyższanie gotowości bojowej wojsk oraz mobilizacyjne i operacyjne ich rozwinięcie".*)

Powyższe określenia traktują strategiczne rozwijanie wojsk jako element wyizolowany, dotyczący tylko sił zbrojnych. Współczesne uwarunkowania wskazują jednak na potrzebę umiejscowienia strategicznego rozwijania wojsk w ogólnym procesie przygotowania państwa do wojny i bezwzględnego powiązania procesu rozwijania sił zbrojnych z przedsięwzięciami realizowanymi w tym zakresie w państwie (rozwijanie systemu obronnego państwa).**) Znalazło to swoje odzwierciedlenie w dokumentach: "Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa" oraz "Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna RP", w których m.in. napisano:

"Dla przeciwdziałania zagrożeniom wojennym, a także w celu realizacji zewnętrznych i wewnętrznych zadań obronnych, utrzymuje się w czasie pokoju i rozwija na czas zagrożenia i wojny system obronny Rzeczypospolitej Polskiej" oraz w innym miejscu, "Skład, wyposażenie i rozmieszczenie wojsk na obszarze kraju mają zapewnić: utrzy-

---

*) S.Koziej, Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993, s. 127.

**) Por.W.Górecki, Mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie wojsk ..., Studium teoretyczne, AON Warszawa 1994.

manie części sił zbrojnych w gotowości do natychmiastowych działań, sprawną realizację mobilizacyjnego rozwinięcia potencjału bojowego oraz przejście państwa na system wojennego gospodarowania i zaopatrzenia."

Założenia zawarte w ww. dokumentach stanowią podstawę planowania obronnego państwa oraz strategicznego i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych i wojsk, przedsięwzięć wchodzących w zakres przygotowania państwa do wojny i do operacji obronnej oraz jej prowadzenia. Elementy składowe strategicznego rozwinięcia SZ RP - załącznik 7.

4.1. Planowanie strategiczno-obronne państwa

Planowanie strategiczno-obronne obejmuje całokształt przedsięwzięć planistycznych związanych z ustaleniem zadań, sposobów przygotowania i zasad funkcjonowania sił zbrojnych i innych wydzielonych sił do realizacji zadań obronnych państwa oraz całego aparatu państwowego, gospodarki narodowej i ludności na okres bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.*)

Planowanie obronne państwa dotyczące bezpośrednio sił zbrojnych i innych sił wydzielonych do obrony obejmuje przede wszystkim okrelenie dla nich zadań oraz kolejności, sposobów i terminów ich wykonania. Ponadto planowanie ma na celu ustalenie sposobów współdziałania wszystkich sił i środków zabezpieczających ich rozwinięcie, prowadzenie działań bojowych i dowodzenie nimi.

---

*) W niniejszym opracowaniu przyjęto: "Planowanie obronne" - to całokształt działalności planistycznej cywilnych organów państwowych i wojskowych organów dowodzenia związanej z przygotowaniem i prowadzeniem wojny, operacji i walki realizowanej w okresie wojennym.Por.Studium planu strategicznego Polski Kutrzeby i Mossora, PAX Warszawa 1987.

Wyniki planowania obronnego państwa, strategicznego i operacyjnego rozwinięcia wojsk oraz operacji i działań bojowych w toku wojny przedstawia się w stosownych planach.

W planowaniu strategicznym kumuluje się istota przygotowań sił zbrojnych do odparcia agresji oraz całokształt przygotowań funkcjonowania systemu obronnego państwa. Zakres, cel i zadania planowania strategicznego stanowią podstawowy wyznacznik nie tylko modelu sił zbrojnych, ich wyposażenia bojowego i technicznego, ale także potrzeby strategicznego ich rozwijania, zakresu przygotowania mobilizacyjnego rezerw osobowych i materiałowych oraz świadczeń gospodarki narodowej na rzecz obronności.

Planowanie strategiczne, będące funkcją planowania ogólnego, powinno być realizowane na najwyższych szczeblach władzy państwowej i wojskowej zgodnie z metodyką planowania strategicznego przyjętą w danym państwie.*) W ogniwie sił zbrojnych prace w tym zakresie powinny być prowadzone w Sztabie Generalnym WP.

4.2. Główne problemy planowania strategicznego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych

Jedno z ważniejszych założeń doktryny obronnej, wynikające z obecnych warunków, dotyczy wczeniejszego przygotowania sił zbrojnych (wojsk) do obrony kraju, włącznie z planowaniem operacyjnym i mobilizacyjnym oraz wykonaniem zadań określonych dla tych działań na czas pokoju, wzrostu zagrożenia i wojny.

Wykonanie zadań obronnych początkowego okresu wojny wymaga, aby stan i ugrupowanie sił zbrojnych zawsze odpowiadały skali za-

---

*) Por. R.Wróblewski,Metodologia Strategii Wojskowej, AON Warszawa 1995.

grożenia i zapewniały odparcie agresji. Osiągnąć to można przez wyprzedzające rozwinięcie (mobilizacyjne i operacyjne) określonych sił i środków (załącznik 8).

Dla zapewnienia sprawnego przebiegu procesu strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych wymagana jest, już w okresie pokoju, realizacja szerokiego kompleksu przedsięwzięć przygotowawczych, w tym głównie:

a) opracowanie planu strategicznego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych. Powinien on być dostosowany do wariantowej koncepcji obrony kraju i zgodny z zamiarem użycia sił zbrojnych i wojsk oraz oparty na realnych możliwościach naszego państwa;

b) opracowanie planu mobilizacyjnego (rozwinięcia) sił zbrojnych,zapewniającego odpowiednią synchronizację przedsięwzięć mobilizacyjnych z planem operacyjnym. Dotyczyć to powinno zwłaszcza:

- kolejności mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych (wojsk);

- terminów zakończenia mobilizacji i terminów osiągnięcia pełnej gotowości bojowej;

- miejsc mobilizacji.

Współzależność planów: operacyjnego i mobilizacyjnego przedstawia załącznik 9.

c) prowadzenie prac planistycznych i organizacyjno-wykonawczych przygotowujących obszar kraju jako przyszły teatr działań wojennych. Może być to kompleks przedsięwzięć realizowanych w ramach Operacyjnego Przygotowania Obszaru Kraju oraz Programu Mobilizacji Gospodarki. Przedsięwzięcia te obejmują m.in.:

- przygotowanie systemu komunikacyjnego dla potrzeb sił zbrojnych (wytypowanie i utrzymywanie ciągów drogowych, kolejowych i dróg śródlądowch oraz posiadanie niezbędnego taboru przewozowego);

- wykonanie niezbędnych fortyfikacji stałych w rejonach operacyjnego przeznaczenia wojsk na stanowiskach startowych i pozycjach bojowych;

- przygotowanie elementów niezbędnych do działań sił osłony strategicznej;

- przygotowanie i utrzymywanie niezbędnej sieci lotniskowej;

- budowa (przygotowanie) i utrzymywanie obiektów i sieci telekomunikacyjnej dla potrzeb systemu kierowania i dowodzenia;

- przygotowanie i wykonywanie prac inżynieryjnych w określonych rejonach, w tym wytypowanie i przygotowanie obiektów do zniszczenia i czołgodostępnych rubieży do minowania;

d) przygotowanie funkcjonowania systemu zabezpieczenia logistycznego, w tym przygotowanie i zgromadzenie zapasów środków bojowych i materiałowych oraz ich odpowiednie rozmieszczenie i urzutowanie, a także bazy medycznej, paliwowej i obsługi technicznej;

e) przygotowanie przedsięwzięć oraz realizacja wybranych zadań maskowania operacyjnego i dezinformacji.

Pierwotnym i najważniejszym elementem planowania strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych jest opracowanie planu operacji strategicznej.

Stosownie do celów, zadań i warunków działań w planie strategicznej operacji obronnej określa się:

- ugrupowanie strategiczno-operacyjne;

- system ognia (rażenie ogniowe - uderzenia lotnictwa, ogień WRiA,OP, w tym OPL, ogień piechoty, czołgów itp.);

- system informacyjny (dowodzenia, rozpoznania, łączności, kierowania);

- operacyjne przygotowanie obszaru kraju (infrastrukturę operacyjną), w tym system rozbudowy inżynieryjnej terenu, zapór, niszczeń oraz fortyfikacji polowych;

- system rubieży obronnych, pasów rejonów lub pozycji.

Podstawę budowania planu obronnego kraju oraz planowania strategicznego i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych stanowi przede wszystkim obowiązująca w państwie doktryna obronna, odpowiednie dokumenty rozkazodawcze, normatywno-prawne i planistyczne oraz decyzja dowódcy*) - szefa Sztabu Generalnego WP (Naczelnego Wodza) - i jego wytyczne, a także wnioski z analizy zadania i oceny sytuacji. Ponadto na proces ten duży wpływ wywierają również doświadczenia i wnioski z przeszłych wojen (por. rozdział 2). Warunkiem zatem dobrego planowania jest przede wszystkim znajomość tych dokumentów i decyzji dowódcy oraz realna ocena potrzeb i możliwości sił własnych, jak też zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Na jakość planowania strategicznego i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych (wojsk) wpływa również trafność przewidywanego rozwoju sytuacji oraz znajomość potencjalnego przeciwnika, warunków prowadzenia operacyjnego rozwinięcia i przyszłych działań bojowych, a także dających się przewidzieć innych czynników.

Przygotowanie, w tym planowanie strategicznego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych (wojsk) w czasie pokoju musi być poprze-

---

*) Prakseologowie, podobnie jak specjaliści wojskowi, preferują by każde działanie i jego etapy oparte było na uprzednio powziętej decyzji.

dzone wszechstronnie przeprowadzonymi studiami. Mogą one obejmować całość zagadnień obronności kraju lub jedynie problematykę bezpośrednio związaną z działalnością sił zbrojnych w okresie zagrożenia bezpieczeństwa i wojny. Mogą to być również studia wycinkowe, dotyczące kilku lub jednego specjalistycznego zagadnienia. Badania te z zasady prowadzi się w terenie.

Planowanie zarówno strategiczne jak operacyjne powinno zapewni między innymi jak najbardziej efektywne wykorzystanie wszystkich dostępnych sił i środków dla osiągnięcia celów wojny (operacji) - wykonania zadań obronnych. Stąd jedną z właściwości planowania jest określenie wariantowego działania. Wyraża się to głównie w ustaleniu wariantów działania sił i środków na wypadek agresji (wojny) oraz dla wykonania zadania pierwszej operacji obronnej (wariant ugrupowania strategicznego SZ RP - załącznik 10).

Planowanie strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych, jako elementu strategicznego rozwinięcia systemu obronnego państwa, biorąc pod uwagę wymienioną właściwość, powinno uwzględniać szereg czynników, które wywierają bezpośredni lub pośredni wpływ na realizację tego procesu i jego zakres. Ogólnie czynniki te można umownie podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne.*)

Do czynników (uwarunkowań) <u>zewnętrznych</u> należy zaliczyć:

- charakter i skalę zagrożenia państwa;
- czas trwania (narastania) sytuacji kryzysowej;
- przewidywany charakter, skalę i sposób działania potencjalnego przeciwnika;

---

*) Podział przyjęty ze względu na miejsce powstawania źródeł zagrożenia lub czynników stymulujących proces rozwijania sił zbrojnych.

- zawarte sojusze militarne, ewentualnie uczestnictwo w międzynarodowym systemie bezpieczeństwa;

- możliwe reagowanie instytucji (organizacji) ponadpaństwowych i społeczności międzynarodowej;

- obowiązujące w dziedzinie bezpieczeństwa i stosunków politycznych (podpisane) akty prawa międzynarodowego.

Czynniki (uwarunkowania) wewnętrzne to:

- ustalenia wynikające z doktryny obronnej, ustawy zasadniczej oraz aktów prawnych regulujących funkcjonowanie systemu obronnego państwa;

- stopień rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz stan świadomości obronnej społeczeństwa;

- stopień ukompletowania sił zbrojnych, ich gotowość oraz zdolność bojowa okresu pokojowego;

- dyslokacja sił zbrojnych na obszarze kraju;

- potrzeby (i możliwości) mobilizacyjne;

- realność i trafność opracowanego planu mobilizacyjnego;

- rola, miejsce i zadania poszczególnych rodzajów sił zbrojnych;

- poziom wyszkolenia (przygotowania) sztabów i wojsk;

- właściwości fizyczno-geograficzne obszaru rozwinięcia oraz zakres i stan jego operacyjnego przygotowania;

- stan systemu komunikacyjnego kraju i możliwości jego wykorzystania;

- zakres, metody i potrzeby maskowania;

- stan zapasów środków materiałowych i bojowych oraz stopień zabezpieczenia sił zbrojnych planowanych do uruchomienia w ramach programu mobilizacji gospodarki;

- zorganizowanie niezawodnie funkcjonującej osłony granic, szczególnie powietrznej, w wypadku konieczności zakończenia strategicznego rozwijania po wybuchu wojny.

Planowanie strategicznego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych (wojsk) realizowane przez Sztab Generalny WP z udziałem instytucji centralnych MON, dowództw okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych powinno zapewnić rozwiązanie następujących problemów:

- określenie zadań dla sił zbrojnych, w tym wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej oraz rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb, a także związków operacyjnych, związków taktycznych i oddziałów;

- określenie, jakie zgrupowanie wojsk i w jakim składzie należy stworzyć w celu przeprowadzenia pierwszej operacji obronnej;

- ustalenie ilości i rodzaju związków taktycznych i oddziałów o określonym stanie gotowości bojowej (zestawy);

- warianty, sposoby i terminy mobilizacyjnego rozwinięcia, osiągania pełnej gotowości bojowej przez wojska i ich przegrupowania, rejony składowania zapasów materiałowych dla zabezpieczenia rozwinięcia i przyjęcia ugrupowania obronnego;

- przedsięwzięcia i sposoby ich realizacji w zakresie operacyjnego przygotowania terytorium kraju do sprawnego rozwinięcia wojsk, a także maskowania operacyjnego;

- organizacja systemu dowodzenia.

W strategicznym rozwinięciu sił zbrojnych szczególne znaczenie ma strategiczne przegrupowanie (przewozy i przerzuty) wojsk. Polega ono na przemieszczaniu wojsk, sił i środków (bojowych i zabezpieczenia) wszystkimi dostępnymi sposobami w ramach całości sił zbrojnych na obszarze kraju (teatrze wojny).

Planując przegrupowanie (przemieszczenie) wojsk w ramach strategicznego rozwinięcia należy brać pod uwagę takie czynniki (warunki) jak:

- możliwości oddziaływania potencjalnego przeciwnika w każdym miejscu rozmieszczenia i na drogach marszu;

- rodzaj i pokrycie terenu, w tym przede wszystkim gęstość i jakość drożni, liczba i szerokość przeszkód wodnych, miejsca kanalizujące ruch;

- stan, ilość i rodzaje taboru przewozowego oraz możliwości jego wykorzystania;

- pora roku i warunki klimatyczne;

- wielkość przemieszczanych sił oraz odległość przemieszczania.

Uwzględnienie powyższych czynników pozwala w miarę precyzyjnie określić podstawowe parametry przegrupowania, tj.:

a) dobowy wysiłek przegrupowania - a więc średnią odległość jaką w ciągu doby mogą pokonać wojska w zależności od przyjętego sposobu przegrupowania oraz

b) tempo przegrupowania lub średnią prędkość marszu możliwą do osiągnięcia w marszu różnego rodzaju kolumn.

Osobnym zagadnieniem wymagającym uwzględnienia w planowaniu strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych są przewozy (przerzuty) środków materiałowych. Pomijając zapasy środków przemieszczanych razem z wojskami obejmują one m.in.:

- ewakuację zapasów wojskowych ze składnic stałych rozmieszczonych w zagrożonym obszarze;

- pobieranie i dowóz zapasów środków materiałowych przechowywanych w rezerwach państwowych;

- dowóz i gromadzenie środków zaopatrzenia stosownie do potrzeb wynikających z planu operacji;

- przewozy surowców i materiałów strategicznych, w tym ze źródeł zaopatrzenia będących poza granicami kraju;

- ewakuację uszkodzonego i wymagającego remontu sprzętu bojowego.

Przedstawione i omówione główne problemy planowania strategicznego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych znajdują swoje odzwierciedlenie w dokumentach planistyczno-organizacyjnych Sztabu Generalnego WP.

4.3. Planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych

Struktura organizacyjna oraz stopień rozwinięcia i ukompletowania sił zbrojnych w okresie pokoju dostosowane są do możliwości ekonomicznych państwa i niezbędnych potrzeb w zakresie zapewnienia - w okresie zagrożenia - osłony pełnego rozwinięcia potencjału obronnego kraju.

Przejście sił zbrojnych ze struktury czasu pokojowego na strukturę i stan liczebny czasu wojennego następuje w drodze mobilizacyjnego ich rozwinięcia, które jest integralną częścią procesu osiągania przez wojska WSGB oraz stanowi podstawowy element podwyższania gotowości obronnej państwa. Obejmuje także określone organy administracji rządowej (samorządowej) oraz jednostki organizacyjne i podmioty gospodarcze gospodarki narodowej, współuczestniczące w zabezpieczeniu mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych.

Rodzaj i zakres zadań związanych z mobilizacyjnym rozwinięciem sił zbrojnych oraz sposób ich realizacji zależą głównie od czynników: operacyjnego, organizacyjnego i sytuacyjnego.

Czynniki operacyjne to: reżimy czasowe (terminy zakończenia mobilizacji i osiągnięcia pełnej gotowości bojowej), różne warianty prowadzenia mobilizacji oraz konieczność równoległego wykonywania zadań mobilizacyjnych i operacyjnych.

Czynniki organizacyjne to: zmieniające się struktury organizacyjne, wprowadzanie nowego uzbrojenia i wyposażenia, stopień ukompletowania jednostek w czasie pokoju w stosunku do etatu czasu wojennego, wielkość poboru i system szkolenia żołnierzy zasadniczej służby wojskowej, stopień uzawodowienia sił zbrojnych, organizacja szkolenia oficerów rezerwy.

Czynniki sytuacyjne to: stosunki społeczno-polityczne i ekonomiczne, poziom nauki i techniki, warunki demograficzne, pory roku, warunki atmosferyczne, zakłócenia spowodowane oddziaływaniem przeciwnika.

Mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych może być całkowicie zrealizowane w okresie poprzedzającym działania wojenne lub w toku trwania wojny, względnie rozpocząć się w okresie poprzedzającym wybuch wojny i zakończyć się w toku wojny. Realizuje się go zgodnie z założeniami planu mobilizacyjnego, który, uwzględniając potrzeby operacyjne, ustala organizację i sposób prowadzenia mobilizacji oraz zabezpieczenia tego procesu.

Plan mobilizacyjny SZ RP to zbiór dokumentów planistycznych i pomocniczych obrazujących całokształt przedsięwzięć związanych z

mobilizacyjnym rozwinięciem sił zbrojnych. Składa się on z trzech podstawowych części: opisowej, załączników i dokumentacji pomocniczej.*) Jego powstanie (opracowanie) jest wynikiem planowania mobilizacyjnego w Zarządzie Mobilizacji i Uzupełnień Sztabu Generalnego WP. Elementy planu mobilizacyjnego SZ - załącznik 11.

Planowanie mobilizacyjne jest integralną częścią planowania obronnego państwa, w tym planowania operacyjnego. W czasie pokoju odbywa się ono w cyklu 5-10 letnim. Zasadniczym problemem w planowaniu mobilizacyjnym jest ustalenie wariantów i sposobów mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Wynikają one z koncepcji obrony państwa i związanego z tym operacyjnego wykorzystania sił zbrojnych (wojsk).

Skomplikowany charakter i szybki przebieg współczesnej mobilizacji, a także prowadzenie jej w złożonych sytuacjach operacyjnych, zmusza do szczegółowego i realnego planowania w tym zakresie. Istnieje również potrzeba stałego doskonalenia systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych w miarę rozwoju myśli operacyjnej i zasad wykorzystania wojsk oraz zmian zachodzących w strukturze organizacyjnej i wprowadzania do wyposażenia wojsk nowych środków walki (uzbrojenia).

W planowaniu mobilizacyjnym obowiązuje pełna centralizacja poczynań wyrażająca się w odgórnym ustaleniu założeń mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych oraz hierarchizacji szczebli planowania:

- pierwszy - Sztab Generalny WP, który ustala podstawowe założenia z zakresu mobilizacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych RP;

---

*) W dniu 2.01.1995 r. zarządzeniem szefa Sztabu Generalnego WP wprowadzono w SZ RP nowy plan mobilizacyjny p.k. "PM-95" (do tego czasu obowiązywał plan mobilizacyjny "PM-83").

- drugi - sztaby okręgów wojskowych (rodzajów sił zbrojnych), które konkretyzują sposób realizacji zadań określonych przez Sztab Generalny WP oraz koordynują ich wykonanie, opracowują plan mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk;

- trzeci - sztaby związków taktycznych i oddziałów (samodzielnych pododdziałów), dowództwa garnizonów oraz terenowe organy administracji wojskowej, które szczegółowo planują realizację otrzymanych zadań mobilizacyjnych. Planowanie przedsięwzięć mobilizacyjnych, na tym szczeblu dowodzenia jest integralną częścią planowania osiągania WSGB.

Planowanie przedsięwzięć mobilizacyjnych odbywa się również w instytucjach centralnych MON i Sztabu Generalnego WP, jeżeli w zestawieniu zadań mobilizacyjnych podporządkowano im bezpośrednio (pod względem mobilizacyjnym) określone jednostki wojskowe.

Podstawę do planowania mobilizacyjnego w Sztabie Generalnym WP stanowią m.in.:

- dyrektywa szefa Sztabu Generalnego WP o gotowości bojowej i mobilizacyjnej sił zbrojnych;

- wytyczne (zarządzenia) szefa Sztabu Generalnego WP do planowania mobilizacyjnego;

- założenia planu rozwoju sił zbrojnych oraz ich potrzeby operacyjne;

- aktualne i perspektywiczne możliwości gospodarki narodowej i administracji państwowej (samorządowej) w zakresie różnych form świadczeń na rzecz sił zbrojnych;

- przewidywane możliwości i skutki oddziaływania przeciwnika na przebieg mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

W toku planowania mobilizacyjnego Sztab Generalny WP powinien określić:

- wymogi i potrzeby operacyjne pod adresem systemu mobilizacyjnego;

- główne elementy organizacyjne mobilizacyjnego rozwinięcia jednostki wojskowej;

- warianty i sposoby mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, wojsk OW (RSZ), jednostek wojskowych, sztabów i instytucji;

- zestawy, terminy i miejsca mobilizacji, a także odpowiedzialnych za mobilizacyjne rozwinięcie;*)

- sposoby kierowania mobilizacją;

- sposoby uzupełniania sił zbrojnych (wojsk) stanem osobowym, środkami transportowymi i maszynami;

- przedsięwzięcia w zakresie logistycznego zabezpieczenia mobilizacji sił zbrojnych (wojsk);

- zadania w zakresie sprawowania nadzoru nad utrzymaniem gotowości mobilizacyjnej.

Planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych jest procesem ciągłym. Zaplanowane przedsięwzięcia podlegają systematycznemu uaktualnianiu na podstawie analizy obciążeń zadaniami mobilizacyjnymi jednostek wojskowych, terenowych organów administracji wojskowej oraz zadaniami realizowanymi przez gospodarkę narodową, jak też sprawdzania przydatności przyjętych rozwiązań w zakresie mobilizacyjnego rozwijania wojsk itp.

O wartości i realności planowania mobilizacyjnego decyduje możliwość praktycznego wykonania zaplanowanych przedsięwzięć.Stąd główny wysiłek dowódców (szefów) wszystkich szczebli dowodzenia powinien być skierowany na zapewnienie warunków do sprawnego, terminowego i niezawodnego wykonania zadań mobilizacyjnych. Warunki takie

---

*) Ustalenia te Sztab Gen.WP opracowuje w formie "Zestawienia zadań mobilizacyjnych SZ RP"- stanowiącego załącznik do planu mobilizacyjnego. Są one podstawą planowania na pozostałych szczeblach planowania mobilizacyjnego.

stworzyć można przez wszechstronne i pełne zabezpieczenie tego procesu.

Zabezpieczenie procesu mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych polega na skoordynowanym działaniu właściwych organów wojskowych i rządowych (samorządowych) oraz gospodarki narodowej mających na celu zapewnienie sprawnego i terminowego uzupełnienia wojsk do etatów wojennych. Poszczególne przedsięwzięcia zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych planowane są w okresie pokoju a realizowane zarówno w okresie pokoju jak i w czasie mobilizacji.

Prawidłowo zaplanowane przedsięwzięcia mobilizacyjne muszą podlegać zabiegom organizacyjnym, czyli należy im nadać wymiar materialny oraz funkcjonalny z wszystkimi tego aspektami czasowymi i przestrzennymi. Zabiegi organizacyjne mają na celu dokonanie sprawdzenia poprawności i realności przyjętych założeń w planowaniu. Będą one służyły do uszczegółowienia zamierzeń etapu planowania mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych (uaktualniania planu mobilizacyjnego).

W wypadku zaistnienia zasadniczych zmian w koncepcji operacyjnego wykorzystania sił zbrojnych, poważnych zmian strukturalno-organizacyjnych wojsk, dużych zmian w przepisach prawnych dotyczących wykonywania świadczeń przez gospodarkę narodową na rzecz zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, jak również innych zmian wynikających z przesłanek politycznych czy ekonomiczno-społecznych - podejmuje się decyzję w sprawie opracowania nowego planu mobilizacyjnego sił zbrojnych (por. załącznik 12).

W n i o s k i:

1. Praktyka minionych wojen wskazuje, że planowanie strategicznego (operacyjnego i mobilizacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych musi

uwzględniać charakter przewidywanej wojny, w szczególności jej początkowego okresu, oraz założenia strategiczno-obronne, potencjał ekonomiczny i demograficzny państwa.

2. Planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych jest przedsięwzięciem wtórnym w stosunku do planowania operacyjnego rozwinięcia wojsk i jemu podporządkowanym.
3. Analiza warunków, w jakich mogą być realizowane zadania związane ze strategicznym rozwinięciem sił zbrojnych dyktuje następujące postulaty w zakresie planowania tego zamierzenia:
   - podczas planowania operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych powinno się uwzględniać konieczność wydzielenia części sił zbrojnych, zdolnych do natychmiastowego przeciwstawienia się agresji oraz osłony operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych i całego systemu obronnego państwa;
   - podczas planowania mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych powinno się uwzględniać możliwość przeprowadzenia mobilizacji w sposób elastyczny, odpowiadający konkretnej sytuacji polityczno-militarnej. Wymagane jest stopniowe narastanie sił i środków będące wynikiem skrytego mobilizacyjnego rozwinięcia poszczególnych jednostek, określonych grup lub zestawów jednostek odpowiednio do założeń planu operacyjnego;
   - maksymalnie szybkie operacyjne rozwinięcie całości sił zbrojnych (osiągnięcie pełnej gotowości bojowej, przejście do rejonów alarmowych i wyjściowych oraz rozśrodkowanie sił i środków).

4. Szeroki udział wszystkich dziedzin administracji rządowej (samorządowej) i gospodarki narodowej w przedsięwzięciach organizacyjno-mobilizacyjnych i zabezpieczających operacyjne rozwinięcie sił zbrojnych dyktuje konieczność synchronizacji planowanych zamierzeń na wszystkich szczeblach organizacyjnych i we wszystkich ogniwach.
5. Planowanie operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych jest procesem ciągłym i elastycznym, uwzględnia wprowadzanie zmian i udoskonaleń stosownie do rozwoju sytuacji polityczno-militarnej, założeń doktryny obronnej oraz możliwości potencjału ekonomicznego państwa.

5. PLANOWANIE OPERACYJNEGO I MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA WOJSK (OKRĘGU WOJSKOWEGO)

5.1. Rozwinięcie operacyjne wojsk okręgu wojskowego (OW)

Rozwinięcie operacyjne wojsk jest jednym z głównych - obok rozwijania mobilizacyjnego i osiągania WSGB - elementów strategicznego rozwijania sił zbrojnych. Realizowane jest ono przez rodzaje sił zbrojnych i okręgi wojskowe w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub po wybuchu wojny. Obejmuje tworzenie związków operacyjnych stosownie do celów, zadań i warunków pierwszej operacji oraz jednoczesne przegrupowanie wojsk do obszarów i rejonów wyjściowych, zajmowanie ich i osiąganie gotowości do przeprowadzenia operacji obronnej (zaczepnej).

Zakres operacyjnego rozwinięcia wojsk może być zróżnicowany zarówno pod względem liczby zaangażowanych w nim jednostek wojskowych (częściowe operacyjne rozwinięcie - np. wojsk jednego OW i jednego korpusu OP), jak i stopnia realizacji przedsięwzięć. Zakres ten jest określony każdorazowo przez cel operacyjnego rozwinięcia, który wynika z oceny stopnia zagrożenia militarnego terytorium państwa (zmian w sytuacji międzynarodowej, skali napięć, konfliktów, dynamiki narastania zagrożenia, w tym i nagłego wybuchu wojny).

Operacyjne rozwinięcie wojsk powinno być dostosowane do wielowariantowej koncepcji obrony i uwzględniać specyfikę danego OW (RSZ) oraz poszczególnych systemów bojowych i zabezpieczających. Realizacja procesu operacyjnego rozwijania wojsk może odbywać się dwoma podstawowymi sposobami: selektywnie (etapowo) lub lawinowo, a w zależności od decyzji politycznych metodą skrytą lub jawną.

Na możliwości, sposób i czas operacyjnego rozwinięcia wojsk (sił) wpływają takie czynniki jak:

- charakter początkowego okresu wojny oraz możliwości oddziaływania przeciwnika na obszar okręgu i rozwijające się wojska;

- rola, miejsce i zadania związku operacyjnego (sił) w ugrupowaniu strategicznym całości sił zbrojnych;

- kategoria jednostek wojskowych i stan ich ukompletowania (rozwinięcia);

- uwarunkowania obowiązującego systemu mobilizacyjnego SZ RP;

- właściwości fizyczno-geograficzne obszaru rozwinięcia i jego operacyjne przygotowanie;*)

- poziom wyszkolenia jednostek zabezpieczających rozwinięcie;

- jakość i precyzja przygotowanych wcześniej (w czasie pokoju) planów, a także ich korekta stosownie do wytworzonej sytuacji.

Ponadto na zorganizowany i skuteczny przebieg operacyjnego rozwinięcia wojsk duży wpływ wywierają takie przedsięwzięcia, jak:

- ciągłe prowadzenie rozpoznania w celu wykrycia przygotowań przeciwnika do wojny;

- przygotowanie odpowiednich rejonów do ześrodkowań wojsk;

- zapewnienie sprawności działania systemu komunikacyjnego;

- zorganizowanie niezawodnej osłony operacyjnego rozwinięcia z powietrza, na lądzie i od strony morza;

- zapewnienie ciągłości dowodzenia;

- przygotowanie i realizacja skutecznego maskowania;

---

*) Zakres działalności dowództwa OW w zakresie operacyjnego przygotowania terenu regulowany jest stosownymi przepisami oraz doraźnie wydanymi rozkazami i zarządzeniami szefa Sztabu Generalnego WP.

- szkolenie wojsk i sztabów w sprawnym wykonywaniu zadań związanych z operacyjnym rozwinięciem.

Całokształt przedsięwzięć planistycznych, organizacyjnych i wykonawczych, związanych z przygotowaniem wojsk i sztabów do operacyjnego rozwinięcia, sprawnym i bezkolizyjnym przegrupowaniem ich w zaplanowane rejony operacyjnego przeznaczenia lub bezpośrednio w pasy i rejony odpowiedzialności*) oraz tworzeniem - przewidzianych w planach operacyjnych - zgrupowań obronnych dla wykonania zadań pierwszych operacji wojny stanowi istotę planowania operacyjnego rozwinięcia wojsk w okręgach wojskowych (rodzajach sił zbrojnych).

5.2. Wybrane problemy planowania operacyjnego rozwinięcia wojsk (okręgu wojskowego)

Okręg wojskowy stanowi podstawowe ogniwo operacyjne w systemie dowodzenia siłami zbrojnymi. W okresie pokoju koncentrują się tu zasadnicze problemy związane z przygotowaniem wojsk do osiągnięcia WSGB oraz zagadnienia dotyczące użycia wojsk w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny. W czasie wojny OW kieruje działaniami podległych wojsk realizując przedsięwzięcia obronne ujęte w planach operacyjnych.

Osiągnięcie celów operacji obronnej wymaga właściwej dyslokacji wojsk (ugrupowania operacyjnego) w strefie odpowiedzialności zgodnie z planowanym pasem (rejonami) obrony. Konieczne jest więc ich przemieszczenie (przegrupowanie) z dotychczasowych miejsc roz-

---

*) Okręgi wojskowe jako podstawowe ogniwa układu militarnego systemu obronnego państwa są zobowiązane do organizowania i prowadzenia operacji obronnych w swoich strefach odpowiedzialności. Zadania te wykonują w ścisłym współdziałaniu z ogniwami pozamilitarnymi rozmieszczonymi na obszarze ich odpowiedzialności.

mieszczenia (MSD, RA) do rejonów wyjściowych lub bezpośrednio do wyznaczonych rejonów obrony. Zamierzenie to OW realizuje w ramach operacyjnego rozwinięcia wojsk.*)

Ocena możliwości oraz zaplanowanie i realizacja rozwinięcia operacyjnego wojsk OW są przedsięwzięciem nadzwyczaj złożonym i trudnym. Mechanizm tego działania musi być ściśle dostosowany i podporządkowany przede wszystkim zadaniom, jakie wojska OW mogą wykonywać i myśli przewodniej (koncepcji) dowódcy OW ich wykonania (prowadzenia operacji i wykonania innych zadań operacyjnych).

Przedsięwzięcia planistyczne i organizacyjne związane z przygotowaniem wojsk OW do ich operacyjnego rozwinięcia realizowane w czasie pokoju muszą być podporządkowane planowi pierwszej operacji obronnej (wynikać z planu operacyjnego), muszą być również ściśle skoordynowane z planami i możliwościami mobilizacyjnymi wojsk.

W procesie planowania rozwinięcia operacyjnego wojsk OW należy uwzględniać między innymi sytuację polityczno-militarną w jakiej może być ono realizowane.

Operacyjne rozwinięcie wojsk OW może odbywać się w różnych warunkach:

- zawczasu - w okresie narastania zagrożenia;
- częściowo w okresie zagrożenia, częściowo po rozpoczęciu wojny;
- całkowicie w toku działań wojennych (w razie niespodziewanej agresji przeciwnika).

---

*) Przez operacyjne rozwinięcie wojsk i sił okręgu wojskowego rozumie się utworzenie z przewidzianych do tego ZT i oddziałów związku operacyjnego (korpusu, okręgu wojskowego)i odpowiednie jego ugrupowanie w strefie odpowiedzialności lub na kierunku operacyjnym, w celu wykonania zadań w pierwszych operacjach wojny.

Planując operacyjne rozwinięcie wojsk oraz przewidywane zadania w tym zakresie dla podległych jednostek wojskowych, sztab OW powinien wziąć pod uwagę, jako jeden z podstawowych elementów operacyjnych - prawdopodobny charakter i stopień zagrożenia obszaru okręgu przez potencjalnego przeciwnika. Należy liczyć się z tym, że oddziaływanie przeciwnika (w każdych warunkach) jest możliwe w każdym miejscu rozmieszczenia (położenia) wojsk OW. Terytorium Polski, jako obiekt obrony o kształcie zbliżonym do kwadratu (o boku ok. 600 km), znajduje się w zasięgu rakiet średniego zasięgu oraz samolotów myśliwsko-bombowych każdego z sąsiadów.

Szczególną uwagę sztab OW powinien więc poświęcić ocenie zagrożenia z powietrza biorąc pod uwagę obiekty wojskowe położone na jego obszarze, które mogą być przedmiotem oddziaływania przeciwnika, a ich zniszczenie lub obezwładnienie zakłóci dowodzenie wojskami i realizację zadań operacyjnego rozwinięcia wojsk OW. Takimi obiektami mogą być: stanowiska dowodzenia, system łączności, system obrony powietrznej, zgrupowania wojsk, obiekty komunikacyjne (szczególnie na rubieżach dużych rzek). Należy przy tym uwzględnić, że podczas oddziaływania przeciwnika na obszar okręgu będą również zagrożone obiekty cywilne (aglomeracje miejskie, duże zakłady przemysłowe itp.).

Opracowując plan operacyjnego rozwinięcia wojsk (plan przegrupowania) sztab OW powinien uwzględnić niezbędny czas na osiągnięcie przez oddziały i związki taktyczne PłGB (w tym na mobilizacyjne rozwinięcie), hierarchizację zadań stojących przed jednostkami okręgu oraz możliwości przemieszczenia jednostek do wyznaczonych rejonów.

Możliwości przemieszczenia (przegrupowania) oddziałów i związków do wyznaczonych rejonów uwarunkowane są; oprócz możliwości oddziaływania przeciwnika, różnymi czynnikami, które w istotny sposób wpływają na realizację tego zamierzenia.

Bardzo ważnym czynnikiem rzutującym na przegrupowanie wojsk jest głębokość, na jaką się ono dokonuje. Głębokość ta uzależniona jest przede wszystkim od: założonego wariantu operacyjnego wykorzystania wojsk po przegrupowaniu (zajęcie pozycji obronnej lub wykonanie przeciwuderzenia) i od oddalenia miejsca dyslokacji jednostek wojskowych od przewidywanego rejonu (obszaru) ich rozwinięcia operacyjnego.

Również teren, chociaż w mniejszym stopniu, wpływa na warunki przegrupowania. Chodzi tu przede wszystkim o gęstość i jakość drożni, a także o liczbę i szerokość przeszkód wodnych oraz ukształtowanie i pokrycie terenu, np. teren górski obniża tempo przegrupowania o 20-30 %, a przeszkody wodne stanowią czynnik hamujący rozmach przegrupowania.

Jeżeli chodzi o porę roku i pogodę, to w warunkach środkowo- i wschodnio-europejskich zima w zdecydowany sposób pogarsza warunki przegrupowania, zwłaszcza w odniesieniu do tych wszystkich jednostek, które nie dysponują sprzętem gąsienicowym. Wynika to stąd, że pojazdy gąsienicowe, np. przy pokrywie śniegu 20 cm osiągają prędkość do 25 km/godz., a samochody 5-10 km/godz. Z kolei mgła czy śnieżyca oddziaływuje podobnie jak noc.

Na sposób i czas przegrupowania rzutują również ustalenia (wskaźniki) stanowiące o rozmachu przegrupowania. Do podstawowych zalicza się przede wszystkim: liczbę dróg marszu, dobowy wysiłek przegrupowania i średnią prędkość przegrupowania.

Decyzja o operacyjnym rozwinięciu wojsk, nawet jednego OW, będzie podejmowana przez czynniki polityczne. W zależności od sytuacji polityczno-militarnej operacyjne rozwinięcie wojsk okręgu może być zamierzone lub wymuszone, realizowane sposobem selektywnym lub lawinowym.

Sposób selektywny będzie stosowany przed wybuchem wojny. W selektywnym operacyjnym rozwinięciu wojsk wyróżnia się kilka wyraźnych etapów, o różnym zakresie realizowanych przedsięwzięć oraz których długość uzależniona jest przede wszystkim od rozwoju sytuacji.*) Ponieważ stopniowe, etapowe rozwinięcie wojsk OW nie zawsze będzie możliwe do przeprowadzenia, dlatego wojska OW powinny być przygotowane do rozwinięcia w sposób lawinowy.

Planując operacyjne rozwinięcie wojsk sposobem selektywnym sztab OW powinien uwzględnić dwa możliwe warianty jego przeprowadzenia:

1) skryte przegrupowanie jednostek do rejonów operacyjnego przeznaczenia w miarę osiągania PłGB w rejonach mobilizacyjnego rozwinięcia (po zrealizowaniu przedsięwzięć mobilizacyjnych);

2) skryte przegrupowanie jednostek do rejonów operacyjnego przeznaczenia w miarę narastania zagrożenia, przestrzegając zasady stopniowego przyjmowania określonego ugrupowania operacyjnego (rozwinięcie wojsk osłonowych i zabezpieczenia, stanowisk dowodzenia, a następnie rzutu bojowego i logistycznego).

Kolejność rozwijania i zajmowania rejonów operacyjnego przeznaczenia zależy w dużym stopniu od odległości rozmieszczenia jednostek wojskowych w czasie pokoju (MSD) w stosunku do rejonów

---

*) Por.cyt. Studium teoretyczne "Rozwinięcie".

przewidywanych zadań operacyjnych oraz ich miejsca w ugrupowaniu marszowym. Tworzenie ugrupowania marszowego w każdych warunkach powinno zapewnić przede wszystkim, spełnienie dwóch następujących wymagań: najlepsze możliwości szybkiego przesunięcia wojsk do nowych rejonów oraz zgodność z przewidywanymi działaniami wojsk (związku operacyjnego) po przegrupowaniu i tym samym dogodne warunki przyjęcia ugrupowania obronnego (zaczepnego). Dlatego też, w miarę możliwości, planować przegrupowanie należy w ten sposób, aby poszczególne ZT, oddziały i elementy ugrupowania operacyjnego zajmowały określone rejony w miarę bezkolizyjnie i w pożądanej kolejności.

Operacyjne rozwinięcie wojsk OW w sposób lawinowy polegało będzie na jednoczesnym wykonywaniu przedsięwzięć przez wszystkie wojska i siły przewidziane do wykonania zadania. Do lawinowego operacyjnego rozwijania wojska mogą przystępować:

- bezpośrednio z MSD lub MCzP;
- pośrednio z zajęciem rejonów operacyjnego przeznaczenia;*)
- w trakcie mobilizacji lub po jej zakończeniu;
- częściowo lub całkowicie w trakcie działań wojennych.

Kolejność przegrupowania do rejonów obrony poszczególnych ZT i elementów ugrupowania operacyjnego może być podobna do kolejności rozwijania sposobem etapowym. Zapewnienie jednak bezkolizyjności przegrupowań dużej liczby wojsk w tym samym czasie wymusza konieczność precyzyjnego planowania i wielowariantowej organizacji współdziałania.

---

*) Lawinowe rozwinięcie należy planować z wyjściem w pasy i rejony odpowiedzialności z pominięciem rejonów operacyjnego przeznaczenia, co w skali okręgu oznacza rozwinięcie wojsk bezpośrednio z MSD w ugrupowanie operacyjne do pierwszej operacji obronnej.

Szczególną uwagę w czasie planowania operacyjnego rozwinięcia wojsk należy zwrócić na sprawne przejęcie dowodzenia wojskami w czasie ich przegrupowania przez wydzielone dowództwo związku operacyjnego (korpusu) oraz na sprawne i szybkie zajęcie planowanych rejonów przede wszystkim przez jednostki związane z kierowaniem i zabezpieczeniem przegrupowania wojsk operacyjnych.

Do realizacji zadań takich,jak: rozwinięcie wojennego systemu dowodzenia, zabezpieczenia przegrupowania wojsk itp., przewiduje się utrzymanie w określonych jednostkach rzutów awangardowych.*) Rzuty te, nie czekając na osiągnięcie przez jednostkę PłGB, wychodzą do rejonów alarmowych zgodnie z planem, a na zarządzenie szefa Sztabu Generalnego WP - bezpośrednio do rejonów operacyjnego przeznaczenia (na pozycje bojowe).

Organizację wyjścia określonych jednostek okręgu do rejonów planowanych zadań ujmuje się na mapie, traktując ją jako dokument pomocniczy, ale niezbędny do kierowania wyjściem tych jednostek do wyznaczonych rejonów (miejsc pracy). Dokument ten powinien ujmować dla każdej jednostki zasadnicze sprawy związane z przegrupowaniem (rejon wyjściowy, drogi przegrupowania, ugrupowanie marszowe, rozmieszczenie w nowym rejonie, zadania do wykonania, kalkulacje czasowe itp.). Przy opracowywaniu dokumentu należy uwzględnić przebieg dróg tych jednostek w stosunku do dróg przegrupowania i ich wykorzystanie przez wojska operacyjne.

Istotnym warunkiem skuteczności operacyjnego rozwinięcia wojsk jest umiejętnie zaplanowane i wykonane jego maskowanie,mają-

---

*) Przeznaczenie operacyjne rzutów awangardowych określa szef Sztabu Generalnego WP, a ich skład, zadania i wyposażenie bojowe w zależności od przeznaczenia odpowiedni szefowie instytucji SG WP i dowódcy OW (RSZ).

ce na celu nie tylko wprowadzenie przeciwnika w błąd, ale i ułatwienie operacyjnego rozwijania wojsk własnych. W tym celu sztab OW powinien opracować zestaw dokumentów graficznych i tekstowych, uwzględniających możliwości etatowych sił i środków maskowania, a także przedsięwzięcia organizacyjne, które mogą wykonać w tym zakresie podległe wojska i sztaby.

Jednym z zasadniczych elementów operacyjnego rozwinięcia wojsk jest ich samodzielny marsz z rejonów rozmieszczenia do rejonów przeznaczenia operacyjnego. Może on być wykonywany w warunkach stosowania różnorodnych zakłóceń i zagrożenia spotkaniem z przeciwnikiem naziemnym (desanty, grupy dywersyjno-rozpoznawcze). Wymaga to zapewnienia wojskom wszechstronnego zabezpieczenia bojowego. Każdy z rodzajów zabezpieczenia powinien stanowić system obejmujący nie tylko wojska operacyjne i siły obrony terytorialnej lecz i inne organa (instytucje) świadczące na rzecz obronności kraju.

Dlatego też do wielu problemów operacyjnego rozwinięcia wojsk OW wymagających rozwiązania i ujęcia w odpowiednich dokumentach planistycznych należy zaliczyć takie,jak: zapewnienie sprawnego przegrupowania wojsk operacyjnych na obszarze okręgu; ochronę obiektów; udział w zwalczaniu grup dywersyjno-rozpoznawczych (GDR) przeciwnika, jak również działania ratownicze na rzecz porażonych wojsk i obiektów wojskowych.

Zadania okręgu wojskowego w zakresie: organizacji kierowania ruchem wojsk; osłony przeciwdywersyjnej i przeciwdesantowej; prowadzenia akcji ratunkowych; zapewnienia odpowiedniej przepustowości szlaków komunikacyjnych, rozśrodkowania ludności; likwidacji skażeń przemysłowych oraz ochrony obiektów specjalnych są niezwykle istotne z punktu widzenia operacyjnego rozwinięcia wojsk okręgu.

Zapewnienie przegrupowania wojsk na obszarze okręgu jest procesem złożonym i realizowanym przez siły podległe organizacyjnie różnym organom. Działanie to będzie obejmowało kierowanie ruchem przegrupowujących się wojsk, utrzymanie przejezdności dróg marszu, budowę zapasowych przepraw przez szerokie przeszkody wodne, odbudowę zniszczonych mostów stałych oraz szeroki wachlarz świadczeń na rzecz przegrupowujących się wojsk.

Kierowanie ruchem wojsk na obszarze OW organizuje się przygotowanymi, etatowymi organami i siłami (OGKRW). Wydatnej pomocy w zapewnieniu sprawnego ruchu wojsk mogą udzielić terenowe organy resortu spraw wewnętrznych (Policji) organizując m.in., w ustalonych przez sztab OW rejonach (miejscach), zamykanie ruchu na drogach dojazdowych do dróg przegrupowania wojsk i utrzymanie na nich porządku, pilotowanie kolumn wojskowych przez aglomeracje miejskie oraz osłonę przeciwdywersyjną w rejonach największego zagrożenia.

Planując rozwinięcie systemu kierowania ruchem wojsk szczególną uwagę należy poświęcić problemowi łączności przewodowej, w dużej mierze opartej o łącza wydzielone przez resort łączności, na których zestawienie potrzeba stosunkowo znacznej ilości czasu.

W utrzymaniu przejezdności dróg i przepraw przez szerokie przeszkody wodne będą uczestniczyły głównie oddziały zmilitaryzowane podległe resortom gospodarki narodowej.*) Będą one brały udział w utrzymaniu dróg i mostów, budowie nowych mostów w rejonach uprzednio przygotowanych oraz w przeładunkach w tymczasowych rejonach przeładunkowych.

---

*) Ministerstwa Transportu i Gospodarki Morskiej (DOKP i DODP);Ministerstwa Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (ODGW, RDLP); Ministerstwa Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa (RISO).

Dla zabezpieczenia przepraw dla wojsk, w wypadku zniszczenia mostów stałych, w pierwszej kolejności sztab OW planuje wykorzystanie podległych sobie jednostek pontonowych, a w razie potrzeby również jednostki mostowe centralnego podporządkowania, które w określonej sytuacji operacyjnej mogą być podporządkowane okręgowi wojskowemu.

Wszystkie przeprawy (mostowe, promowe) w pierwszej kolejności sztab OW planuje na osiach przeprawowych przygotowanych w czasie pokoju, w ramach operacyjnego przygotowania obszaru kraju jako części TDW. W planie należy uwzględnić również konieczność dokonania manewru jednostkami pontonowymi i mostowymi w wypadku niemożliwości wykorzystania przygotowanych osi przeprawowych (powstanie strefy skażeń, rozlewisk lub zatopień spowodowanych zniszczeniem zapór zbiorników wodnych).

Rozpatrując problemy zabezpieczenia przegrupowujących się wojsk sztab okręgu powinien uwzględniać to, że części zadań, a szczególnie związanych z udziałem sił podległych organom terenowym, administracji rządowej, nie da się ustalić na szczeblu operacyjnym. Sprecyzowanie zadań (świadczeń) realizowanych przez te siły i środki może być dokonane, w oparciu o ustalenia (wytyczne) sztabu okręgu, przez WSzW (RSzW) z właściwymi terytorialnie:Wojewódzką Komendą Policji, Rejonem Dróg Publicznych, Rejonem Budowy Mostów i Dróg. W ramach ustaleń zawartych w planach współdziałania pomiędzy WSzW (RSzW) a WIOC mogą do tych zadań być również wykorzystane siły i środki obrony cywilnej. Ustalone i uzgodnione w ten sposób zadania, realizowane przez organa terenowe administracji rządowej, mogą zostać ujęte w okręgowych dokumentach operacyjnych (planie przegrupowania wojsk i planie kierowania ruchem wojsk)

w postaci uogólnionej, a szczegóły powinny być ujęte w dokumentach na szczeblu WSzW (RSzW).

Ochrona obiektów oraz udział w zwalczaniu grup dywersyjno-rozpoznawczych nieprzyjaciela. Na podstawie oceny zagrożenia obszaru OW oraz realizowanych zadań operacyjnych sztab okręgu powinien określić prawdopodobne obiekty zainteresowania GDR nieprzyjaciela, wzmocnić ochronę obiektów oraz wziąć pod ochronę zagrożone i dotychczas nie ochraniane (ująć w planie ochrony obiektów). Obiekty mogą być przejmowane pod ochronę kolejno, pewnymi grupami, odpowiednio do zapoczątkowanych lub realizowanych innych przedsięwzięć operacyjnych. Np. obiekty opuszczone przez wojska operacyjne mogą być przejmowane pod ochronę równocześnie z osiąganiem przez jednostki wojskowe PłGB i wychodzeniem ich do wyznaczonych rejonów. Również odpowiednio wcześniej, przed początkiem przegrupowania, może być zorganizowana ochrona obiektów komunikacyjnych na drogach przegrupowania wojsk, a szczególnie na dużych przeszkodach wodnych oraz zapór dużych zbiorników wodnych. Grupa obiektów gospodarki narodowej o charakterze produkcyjnym może być objęta ochroną z chwilą uruchomienia odpowiedniego zestawu zadań obronnych wynikających z procesu podnoszenia gotowości obronnej państwa.

Oprócz bezpośredniej ochrony ustalonych obiektów sztab OW powinien liczyć się z koniecznością bezpośredniego udziału w prowadzeniu aktywnych działań przeciwdywersyjnych. Mimo, że zadanie zwalczania dywersji należy do kompetencji organów i sił podległych ministrowi spraw wewnętrznych, okręg w konkretnych sytuacjach będzie zmuszony udzielić tym siłom doraźnej pomocy, a w określonej sytuacji przejmować w pewnych obszarach dowodzenie i prowadzenie walki z dywersją. Dlatego też w planowaniu operacyjnego rozwinię-

cia wojsk, odpowiednio do zamiaru prowadzenia walki z dywersją przez organa ministra spraw wewnętrznych, celowe będzie dokonanie, przez sztab OW, oceny potrzeb i możliwości wydzielenia sił wojskowych w określonych rejonach do realizacji tego zadania. Konieczne będzie również ustalenie przez sztab OW zasad podporządkowania wydzielonych pododdziałów wojskowych (OT) do wsparcia sił MSW oraz uprawnień decyzyjnych szefów WSzW (RSzW) w tym problemie, a także rozpatrzenie organizacji dowodzenia, w wypadku przejęcia przez okręg zadań likwidacji dywersji w wyznaczonych obszarach. Dokonane przez sztab OW ustalenia dotyczące tego problemu powinny być ujęte w planie ochrony obiektów, który stanowiłby jeden z dokumentów operacyjnych, ujmujących kompleksowo prowadzenie walki z dywersją przeciwnika na obszarze OW.

Działania ratownicze na rzecz porażonych wojsk i obiektów wojskowych. Rozpatrując problem likwidacji skutków użycia ŚNP nieprzyjaciela na obszarze OW sztab okręgu powinien brać pod uwagę przede wszystkim przegrupowujące się wojska operacyjne, wojska OT oraz obiekty wojskowe (głównie wojsk OP). Podstawą do planowania użycia wojsk do likwidacji skutków uderzeń ŚNP powinna być ocena możliwości oddziaływania przeciwnika tymi środkami na obszar OW, przypuszczalne cele uderzeń oraz przewidywane skutki tych uderzeń. Organem planującym likwidację skutków uderzeń ŚNP na wojska i obiekty wojskowe jest sztab OW, mający możliwość dokonania kompleksowej oceny tego problemu na dość dużym obszarze, dysponujący siłami i środkami do likwidacji skutków uderzeń, mogący określić rejony (obszary) głównego wysiłku oraz zakres i rejony, w których będzie konieczna pomoc sił obrony cywilnej dla wojsk operacyjnych.

W planowaniu powinno się również określić jednostki wojskowe przewidziane do udziału w akcjach ratunkowych na rzecz ludności cywilnej. Szczegółowe planowanie użycia wojsk na rzecz ludności cywilnej powinno odbywać się na szczeblu WIOC i WSzW (RSzW), który powinien pełnić z ramienia sztabu okręgu rolę koordynatora w akcjach ratunkowych na obszarze województwa w odniesieniu do działań na rzecz wojsk i obiektów wojskowych oraz obrony cywilnej. Zasadnicze przedsięwzięcia likwidacji skutków użycia przez przeciwnika ŚNP na obszarze OW powinny być ujęte w planie operacyjnego rozwinięcia wojsk okręgu, co nie wyklucza celowości opracowania oddzielnego planu działania w odniesieniu do określonych obszarów, rejonów przepraw wojsk przez duże przeszkody wodne, a wspólnie z organami obrony cywilnej - dużych aglomeracji miejsko-przemysłowych.

Do działań ratowniczych mogą być angażowane poza jednostkami wyposażonymi w odpowiedni sprzęt techniczny i stanowiącymi zasadnicze siły (inżynieryjno-budowlane, remontowo-budowlane, inżynieryjno-chemiczne, OT) również inne jednostki (szkolne, zapasowe) mogące wykonywać prace pomocnicze.

Działania ratownicze okręgu w pierwszej kolejności powinny być nakierowane na rzecz przegrupowujących się wojsk operacyjnych i obiektów obrony powietrznej. W odniesieniu do wojsk, działania powinny zapewnić szybką pomoc poszkodowanym żołnierzom oraz w niezbędnym zakresie, prace awaryjno-ratunkowe mające na celu jak najszybsze odtworzenie ich zdolności bojowej. Ratownictwo w obiektach obrony powietrznej powinno w maksymalnie krótkim czasie odtworzyć ich gotowość eksploatacyjną, a tym samym przywrócić zdolność bojową tych wojsk. Do ratownictwa na rzecz wojsk i obiektów wojskowych sztab OW powinien również angażować, w zakresie i w rejonach ustalonych wspólnym planem, siły i środki obrony cywilnej.

Planowanie operacyjnego rozwinięcia wojsk okręgu powinno zapewnić między innymi jak najbardziej efektywne wykorzystanie wszystkich dostępnych sił i środków dla osiągnięcia celu operacyjnego rozwinięcia wojsk - przyjęcia w określonym miejscu i czasie ugrupowania operacyjnego odpowiadającego zamiarowi prowadzenia operacji początkowego okresu wojny. Wyraża się to głównie w ustaleniu możliwych wariantów działania przeciwnika oraz sił i środków wojsk OW (związku operacyjnego) i innych działających w jego strefie odpowiedzialności.

Wyniki planowania operacyjnego rozwinięcia wojsk OW w okresie pokoju przedstawia się w stosownych planach - <u>planie operacyjnego rozwinięcia wojsk.</u> Plan ten opracowany na mapie z legendą uzupełniającą graficzną treść mapy powinien ujmować:

- zagrożenie obszaru okręgu wojskowego;
- rozmieszczenie jednostek wojskowych okręgowego i centralnego podporządkowania oraz planowane ich użycie do: operacji obronnej, zabezpieczenia przegrupowania wojsk, walki z desantami i dywersją przeciwnika, ochrony obiektów oraz działań ratowniczych porażonych wojsk i obiektów wojskowych, a także ludności cywilnej;
- zasadnicze elementy kierowania ruchem wojsk;
- rozmieszczenie jednostek rodzajów sił zbrojnych mających wpływ na działanie wojsk okręgu, w tym sił i środków obrony powietrznej (obrony przeciwlotniczej);
- rozmieszczenie sił i środków innych resortów, szczególnie spraw wewnętrznych i komunikacji;
- główne zgrupowania sił ratowniczych obrony cywilnej.

Plan operacyjnego rozwinięcia wojsk OW powinien być podstawą do wypracowania przez sztab OW propozycji i podejmowania przez do-

wódcę okręgu decyzji w czasie operacyjnego rozwijania wojsk i działań wojennych.*)

5.3. Właściwości planowania mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk (okręgu wojskowego)

Okręg wojskowy (OW) stanowi zasadniczy szczebel planowania i realizacji ustaleń Sztabu Generalnego WP w zakresie mobilizacyjnego rozwinięcia wszystkich wojsk okręgu, zarówno pionu operacyjnego jak i OT. Ponadto na szczeblu OW następuje integracja planowania mobilizacyjnego oraz administrowania (gromadzenia i wykorzystania) zasobami rezerw osobowych i materiałowo-technicznych przeznaczonych na uzupełnienie potrzeb sił zbrojnych (wojsk).**)

Planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk OW stanowi integralną i jednocześnie podporządkowaną część planowania operacyjnego, w którym godzi się potrzeby dotyczące operacyjnego rozwinięcia wojsk z możliwościami OW w zakresie zabezpieczenia ich rozwinięcia mobilizacyjnego.

Ze ścisłego podporządkowania celowi, zadaniom, obowiązującym zasadom oraz możliwościom czasowo-przestrzennym operacyjnego rozwinięcia i użycia wojsk OW wypływają podstawowe wyznaczniki planowania mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk w OW:

---

*) W okresie osiągania WSGB sztab OW powinien dokonywać aktualizacji planu operacyjnego rozwinięcia wojsk OW odpowiednio do położenia wojsk w momencie rozpoczęcia podnoszenia gotowości bojowej lub zmian jakie zaistniały w dotychczasowych (planowanych) zadaniach operacyjnych.

**) W okresie pokojowym dowództwo OW jest organem administracji wojskowej w sprawach problematyki mobilizacyjnej i uzupełnieniowej, a także współpracy z WOARz i organami samorządu terytorialnego w dziedzinie zadań wynikających z ustawy o powszechnym obowiązku obrony. W sprawach uzupełnieniowych jest również nadrzędnym ogniwem zarządzania w stosunku do innych RSZ oraz określonych jednostek centralnej dyspozycji stacjonujących na terenie okręgu.

- zakres i charakter przekształceń dokonywanych w strukturze organizacyjno-funkcjonalnej wojsk OW (zmiany liczebności, organizacji i podporządkowania jednostek wojskowych) oraz wielkość potrzeb mobilizacyjnych - różnica między stanem (ludzi, sprzętu i materiałów) wojsk w czasie pokoju a stanem wojennym;

- zmieniający się stosownie do kształtujących się warunków oraz potrzeb funkcjonowania i operacyjnych zróżnicowany stopień ukompletowania poszczególnych jednostek wojskowych istniejących w pokojowej strukturze OW;

- czas (jako stan gotowości bojowej wojsk) i miejsce oraz terminy mobilizacyjnego rozwinięcia (uzupełnienia, sformowania od nowa) poszczególnych jednostek wojskowych (ZT, ZO);

- wynikające z zakresu przekształceń strukturalnych (znacznej liczby jednostek formowanych od nowa) rozmiary obciążenia wybranych jednostek wojskowych zadaniami mobilizacyjnymi;

- zakres zadań OW związanych z gromadzeniem rezerw osobowych;

- ilość i rozmieszczenie zapasów mobilizacyjnych.

Decydujące w planowaniu mobilizacyjnym potrzeby operacyjnego rozwinięcia wojsk OW narzucają ponadto pewne wymagania jakościowe, do których należy zaliczyć:

- wysoki stopień sprawności rozwiązań planistyczno-organizacyjnych zapewniających teminowość realizacji zadań mobilizacyjnych przez jednostki wojskowe dyslokowane na obszarze OW;

- elastyczność rozwiązań zapewniających dużą odporność procesu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk OW na zakłócenia wynikające z nagłych zmian w sytuacji wewnętrznej w państwie, a także spowodowanych ewentualnym oddziaływaniem przeciwnika;

- uwzględnianie potrzeb rozwojowych sił zbrojnych (wojsk), związanych m.in. z wdrażaniem nowych systemów organizacyjno-funkcjonalnych (struktury brygadowe, jednostki powietrzno-lądowe, piechoty górskiej itp.), zmian w dyslokacji jednostek wojskowych oraz wprowadzaniem do ich wyposażenia nowoczesnych typów uzbrojenia, sprzętu technicznego itd.

Planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk jest podstawowym zadaniem dowództwa OW w jego pokojowej działalności mobilizacyjnej.*) Obejmuje ono przygotowanie zorganizowanego, sprawnego i terminowego przejścia wojsk OW i jednostek podporządkowanych mobilizacyjnie ze struktur i stanów ilościowych czasu pokojowego na wojenne, obejmuje także zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia wszystkich pozostałych wojsk stacjonujących na obszarze OW w zakresie uzupełniania ich potrzeb mobilizacyjnych żołnierzami rezerwy oraz środkami transportowymi i maszynami z gospodarki narodowej.

W dowództwie OW rolę wiodącą w zakresie planowania mobilizacyjnego spełnia sztab OW, a w nim oddział mobilizacyjny, który jest koordynatorem i głównym wykonawcą większości przedsięwzięć planistycznych i organizacyjnych. Zajmuje się on planowaniem przygotowania (gromadzenia) rezerw osobowych (w zakresie podoficerów i szeregowych rezerwy) na potrzeby mobilizacyjne i wojenne, a także wykorzystania żołnierzy rezerwy oraz środków transportowych i maszyn z gospodarki narodowej na mobilizacyjne uzupełnienie jednostek wojskowych dyslokowanych na obszarze OW. Ponadto oddział ten wykonuje wyciągi z zestawienia zadań mobilizacyjnych dla podległych ZT, TOAW, samodzielnych jednostek i dowództw garnizonów oraz jednostek podpo-

---

*) W okresie pokojowym działalność mobilizacyjna w OW skupia się na problemach planistyczno-organizacyjnych wszechstronnego zabezpieczenia mobilizacji podległych wojsk i utrzymaniu ustalonego poziomu gotowości mobilizacyjnej. Obejmuje również całokształt prac związanych z uzupełnieniem wojsk,administrowaniem rezerwami na obszarze OW oraz terytorialnym gromadzeniem rezerw osobowych.

rządkowanych mobilizacyjnie. Wyciągi te stnowią podstawę planowania mobilizacyjnego na tych szczeblach dowodzenia. Oficerowie oddziału mobilizacyjnego stanowią podstawowy skład zespołu powołanego do opracowania planu mobilizacyjnego OW.

W procesie planowania mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk biorą również udział kompetentne oddziały (wydziały) sztabu OW: oddział koordynacji i planowania materiałowego (w sprawach logistycznego zabezpieczenia mobilizacji) oraz wydział mobilizacyjny oddziału kadr, który opracowuje ustalenia w zakresie uzupełniania jednostek wojskowych do etatu wojennego oficerami, chorążymi i podchorążymi rezerwy. Zgodnie z wymogami planowania mobilizacyjnego na szczeblu OW i kompetencjami określone zadania w tym zakresie wykonują również szefowie rodzajów wojsk i służb oraz szefowie: oddziału operacyjnego, oddziału rozpoznania i WRE, logistyki (załącznik 13).

Podstawę do planowania mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk w sztabie OW stanowią:

- wyciągi z zestawienia zadań mobilizacyjnych dla OW (opracowuje i przesyła do właściwych OW Sztab Generalny WP);
- dyrektywa MON o gotowości bojowej i mobilizacyjnej SZ RP;
- zarządzenie szefa Sztabu Generalnego WP do planowania mobilizacyjnego;
- instrukcje mobilizacyjne;
- koncepcja mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk OW;
- założenia organizacyjne określające strukturę jednostek wojskowych (etaty i tabele należności);
- rozmieszczenie, stan liczebny i jakościowy rezerw osobowych, środków transportowych (maszyn) oraz materiałów niezbędnych do uzupełnienia wojsk (jednostek wojskowych);

- wnioski wynikające z analizy zadań operacyjnych oraz sił i środków, jakie znajdują się w jednostkach wojskowych (stan ewidencyjny oraz należności wg etatu czasu "P") i w gospodarce narodowej (możliwości gospodarki narodowej i administracji rządowej oraz organów samorządu terytorialnego w zakresie świadczeń na rzecz wojsk OW);

- wnioski wynikające z charakterystyki obszaru OW, w tym przewidywane możliwości i skutki oddziaływania przeciwnika na przebieg mobilizacyjnego rozwijania wojsk OW.

Specyfika planowania mobilizacyjnego na szczeblu OW polega na ścisłym realizowaniu i twórczym rozwijaniu założeń mobilizacyjnego rozwinięcia ustalonych przez Sztab Generalny WP. Zgodnie z tymi założeniami mobilizacyjne rozwijanie sił zbrojnych (w tym i wojsk OW) może być przeprowadzone w różnorodnych warunkach polityczno-militarnych i według różnych wariantów.*) Dlatego też, do zasadniczych problemów rozwiązywanych w toku planowania mobilizacyjnego w sztabie OW zalicza się:

1. Wypracowanie optymalnego sposobu realizacji zadań mobilizacyjnych w różnych warunkach i sytuacjach, w tym również w warunkach bezpośredniego oddziaływania przeciwnika.

2. Konieczność zabezpieczenia sprawnej i terminowej realizacji zadań mobilizacyjnych.

Rozwiązanie, w czasie planowania mobilizacyjnego, powyższych problemów polegać powinno m.in. na:

- wnikliwej analizie i ocenie podstawowych czynników składających się na proces mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk OW;

---

*) Por.cyt. Studium teoretyczne "Rozwinięcie".

- zbilansowaniu zadań mobilizacyjnych (w tym określenie potrzeb mobilizacyjnych) oraz posiadanych sił i środków;

- przeprowadzeniu analiz zasobów rezerw w GN oraz sprzętu i materiałów niezbędnych do zabezpieczenia procesu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk;

- racjonalnym wykorzystaniu (podziale) sił i środków dla realizacji zadań mobilizacyjnych;

- określaniu kolejności, czasu i sposobów realizacji zadań mobilizacyjnych, uwzględniając potrzeby operacyjnego rozwinięcia wojsk OW;

- wszechstronnym zabezpieczeniu procesu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk OW, w tym:

  - organizację powołania (pobrania) rezerw osobowych i środków transportowych z gospodarki narodowej;

  - zapewnienie maksymalnego wykorzystania świadczeń osobistych i rzeczowych;

  - zapewnienie ciągłego współdziałania z zainteresowanymi instytucjami, organami i jednostkami.

Z uwagi na zakres przedsięwzięć, planowanie mobilizacyjne wymaga aktywnego udziału wszystkich komórek organizacyjnych dowództwa OW, zwłaszcza pionu organizacyjno-mobilizacyjnego sztabu okręgu. Zadania tego pionu w zakresie przygotowania (planowania) mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk na administrowanym terenie są złożone ze względu na różną podległość w czasie pokoju dyslokowanych tam jednostek wojskowych (rodzajów sił zbrojnych, jednostki innych OW, centralnej dyspozycji). Dlatego konieczne jest aby sztab OW spełniał funkcję koordynatora. Musi on widzieć całość problemów mobilizacyj-

nych oraz uwzględniać wymagania poszczególnych jednostek wojskowych stosownie do ich roli i miejsca w planie operacyjnego wykorzystania (planie operacyjnym). Decyzje i ustalenia muszą znaleźć odbicie we wszystkich dokumentach planistycznych i pomocniczych opracowywanych na wszystkich szczeblach dowodzenia OW.

Dokumentacja mobilizacyjna na szczeblu OW obejmuje duży zestaw dokumentów, składa się z części analitycznej (przedstawiającej potrzeby i możliwości) i wykonawczej.

W sztabie OW podstawowym dokumentem jest "Plan mobilizacyjny OW". Składa się on z czterech części: opisowej, graficznej, załączników i dokumentów pomocniczych.*) Dokument ten podlega szczególnej ochronie i ma do niego dostęp ściśle określona grupa oficerów dowództwa OW i Oddziału Mobilizacji sztabu OW. Treścią tych dokumentów są ustalenia dotyczące warunków, sposobów i zadań realizowanych w wojskach OW w procesie mobilizacyjnego rozwinięcia oraz zabezpieczenia tego procesu.

Opracowanie i wdrożenie planu mobilizacyjnego do wojsk nie kończy procesu planowania mobilizacyjnego w sztabie OW. Zaplanowane przedsięwzięcia podlegają systematycznemu uaktualnianiu; sprawdza się również przydatność przyjętych rozwiązań. Oznacza to, że planowanie mobilizacyjne na szczeblu OW jest procesem ciągłym. Utrzymanie w stałej aktualności planu mobilizacyjnego OW jest bowiem warunkiem sprawnego kierowania mobilizacją wojsk OW w okresie bezpośredniego zagrożenia lub w czasie wojny.

---

*) Wzory dokumentów do instrukcji o mobilizacyjnym rozwinięciu sił zbrojnych, Sygn.Szt.Gen. 1416/94.

W n i o s k i:

1. Okręgi wojskowe są podstawowym ogniwem układu militarnego (sił zbrojnych. Za planowanie, organizację i wykonanie przedsięwzięć zapewniających skuteczną obronę strefy odpowiedzialności (która pokrywa się z granicami okręgu), odpowiada dowódca OW. Ponieważ zasada ta ma obowiązywać zarówno w czasie wojny, jak i pokoju, powinien on być decydentem w stosunku do instytucji paramilitarnych i zmilitaryzowanych, mających niebagatelny wpływ na realizację zabezpieczenia tego zadania.
2. Przedsięwzięcia z zakresu planowania i praktycznego przygotowania wojsk OW do wykonania zadań pierwszej operacji obronnej wykonuje się w okresie pokoju w ramach planowania operacyjnego i mobilizacyjnego.
3. Planowanie operacyjnego rozwinięcia wojsk i sił OW wiąże się z podjęciem decyzji dotyczących osiągania przez wojska pełnej gotowości bojowej, sprawnego i bezkolizyjnego przegrupowania ich w zaplanowane rejony operacyjnego przeznaczenia oraz stworzenia - przewidzianych w planie operacyjnym - zgrupowania obronnego.
4. Głównym celem planowania mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk OW jest przygotowanie zorganizowanego i terminowego przejścia ich ze struktur organizacyjnych i stanów ilościowych czasu pokojowego na wojenne. Powinno ono zapewnić odpowiednią synchronizację przedsięwzięć mobilizacyjnych (kolejność, terminy, miejsce) z planem operacyjnego rozwinięcia wojsk.
5. Planowanie operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk OW musi uwzględniać założenia strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych i systemu mobilizacyjnego (SZ) oraz właściwości i warunki danego OW.

ZAKOŃCZENIE

Radykalne zmiany polityczne, społeczne i ekonomiczne w naszym kraju spowodowały konieczność weryfikacji założeń i zadań związanych z przygotowaniem sił zbrojnych i wojsk (OW) do obrony niepodległości i suwerenności w okresie zagrożenia bezpieczeństwa i wojny. Generalnie można powiedzieć, że aktualny stan i możliwości naszych sił zbrojnych, wynkające z możliwości ekonomicznych państwa i przyjętego traktatu CFE-1 nie w pełni jeszcze mogą zapewnić realizację koncepcji samodzielności obronnej. Dlatego też powinno się szukać takich rozwiązań, które w znacznym stopniu niwelowałyby te słabości; zapewniały skuteczną osłonę mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych (wojsk); stwarzały warunki do stopniowego (uprzedzającego) mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk i sił okręgów wojskowych (RSZ) stosownie do kierunków i skali zagrożenia oraz przyjęcia (w określonym czasie) odpowiedniego ugrupowania obronnego.

Na przygotowanie sił zbrojnych i wojsk do ich mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia i wykonania zadań obronych składa się cały kompleks zabiegów planistyczno-organizacyjnych i zabezpieczających realizowanych przez dowództwa, sztaby i wojska, a obejmujących między innymi podejmowanie decyzji, opracowanie odpowiednich planów, przekazanie wojskom zadań, organizację współdziałania, dowodzenia i zabezpieczenia, przygotowanie wojsk do działania (pod względem gotowości bojowej, rozmieszczenia, wyposażenia) oraz kontrolę przygotowania wojsk do działań.

Planowanie działań bojowych, w tym planowanie operacyjnego i mobilizacyjnego rozwinięcia jest jedną z najważniejszych funkcji

dowodzenia wojskami, w czasie pokoju a w ujęciu realizacji czynności planistycznych - jest treścią pracy sztabu i służy celom dowodzenia.

Planując, dowódca musi dysponować informacjami dotyczącymi możliwych celów oraz metod,zasobów i wszelkich ograniczeń w ich realizacji. Wybór decyzji następuje przez cykliczne zabiegi o charakterze analitycznym, sytuacyjnym i oceniającym, od rozwiązań idealnych po zadowalające rozwiązania realne. W wyniku planowania powinno uzyskać się plan zawierający odpowiedzi na takie pytania, jak: co osiągnąć? za pomocą jakich działań? dlaczego? gdzie? kiedy? kto? czym? w jakiej kolejności i jak? Wybór powinien być maksymalnie zobiektywizowany, czyli dokonany na podstawie informacji opisujących rozstrzygany problem, jego źródła, skutki, sposób przejawiania się, istniejące warunki i ograniczenia oraz możliwe sposoby rozwiązania problemu i prawdopodobieństwo osiągnięcia celu. Elementy wynikające z planowania operacyjnego i mobilizacyjnego muszą być ze sobą skoordynowane.

Przedstawione w studium założenia i wzajemne uwarunkowania planowania operacyjnego i mobilizacyjnego (również w ujęciu historycznym - rozdział 2) rozwinięcia sił zbrojnych i wojsk OW stanowią jedne z ważniejszych elementów całokształtu przygotowań Sił Zbrojnych RP do ich strategicznego rozwinięcia, a tym samym osiągnięcia gotowości do wykonania zadań obronnych w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

BIBLIOGRAFIA:

1. Biuletyn Informacyjny nr 1(161), Szt.Gen.WP, Warszawa 1995.
2. Biuletyn Informacyjny nr 1(159), Szt.Gen.WP, Warszawa 1994.
3. Bareński L., Syntetyczne ilościowe wskaźniki dotyczące polskich przedwrześniowych sił zbrojnych. Myśl Wojskowa 9, Warszawa
4. Działania operacyjne. Podręcznik AON, Warszawa 1993.
5. Gołąb Z., Kołcz S., Współczesne dowodzenie wojskami, MON, Warszawa 1974.
6. Górecki W., Mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie wojsk w ramach strategicznego rozwinięcia Sił Zbrojnych RP "Rozwinięcie", AON, Warszawa 1994.
7. Instrukcja o mobilizacyjnym rozwinięciu Sił Zbrojnych RP, Sztab Gen.WP, Warszawa 1994.
8. Komornicki L., Operacyjne rozwinięcie wojsk okręgu wojskowego. Myśl Wojskowa 4, Warszawa 1991.
9. Krzyżanowski K., Niektóre zagadnienia organizacji i zarządzania, Przegląd Wojsk Lądowych - dodatek do nr 1, Warszawa 1971.
10. Łężny W., Kształtowanie się polskiego modelu mobilizacji sił zbrojnych (w latach 1920-1970), MON, Warszawa 1973.
11. Piotrowski S., Teoria dowodzenia. Planowanie obrony w czasie pokoju, AON, Warszawa 1992.
12. Piotrowski S., Dowodzenie operacyjne. Podręcznik, AON, Warszawa 1994.
13. Porwit M., Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 roku, Czytelnik, Warszawa 1983.
14. Rybak S., Istota i zasadnicze uwarunkowania strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych na obszarze kraju, AON, Warszawa 1994.
15. Szpik J., Istota, uwarunkowania i organizacja mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, AON, Warszawa 1994.
16. Wojna obronna Polski 1939, MON, Warszawa 1979.
17. Wojnarowski J., Perspektywiczny model systemu obronnego RP "Kierunki", AON, Warszawa 1992.
18. Wojnarowski J., Założenia systemu mobilizacyjnego Sił Zbrojnych RP, AON, Warszawa 1993.

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW:

1. Przewidywane uderzenia niemieckie i planowane polskie ugrupowanie operacyjne w sierpniu 1939 r.
2. Plany działania polskich związków operacyjnych.
3. Ostateczny plan koncentracji "Z" 1939r.
4. Zarys fortyfikacji stałych i schematyczny plan rozwinięcia sił z memorandum gen.Kutrzeby.
5. Pokojowa dyslokacja polskich sił zbrojnych (15 marca 1939 r.).

6a. Dyslokacja Sił Zbrojnych RP na 1.01.1991 r.

6b. Dyslokacja Sił Zbrojnych RP lat 2000-2010 (wariant).

7. Elementy składowe strategicznego rozwinięcia SZ RP.
8. Mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych (wariant).
9. Proces mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk.
10. Ugrupowanie Sił Zbrojnych RP do operacji obronnej (wariant).
11. Zasadnicze elementy "Planu mobilizacyjnego rozwinięcia SZ RP".
12. Czynniki wpływające na decyzję o rozpoczęciu prac nad nowym planem mobilizacyjnym SZ.
13. Planowanie mobilizacyjne na szczeblu OW.
14. System planowania strategicznego.

Wydrukowano w 3 egz.
Egz. nr 1-3 Bibl.Gł.DZN
Wyk. płk Górecki
Druk GK. dnia 29.11.95r.
Druk AON nr pf-793/WW
Korekta autorska.

Załącznik 1

M. Porwit „Komentarze...", cz. 1

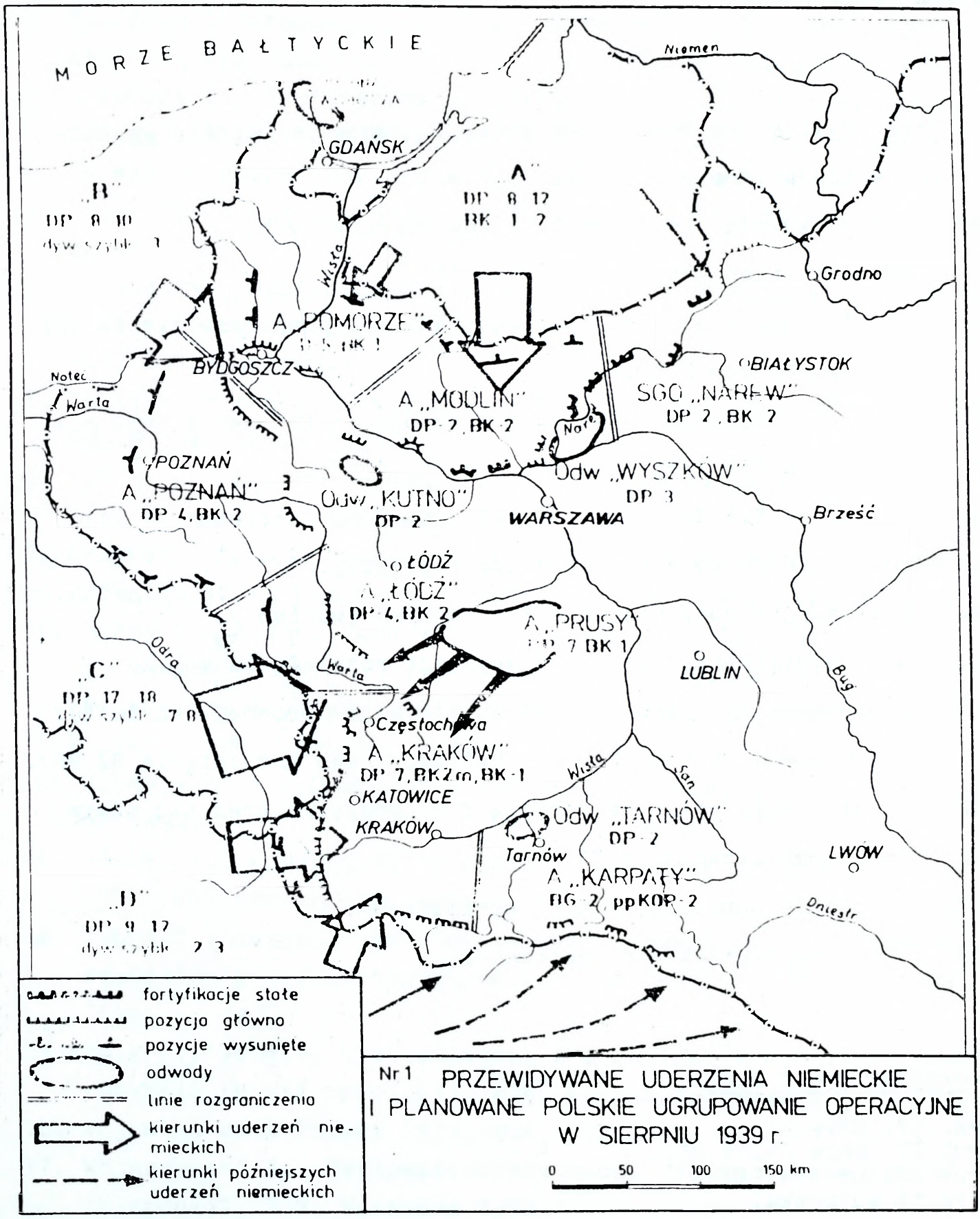

Nr 1 PRZEWIDYWANE UDERZENIA NIEMIECKIE I PLANOWANE POLSKIE UGRUPOWANIE OPERACYJNE W SIERPNIU 1939 r.

0 50 100 150 km

Załącznik 2

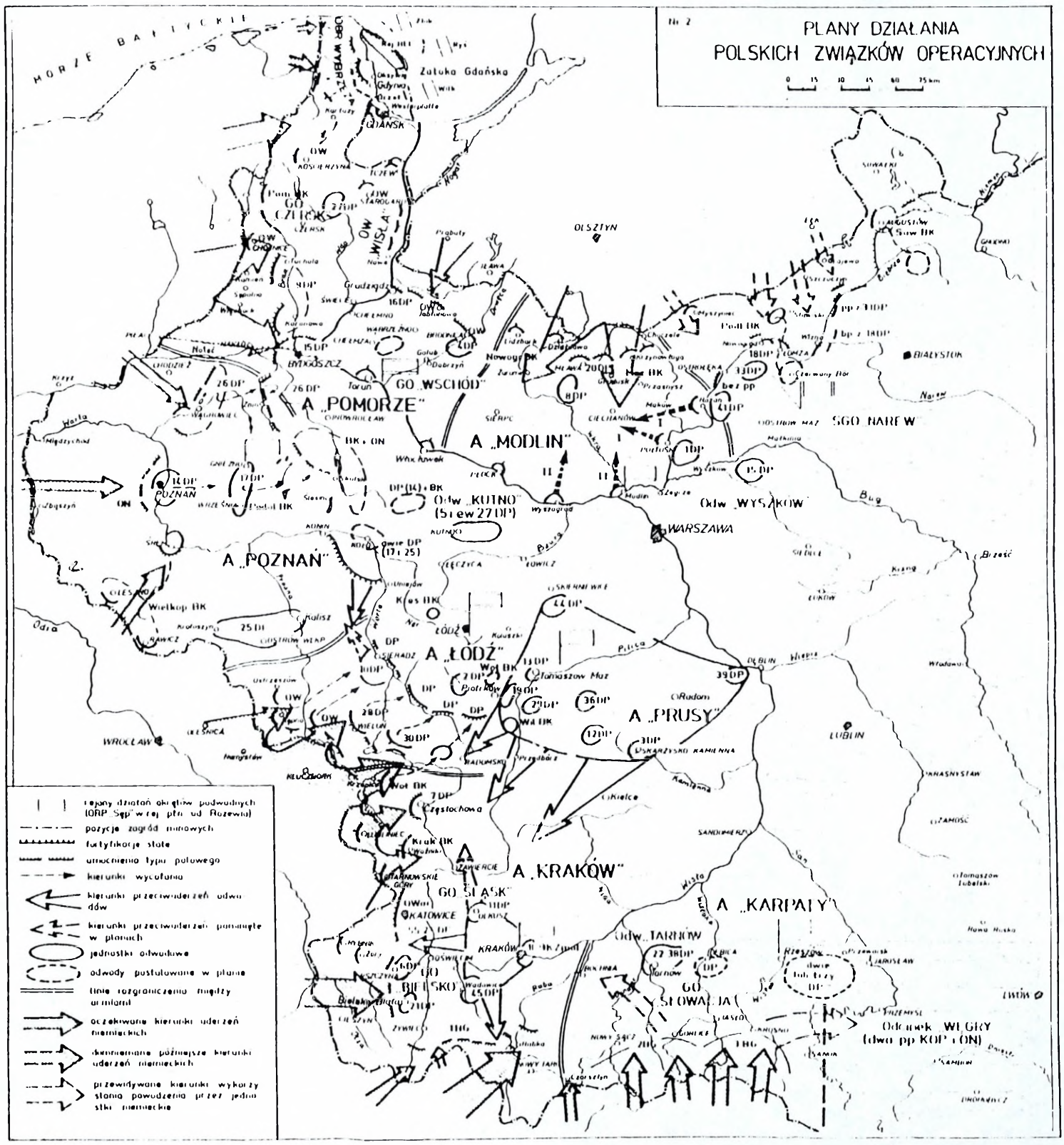
Nr 2
PLANY DZIAŁANIA
POLSKICH ZWIĄZKÓW OPERACYJNYCH
0 15 30 45 60 75 km
MORZE BAŁTYCKIE
Zatoka Gdańska
GDAŃSK
GO „CZŁUCHÓW"
A „POMORZE"
GO „WSCHÓD"
A „MODLIN"
SGO „NAREW"
A „POZNAŃ"
Odw „KUTNO"
(5 i ew 27 DP)
Odw „WYSZKÓW"
WARSZAWA
A „ŁÓDŹ"
A „PRUSY"
GO „ŚLĄSK"
A „KRAKÓW"
A „KARPATY"
Odw „TARNÓW"
Odcinek „WĘGRY"
(dwa pp KOP i ON)
OLSZTYN
BIAŁYSTOK
WROCŁAW
LUBLIN
KATOWICE
KRAKÓW
ŁÓDŹ
POZNAŃ
BYDGOSZCZ
TORUŃ
GRUDZIĄDZ
ELBLĄG
SIERPC
PŁOCK
MŁAWA
CIECHANÓW
OSTROŁĘKA
ŁOMŻA
SUWAŁKI
AUGUSTÓW
GRODNO
NAREW
BUG
Rejony działań okrętów podwodnych (ORP „Sęp" w rej. ptn. od Rozewia)
pozycje zagród minowych
fortyfikacje stałe
umocnienia typu polowego
kierunki wycofania
kierunki przeciwuderzeń odwodów
kierunki przeciwuderzeń pominięte w planach
jednostki odwodowe
odwody postulowane w planie
linie rozgraniczenia między armiami
oczekiwane kierunki uderzeń niemieckich
skonfrontowane późniejsze kierunki uderzeń niemieckich
przewidywane kierunki wykorzystania powodzenia przez jednostki niemieckie

Załącznik 3

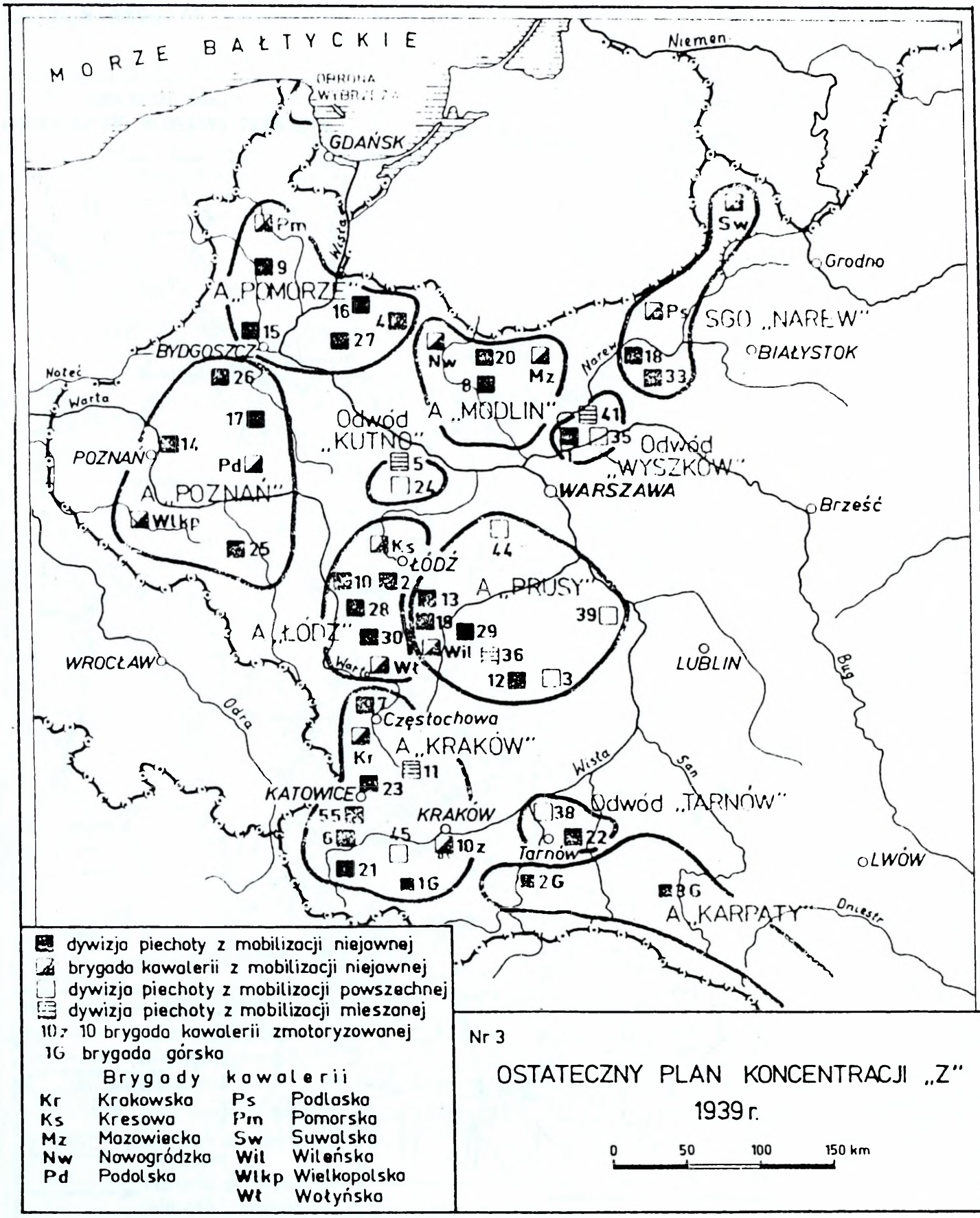

dywizja piechoty z mobilizacji niejawnej
brygada kawalerii z mobilizacji niejawnej
dywizja piechoty z mobilizacji powszechnej
dywizja piechoty z mobilizacji mieszanej
10z 10 brygada kawalerii zmotoryzowanej
1G brygada górska

Brygady kawalerii

Kr	Krakowska	Ps	Podlaska
Ks	Kresowa	Pm	Pomorska
Mz	Mazowiecka	Sw	Suwalska
Nw	Nowogródzka	Wil	Wileńska
Pd	Podolska	Wlkp	Wielkopolska
		Wł	Wołyńska

Nr 3

OSTATECZNY PLAN KONCENTRACJI „Z"

1939 r.

0 50 100 150 km

Załącznik 4

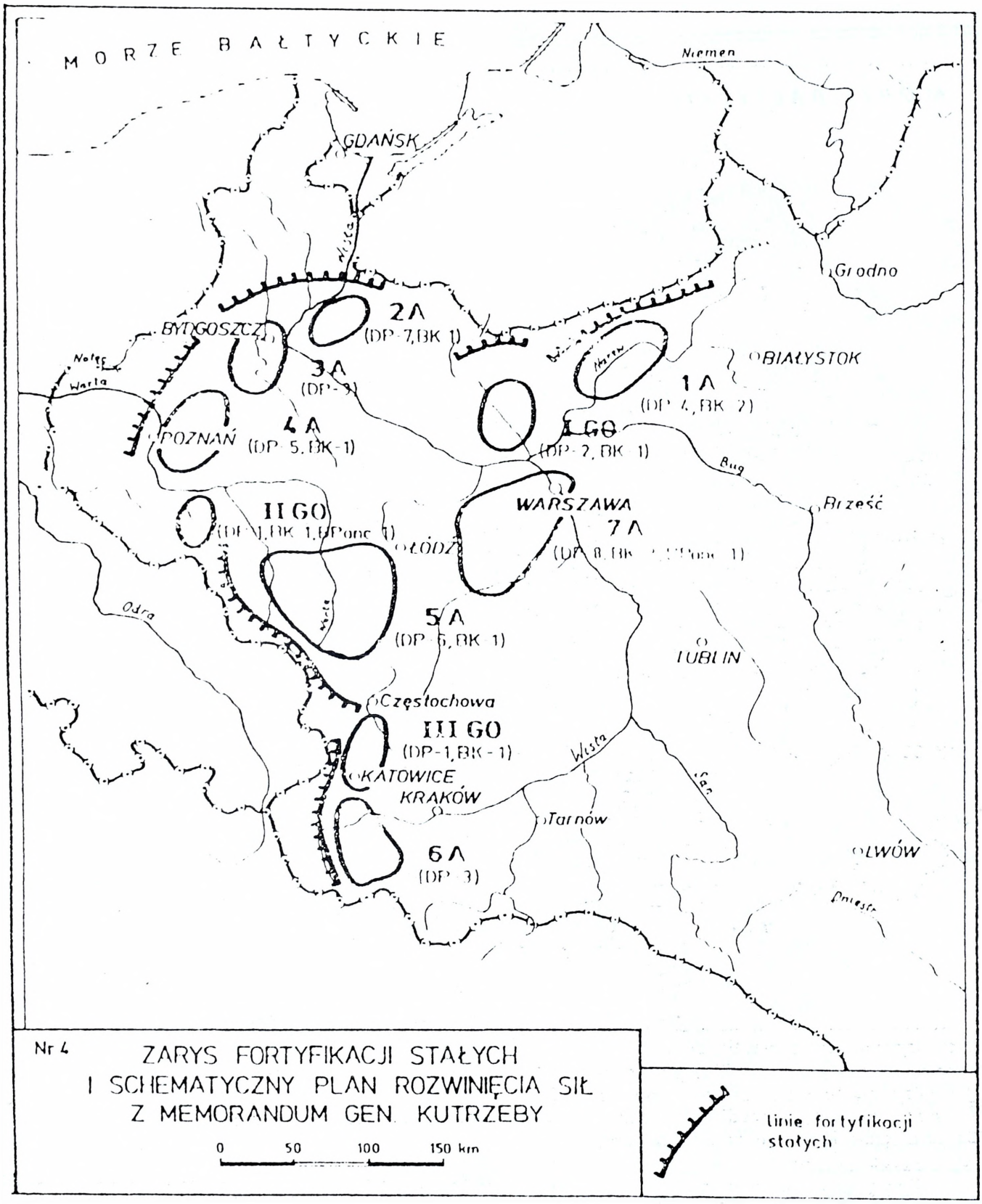
MORZE BAŁTYCKIE
Niemen
GDAŃSK
Grodno
BYDGOSZCZ
Noteć
Warta
2A
(DP-7, BK 1)
3A
(DP-3)
BIAŁYSTOK
1A
(DP 4, BK 2)
POZNAŃ
4A
(DP 5, BK-1)
1GO
(DP-2, BK 1)
Bug
Brześć
WARSZAWA
7A
II GO
(DP-1, BK 1, BPonc 1)
ŁÓDŹ
Odra
5A
(DP-6, BK 1)
LUBLIN
Częstochowa
III GO
(DP-1, BK-1)
Wisła
KATOWICE
KRAKÓW
Tarnów
6A
(DP-3)
LWÓW
Nr 4
ZARYS FORTYFIKACJI STAŁYCH
I SCHEMATYCZNY PLAN ROZWINIĘCIA SIŁ
Z MEMORANDUM GEN. KUTRZEBY
0 50 100 150 km
linie fortyfikacji stałych

Załącznik 5

Pokojowa dyslokacja polskich sił zbrojnych (15 marca 1939 r.)

Załącznik 6a

DYSLOKACJA SIŁ ZBROJNYCH RP NA 01.01.1991 r.

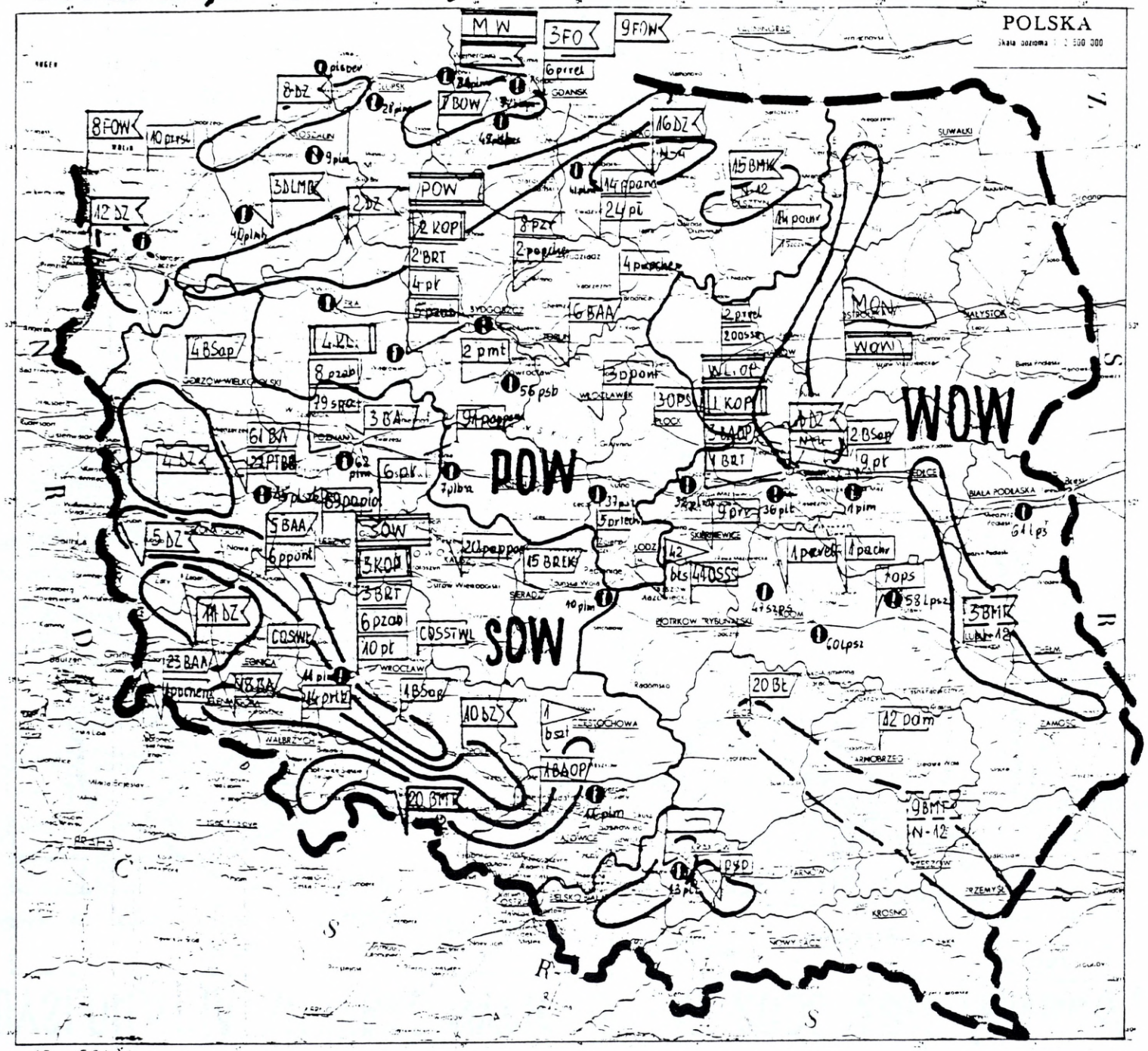

DYSLOKACJA SIŁ ZBROJNYCH RP LAT 2000-2010 /WARIANT/

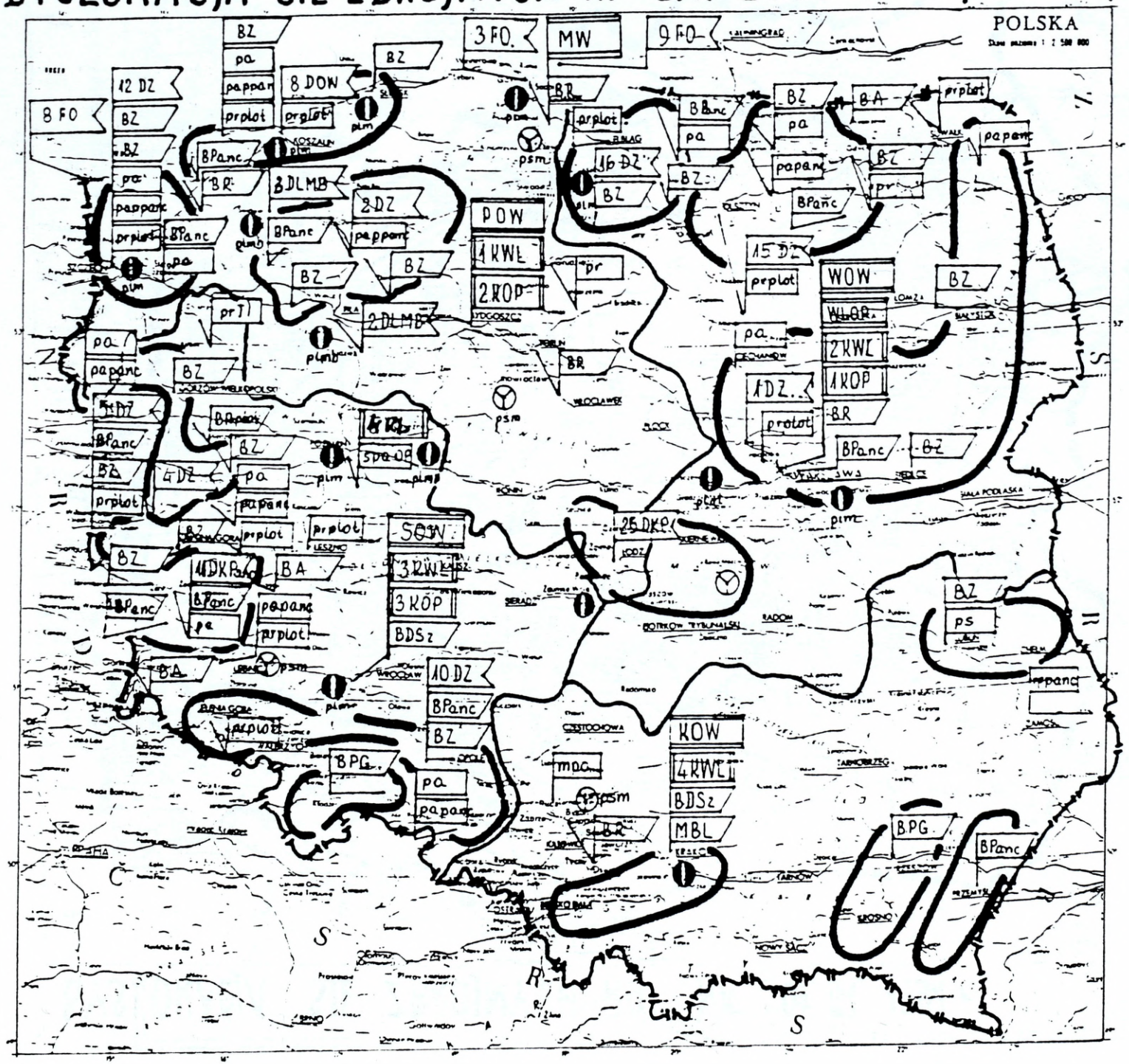

STRATEGICZNE ROZWINIĘCIE SZ :

to jedno z podstawowych przedsięwzięć umożliwiających zorganizowane rozpoczęcie działań wojennych.

W jego skład wchodzą:
- przejście SZ ze stanu pokojowego na wojenny;
- rozwinięcie wojsk i sił na TDW (obszarze kraju);
- strategiczne przewozy wojsk i środków materiałowych.

OPERACYJNE ROZWINIĘCIE WOJSK :

to określony system zabiegów doprowadzających do PlGB sztaby i wojska, ich przesunięcie (przegrupowanie) i zajęcie rejonów wyjściowych zapewniających dogodne warunki przyjęcia przez Związki Operacyjne (ZT) odpowiedniego ugrupowania zgodnie z zamiarem przewidywanej operacji oraz skuteczne jej rozpoczęcie.

FUNKCJA PLANU OPERACYJNEGO

Obejmuje:

1. Przejście SZ ze stanu "P" na "W":
   - uzupełnienie wojsk i mobilizacyjne rozwinięcie;
   - przejście na struktury wojenne;
   - osiągnięcie WSGB lub bezpośrednio PlGB.

2. Operacyjne rozwinięcie wojsk i sił (OW i RSZ) → Obejmuje:
   - przestrzenne rozwijanie na obszarze kraju (przegrupowanie, przebazowanie);
   - manewr operacyjny;
   - operacyjna osłona rozwinięcia (w tym granic);
   - formowanie zgrupowań wojsk i przyjmowanie ugrupowania operacyjno-bojowego;
   - odtwarzanie zdolności bojowej oraz osiąganie gotowości do działań;
   - przejście systemu dowodzenia na struktury wojenne.

3. Strategiczno-operacyjne przewozy i przerzuty
   - głównie w odniesieniu do logistyki i odwodów.

4. Kierowanie strategicznym rozwinięciem:
   - kierowanie procesem WSGB;
   - kierowanie systemem komunikacyjnym (KRW);
   - dowodzenie siłami będącymi w osłonie operacyjnej.

ELEMENTY SKŁADOWE STRATEGICZNEGO ROZWINIĘCIA SZ RP

MOBILIZACYJNE ROZWINIĘCIE SIŁ ZBROJNYCH
(wariant)
Rozpoczęcie przed-zakończenie po wybuchu wojny.

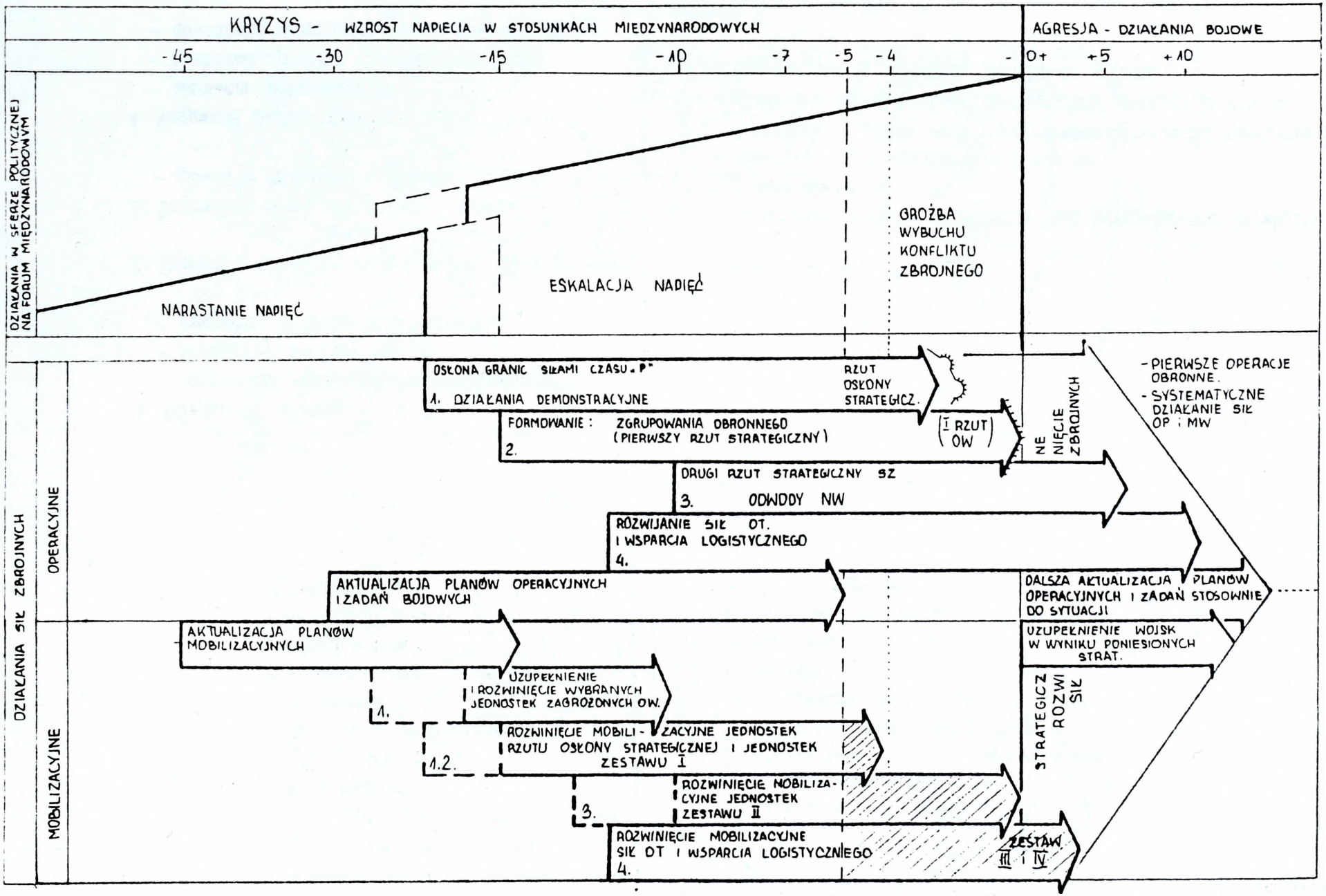

LEGENDA : ▭ - MOBILIZACJA PROWADZONA W TRYBIE NAKAZOWYM

▨ - MOBILIZACJA PROWADZONA W TRYBIE ALARMOWYM

PROCES MOBILIZACYJNEGO I OPERACYJNEGO ROZWINIĘCIA WOJSK

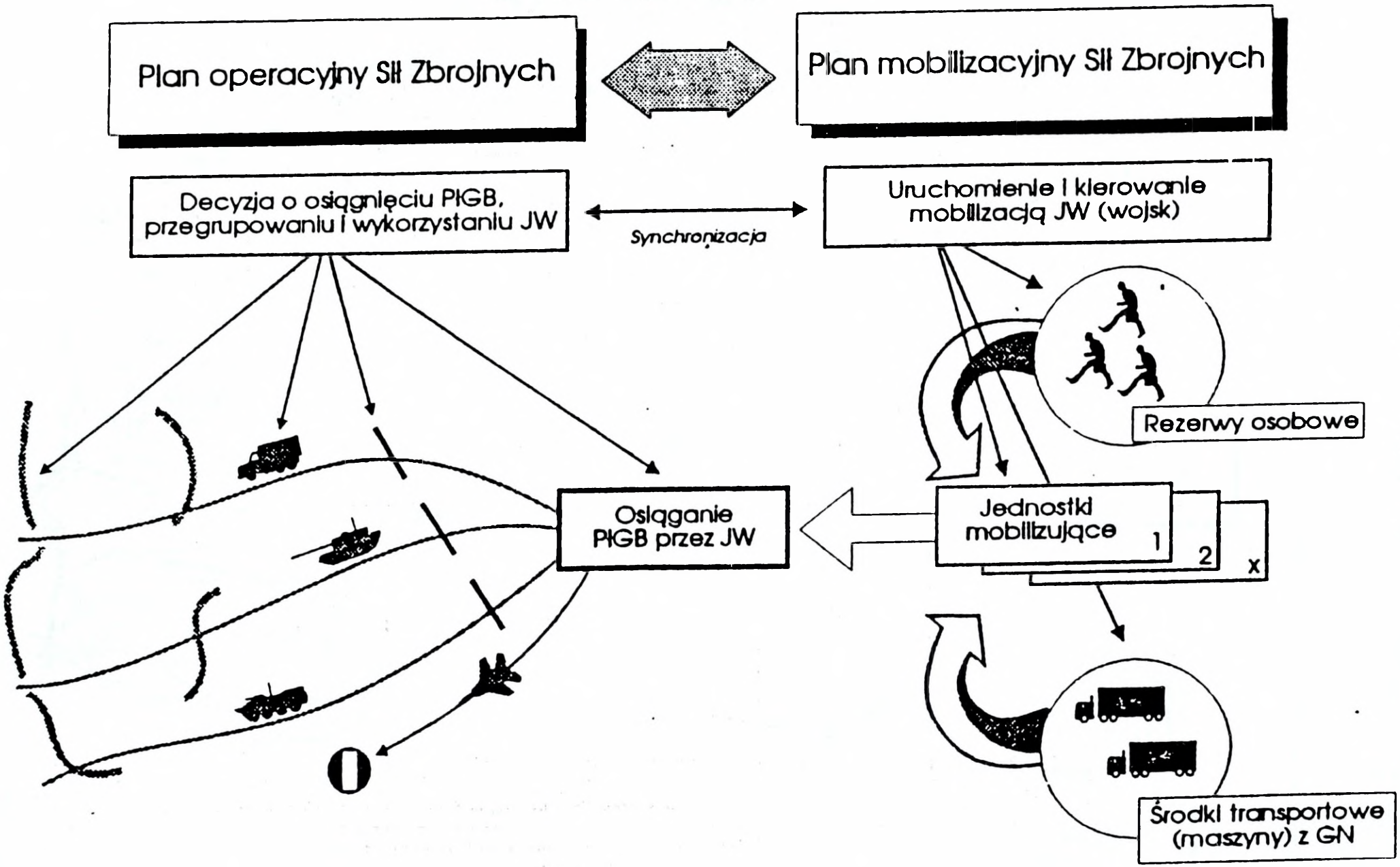

UGRUPOWANIE SIŁ ZBROJNYCH RP.
DO OPERACJI OBRONNEJ W OBSZARZE STRATEGICZNYM
W KONFLIKCIE NA POZIOMIE WOJNY
(wariant)

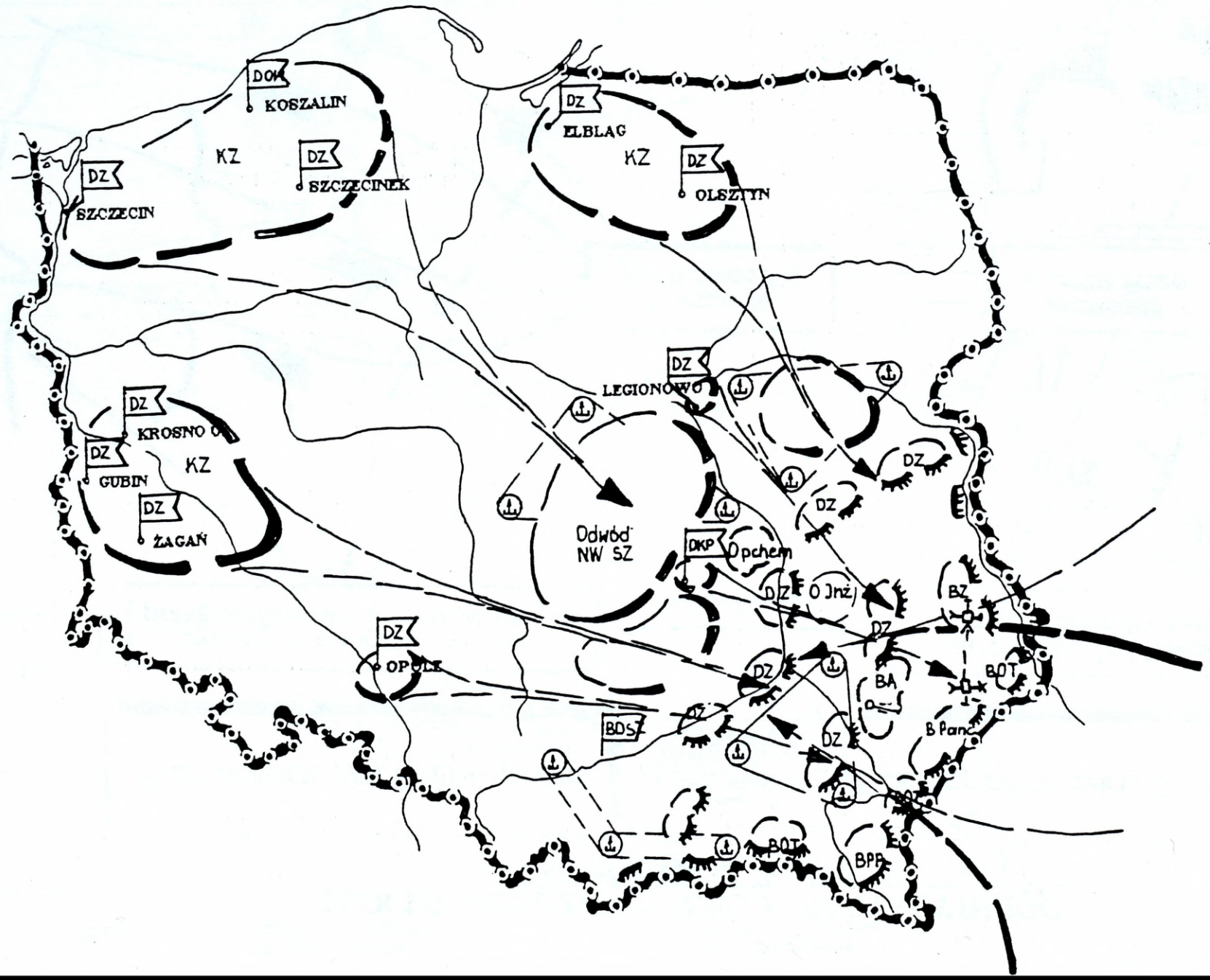

ZASADNICZE ELEMENTY "PLANU MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA SZ RP"

PLAN MOBILIZACYJNEGO ROZWINIECIA SZ RP

CZĘŚĆ OPISOWA PLANU

- Charakterystyka SZ RP
- Organizacja mobilizacyjnego rozwinięcia SZ RP
- Zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia SZ RP
- Zarządzanie i kierowanie mobilizacyjnym rozwinięciem SZ RP

ZAŁĄCZNIKI DO PLANU

- Zestawienia zadań mobilizacyjnych

- Mapy mobilizacyjnego rozwinięcia

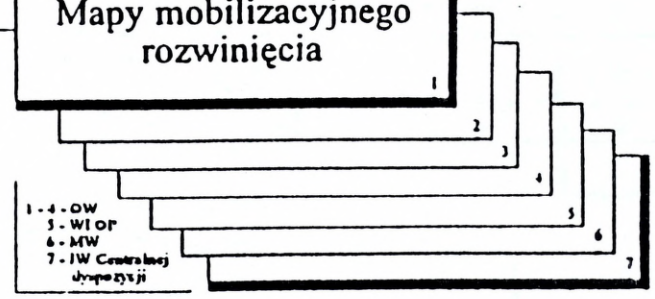

- Grafiki narastania ukompletowania stanów osobowych

C Z Y N N I K I
WPŁYWAJACE NA DECYZJE O ROZPOCZĘCIU PRAC NAD NOWYM PLANEM MOBILIZACYJNYM

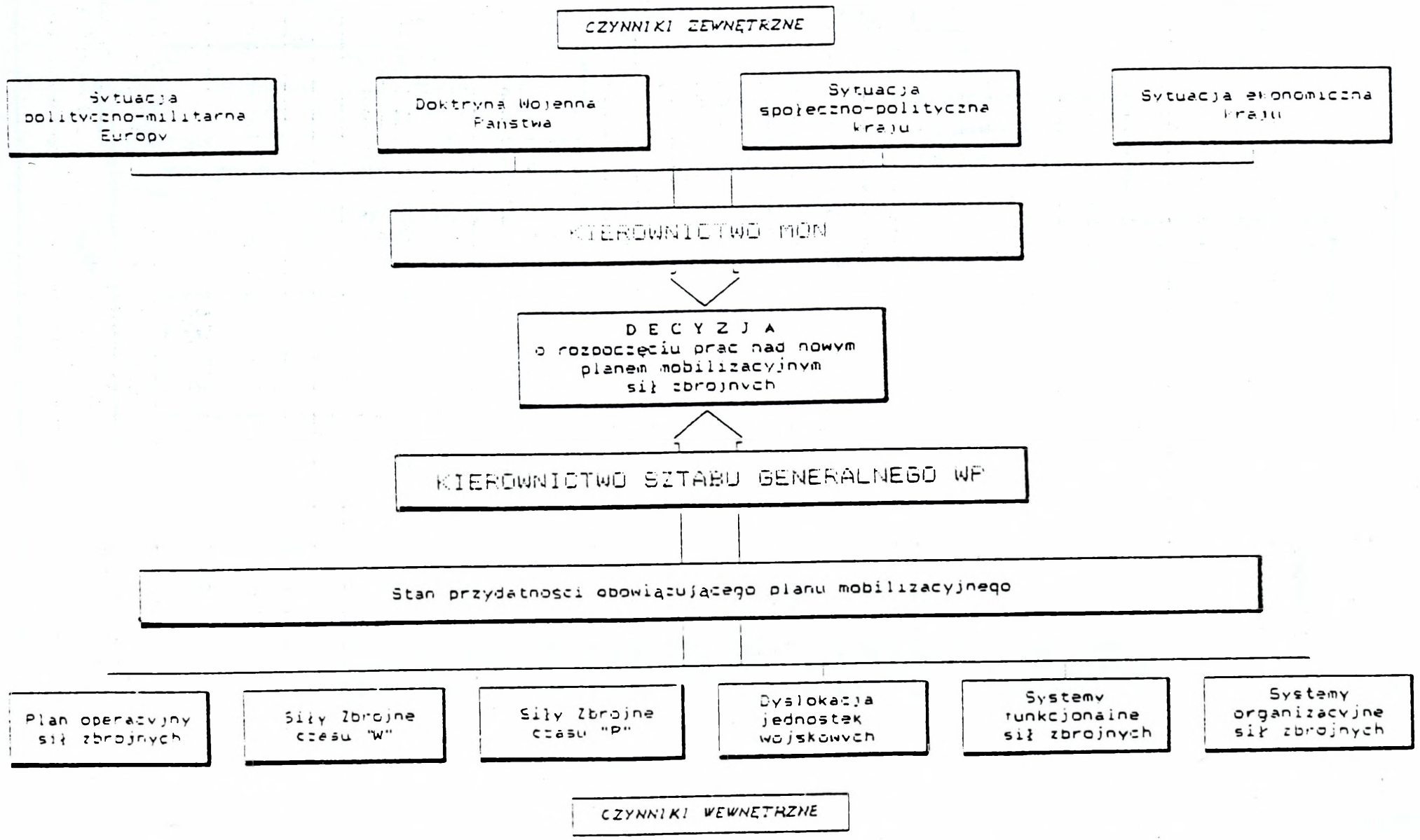

Załącznik 13

PLANOWANIE MOBILIZACYJNE NA SZCZEBLU OW

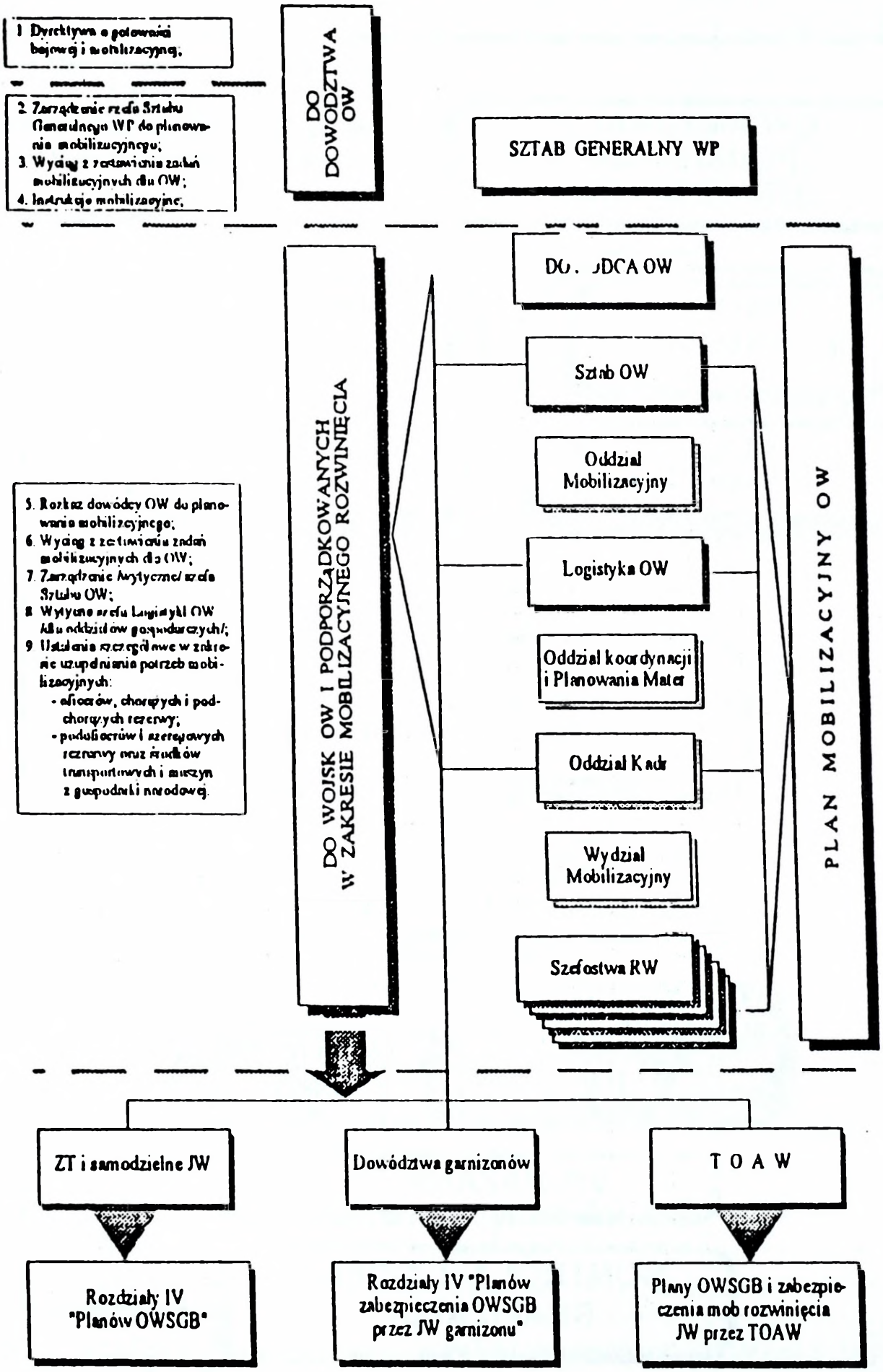

Załącznik 14

SYSTEM PLANOWANIA STRATEGICZNEGO

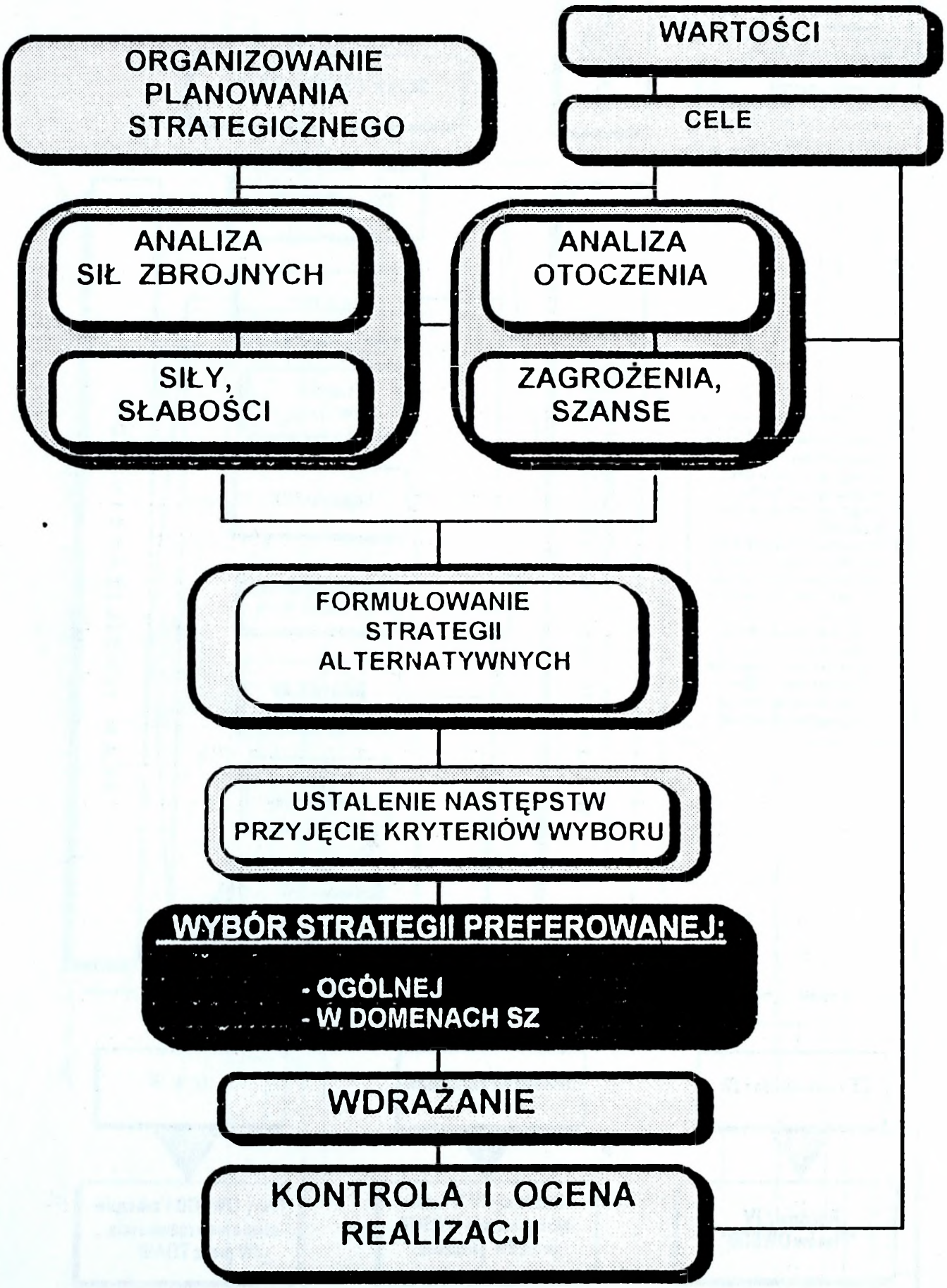

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
9/370/S

S P I S T R E Ś C I

Strona

OD AUTORA 3

1. OGOLNE ZASADY PLANOWANIA STRATEGICZNEGO (OPERACYJNEGO) 4
   1.1. Prakseologiczne podstawy planowania (organizowania) działania 4
   1.2. Zasady planowania strategicznego (operacyjnego)... 7

2. PLANOWANIE OPERACYJNEGO I MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA SIŁ ZBROJNYCH II RZECZYPOSPOLITEJ 11
   2.1. Siły Zbrojne II Rzeczypospolitej 12
   2.2. Plany wojny obronnej z Niemcami 16
   2.3. Plan operacyjny "Zachód" 22
   2.4. Ocena koncepcji operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych w planie operacyjnym "Zachód" 34
   2.5. Ogólna charakterystyka planów mobilizacyjnych 37
   2.6. Plan mobilizacyjny "W" 39

3. SIŁY ZBROJNE III RZECZYPOSPOLITEJ (założenia organizacyjne) 46

4. PLANOWANIE STRATEGICZNEGO (OPERACYJNEGO I MOBILIZACYJNEGO) ROZWINIĘCIA SIŁ ZBROJNYCH III RZECZYPOSPOLITEJ 53
   4.1. Planowanie strategiczno-obronne państwa 55
   4.2. Główne problemy planowania strategicznego (operacyjnego) rozwinięcia sił zbrojnych 56
   4.3. Planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych 64

5. PLANOWANIE OPERACYJNEGO I MOBILIZACYJNEGO ROZWINIĘCIA WOJSK (OKRĘGU WOJSKOWEGO) 72
   5.1. Rozwinięcie operacyjne wojsk okręgu wojskowego (OW) 72
   5.2. Wybrane problemy planowania operacyjnego rozwinięcia wojsk (OW) 74
   5.3. Właściwości planowania mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk (OW) 88

ZAKOŃCZENIE 96

BIBLIOGRAFIA 98

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW 99

BIBLIOTEKA NIEJAWNYCH
Akademii Obrony Narodowej
2-2441S

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 60886
II
Akademii Obrony Narodowej